

V. ÉVFOLYAM
1915
FEBRUAR
MEGJELENIK
MINDEN HÓ-
ELSEJÉN.

ADULT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁRS-
SÁG IRODALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT.

AZ ORSZÁGI KULTURBIZOTTSÁG KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL SZERKESTTI

DR. PATAI JÓZSEF

ABEL PANN (JERUZSÁLEM)

BOKHARAI ZSIDÓ NŐ

A Mult és Jövő műmelléklete

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára

MULT ÉS JOVO

ZSIDÓ · IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁR-
SADALMI · ÉS · KRITIKAI · FOLYÓIRAT

Az O. M. I. K. E. kulturbizottsá-
gának közreműködésével szerkeszti

DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik minden hó elsején
Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, VI. ker., Podmaniczky
utca 6. szám. Telefonszám 146-92.
Előfizetési ára az O. M. I. K. E. párt-
fogó tagdíjjal együtt egész évre:
20 korona, díszkiadásban 30 korona.
Egyes szám ára: 2 és 3 korona.

V. ÉVF., 1915 FEBRUÁR

DR. KUNOS IGNÁC: A TÖRÖK ZSIDÓ

ég csak nem is olyan rég volt, hogy spanyol zsidónak vallotta magát. Azzá avatta őt spanyolföldi multjának megmagasztosult mártiromsága, a türelmetlen fanatizmus öldökletes kegyetlensége és a zsidó szív hűséges ragaszkodása azokhoz a rögökhöz, melyek megszentelt otthonná varázsolják az ahasvéri hazátlanok alamizsnás tűzhelyét.

Spanyolnak maradt ő, még késői századokon túl is. És Andalúzia völgyeinek vándorútra készített üldözöttjei, szívükben a hispániai égbolt fanatikus imádatával, ajkukon a kasztíliai szójárásnak fájó gondolatokká sóhajodott zengzetességével, országok-világok úttalan útjain ömledették a hazája-fosztottság mártírúmának vérátitatta könnyeit. Égő töviseknek éles szúrásával, vérező sebeknek sajgó fájásával. A szenvedések kálváriájának róják-rovogatják bűnenyhítő és áldásfakasztó világútjait és őseik szent hitének sziklánál szilárdabb bizodalmaival kutatják jövő sorsuknak menny-égben lakozó jelzését.

És ime, az idők teljessége bekövetkezett és jött éve csodáknak. Ahol a napkeleti égboltok kékellemek elő felhőtlenül, ahol az egyistenség hitének megtisztult eszméi sugárzanak alá a földiekre, onnan a próféták megüdvözölt hazájából világított elő a lelkeket megszabadító égi jel: a fénylő csillaggal ékes keleti félhold. És Izrael népének földönfutó töredéke, az idegen nyugot hontalan hazájából a rokon Kelet ősi otthonába vonzsolhatta koldusívá koptatott vándorbotját. Évezredes honját találta meg új hazájában és a tradíciós otthon áldásos békessége szállotta meg a sokat zaklatott lelkeket. Oltalma alatt a le nem nyugovó félholdnak és nevében Kelet legirgalmasabb Istenének, a könyörületes Allahnak. — Bismi'llahi'rrahmani'rrahimi.

*

Még csak nem is oly régóta, hogy török zsidónak vallja magát. Dalaiban itt-ott még megrezdül a bánatos emlékezet fájdalmanak a húrja és megilletődött búsongással szövögeti az elvesztett haza legendássá finomult szálait. Lelki világának bensőséges érzései a régi otthon hidalgói nyelvén jutnak kifejezőre és a megnyugtató jelen harmóniája az elmúltak keserveinek édesen fájó emlékezetével olvadoz egységes akkorddá. Századok kellettek a bizakodó lelkek és az elmúlt gyötrelmek megnyugovására. Mintha a fájdalom emléke tartósabb lenne az örömenél és mintha a szenvedések gyászos visszaemlékezése a békesség érzetere is zsibbasztólag hatna vissza.

De már előtűnedeznek a klímátikus átalakulások tipikusan fellépő nyomai. A spanyolosan izzó temperamentum a keleti megnyugvás *kiszmentszerű* fátumába szelidül és a testi meg szellemi elfoglaltságok pszihikus elváltozásoknak lesznek előidézőivé. Öröklött képességek új szükségletek keretébe illeszkednek és a megváltozott életmód típusokat fejlesztő és fizikumot formáló kihatásokat váltanak valóra.

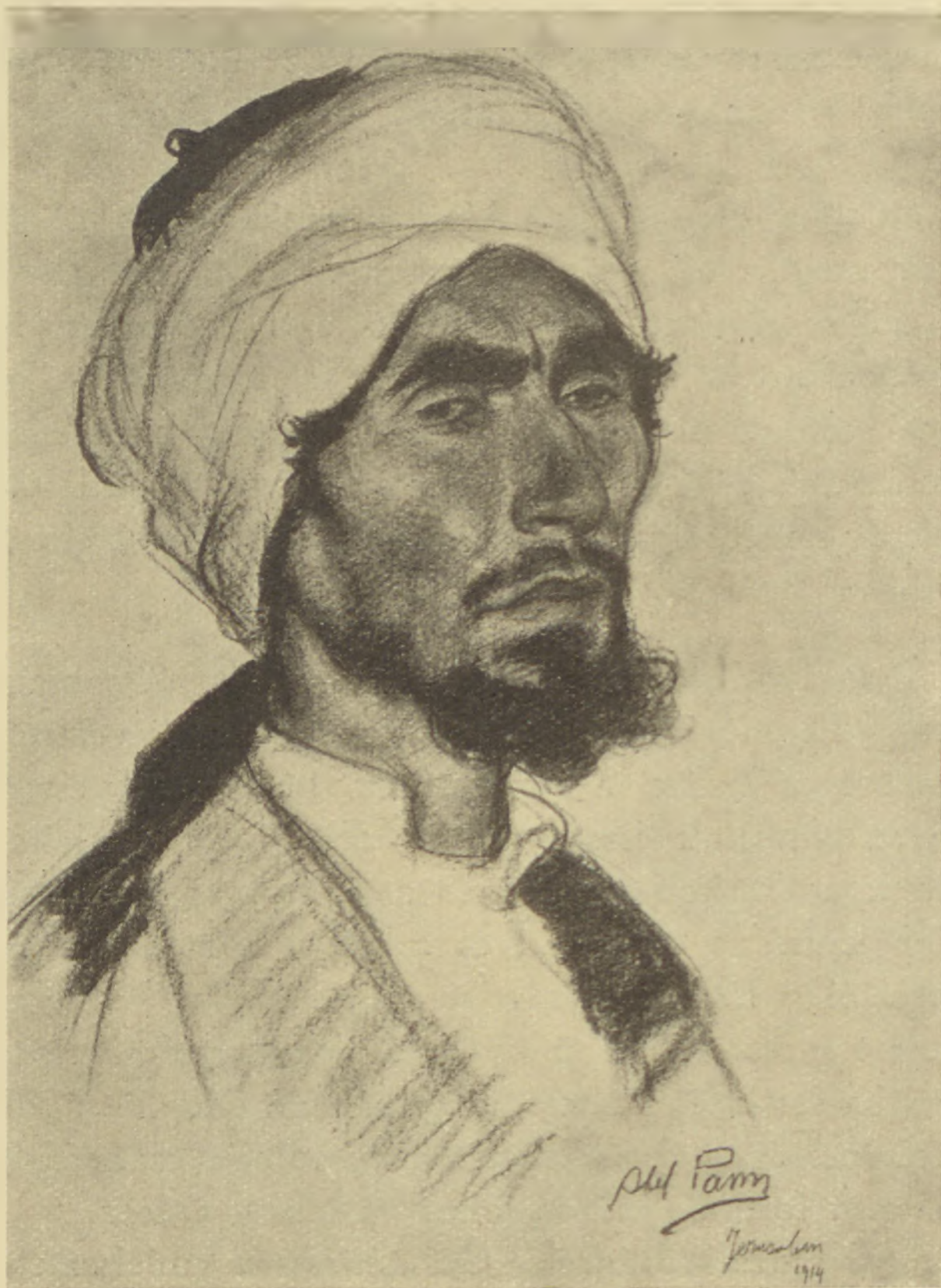
És mintha bibliai tradícióknak jutottak volna közel szomszédságába. Ősi *khílaat*-ra emlékeztető kaftánnal fedik be megsanyargatott termeteket és turbánt illeszt fejükre a keleti hagyományaiknak is inkább megfelelő népszokás. Asszonyaíék szüzi szemérmességét az iszlámi fátyol arctakarója védel-

mezi és a családi összetartás féltett tisztaságát háremi közelségek is könnyítik. Valóban, mintha a bibliai kornak késői gyermekei sereglénének ismét elénk.

És az Oszmánoknak békességesen türelmes népe, hiven az ő vallási és faji tradícióihoz, jóakaró gyámolítással segíti elő a rokon szokású és erkölcsű jövevények boldogulását. Bizalmat keltő szomszédjára akadt a világ üldözöttje *jahudi*-ban és helyet juttatott neki úgy intellektuális, mint hétköznapi életében. Hísz akár el is lakhatott a lakásában és ehetett a rítusos főztjében. Világfelfogásukban egyformán kontemplálók; életük módjában, testi és lelki szükségleteik kielégítésében megegyező vonásúak és erkölcsi nézetükben, az egyistenség megtisztult imádatában egy alapon állók. Innen az a lelki rokonság is, mely a Kelet zsidóját az iszlámi pszihéhez is oly annyira közelebb hozta. A lelkiek öre, a *hahambasi*, épp oly tisztelettel övezett kiválósága a keleti közeletnek, akár az iszlám hierárkhia megszemélyesítője, a *hodzsa*. Már külső megjelenésük egyformaságánál és a tisztségökkel járó megkülönböztetések súlyánál fogva is.

És a szétszórt Judeának eme *szefárd* törzse, mely etnikailag és antropológiai szempontból is oly annyira különbözik az európai közösség *askenáz* elemeitől, háládatos hűséggel és az alkalmazkodni akarás finom tapintatosságával igyekezett keleti hazája nagylelkű és áldottszívű jóindulatát kiérdemelni. Iparágakat teremtett meg új hazája hiányos ipari szükségleteinek kielégítésére; kereskedői érzéke és arravalósága példamutató és kioktató hatású volt és az előrehaladottabb nyugot gazdasági iskolázottságának hazájához vezető útjait egyengette. Részint kivíteli és világkereskedelmi üzlet szokások meghonosításával, részint pedig megoldásra váró pénzügyi feladatoknak és kérdéseknek nemzeti szellemben való irányításával.

Közben pedig közelébe, majdnem szívébe férközhetett török testvére szellemi életének különféle megnyilvánulásaihoz. Mint előadó művész a *Hokkabáz* nevű párbeszédű népjátéknak lett szellemes megteremtője és népszerű improvizátora. Mint zenész és énekes a legkülönbözőbb török hangszerek

Abel Pann : Perzsa zsidó

Abel Pann : Jeruzsálemi fiú

mesteri játékosává emelkedett. Mint orvos, szultáni szerájoknak volt kivételes tehetségű *hekím basi*-ja és mint nyelveknek mestere, dragománi magas tisztségeket töltött be. A politikai életben nem egy megtisztult irányzatnak és szabadságra törekvő eszmének volt leglelkesebb mozgatója. És mint egyik irányító eleme az ifjú-törökök forradalmi mozgalmának, lelkes elszántsággal vette ki részét a török nép politikai szabadságáért és gazdasági függetlenségéért megvívott világtörténelmi küzdelmekben.

E mellett iziglen és vériglen zsidó, szinte letéteményese és hagyományosa testamentomi tradícióknak és a zsidóság erkölcsi hivatásának. És míg politikai belátás és érzés szerint a török állam hűséges polgárának tudja és vallja magát, addig fajilag és nemzetiségileg — a török állameszme különleges felfogásával is megegyezően — a kiválasztott nép ivadékának és örökösének akar maradni. Hazafias érzelmeivel az ő cionisztikus világnézete sem juthat ellentétbe. Visszaóhajtott őshazájának sziluett-képei a félholdi eszme ködfátyolán át szűrődnek eléje és a külön államiság cióni gondolata iszlámi erősségekbe veti bizodalját.

*

Harcok lángjaiba borult a csillagos félhold. Életre vagy halálra szól a küzdelem, melyet a moszlim törökségnek a hagyományos északi ellenséggel végig kell küzdenie. És miként a hold köré gyülekező csillagok, azonképpen tünedeznek elő a szent kalifátus árnyékában élő népek és nemzetek százezrei, hogy a veszedelem nagy óráiban az igazság ércfegyvereit megsuhogtassák. Egy szent gondolatban, a népek szabadságának gondolatában egyesült Cion félholdas néptörzse. És mintha a bibliai exodus ismétlődne meg újfent, Dávid pajzsos jelvényével ékes seregek hömpölyögnek libanoni síkságokon, Sinajhegymögi sivatagokon, hogy az ígért földjének megszabadításában, karjuknak nagy erejével, szívöknek mély hátalatlanságával részt vegyenek. Hisz az ő sorsuk a törökség sorsa és az ő otthonuk az iszlámság otthona, ahol élniök és boldogulniök megadatott. Oltalma alatt a felkelő félholdnak és nevében Kelet legírgalmasabb Istenének, a könyörületes Allahnak. — Bismi'llahi'rrahmani'rrahimi.

Abel Pann: Szeárd leány

Abel Pann: Jemeni rabbi

Házaló fiatal perzsa zsidó. (Egy perzsa festő aquarellje után Dr. Kunos Ignác műgyűjteményéből)

SOMLYÓ ZOLTÁN: AZ ÚR BESZÉL

Aludni mostan ébren kell
s a csillagokba nézni fel!

És lesve várni jeleket;
imákkal sózni deleket.

S ha esőt csurgat le az ég,
megáldni házunk födelét.

S ha ablakunkba zúg a szél,
tudni kell, hogy az Úr beszél.

Az Úr beszél s oly szavakat,
miktől az idő megakad;

az ég ernyője meghajol
és tűz csap ki a föld alól.

Mi vas van, mind kiélesül.
Mi szív, az mind kifényesül.

Az Úr beszél s mi hallgatunk.
Sebeket osztunk és kapunk.

S ha meg is halnánk mind belé:
megyünk az Igazság felé!

DR. HEVESI SIMON: ORIENS

ár sokszor rámutattak arra a költői-
leg értékesíthető hármas párhuzamra, melyet a nap pályája a mi zenitünkön, a civilizáció útja és a zsidóság útja a földtekén mutat: Keletről, nyugat felé!

Az a látszólagos pálya, melyen a nap fölöttünk az égboltozaton átvonul, valóban gyönyörű képe a civilizáció vándorlásának a földön. A civilizáció napja is ott kelt fel az Oriensben és annak a napfölkeltének is olyan szép, andalító, hajnalos a színe.

A Kelet a vallás, a filozófia, a művészet bölcsője. A művészet legtávolabbi nyomait, Efezuson túl, a Keleten keressük. A legrégebbi görög bölcselek neve és származása a Keletre utal. Majmuninak pedig igaza van, hogy a bibliai irodalom nagy palesztinai bölcséleti élet dokumentuma. Keletről jön a törvény! A vallás pedig a maga legtökéletesebb tisztaságában, a maga legcsodálatosabb fényében ott születik meg a messze Keleten. Egy nagy világlátás, melynek minden suga-

Házaló öreg perzsa zsidó. (Egy perzsa festő aquarellje után)

rában erkölcsiség van és mely áthatol mindenben, fölsőt leírhatatlan ragyogással a Keleten. Ott áll a fehér Mózes, ott állanak a lángoló proféták, hárfás királyok és koronás bölcsek a fényben.

A civilizáció megindul a Keletről. Kincseket halmoz és kincse egyre nehezebb lesz. És a nemzetek kifáradnak. Kifárad Babilon, kifárad, kidül a görög, ellankad Róma. Mint játékos gyermekek között a bűdosó gyűrű adódik kézről kézre a nemzetek között a civilizáció. És vándorol a civilizáció tovább, nyugat felé. Edzettebb, erősebb, állóbb, új nemzetek támadnak, akik átveszik a civilizáció egyre súlyosbodó kincsét.

Nemzetek fáradnak, lankadnak, fajok lehanyaglanak, csak Izraelnek nem szabad elfáradnia, azért vándorol ő, együtt a civilizációval, ahonnan jött, Keletről nyugat felé.

Es mindenek álmatagon, andalodva vagy áhítattal tekintenek a Kelet felé, ahol a bölcső ringott, ahol a sugaras hajnal fölkel, ahol sugaras fényben ringatózott az emberi művelődés bölcsője. És mindenki vágyik a Kelet felé. Valami vonzó ábránd húz a Kelet felé. Pierre Lotitól Kis Józsefíg sok érző kedélyű költő megénekelte a Keletet. Megdaloltuk a Kelet zamatos, boldogságos bölcseségét. A bölcseséget mindig Keletről keresték, Keletről várták; már a bibliában is ott Keleten — a bár önmagában erős és magára támaszkodó zsidó öntudat is, átnézett a Keletre és elismerte a bení Kedem bölcseségét. A szív is áhítatosabb imára érez, mikor arccal fordulunk Napkelet felé. S az emberiség ez egyetemes érzetében, keletvágyó sóvárgásában egy csöpp olvadó nostalgiaival részt vesz a nyugati zsidóság is, akik onnan jöttünk. Nekünk is bűbajos a Kelet.

A minarettek városától a szentföld partjain át, ameddig a félhold fénye terjed szemünk előtt, mindent beszó a Kelet költészete.

Már megsiratták egy-két év előtt, meggyászolták veszített csaták után, milyen kár, véget ért, kihalt a világból a Kelet költészete.

És most ábrándos levegőn át mozgás nesze hallszik, ábrándos levegőn zöld zászlók suhannak, a Kelet bölcsesége még részt kér a világtörténetből.

Ha szolgaság országát szabadságra hajtja, ha zsarnokság vártornyát ingatja, bástyáját bontja, ha lökéstad a szabadság görgetegének, hogy végig guruljon sivar földön irdatlan bálványhatalmak cseréplábjaira, ha babona és sötétség világán végighúz világosság tűzcsóvjával, akkor megérdemli a Kelet nevet.

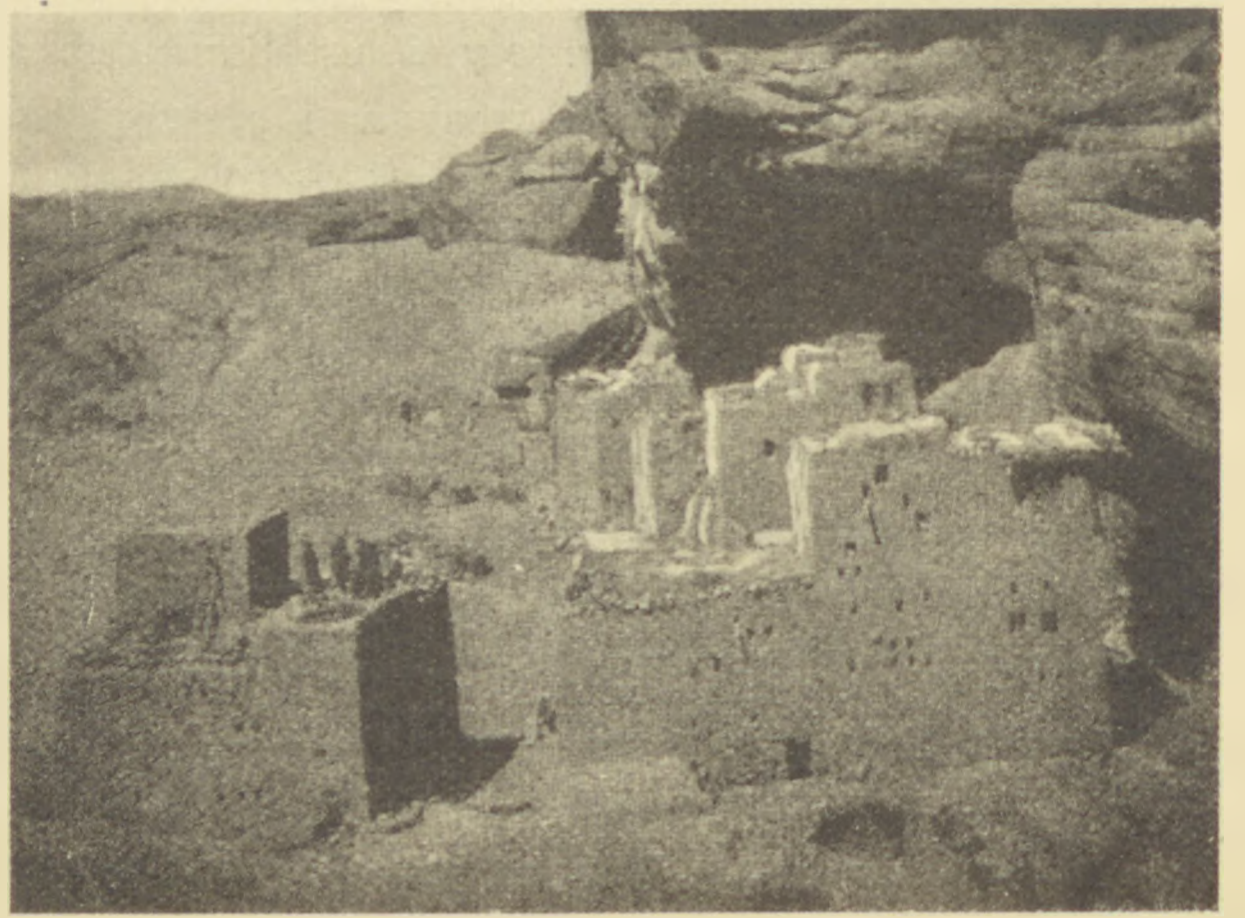
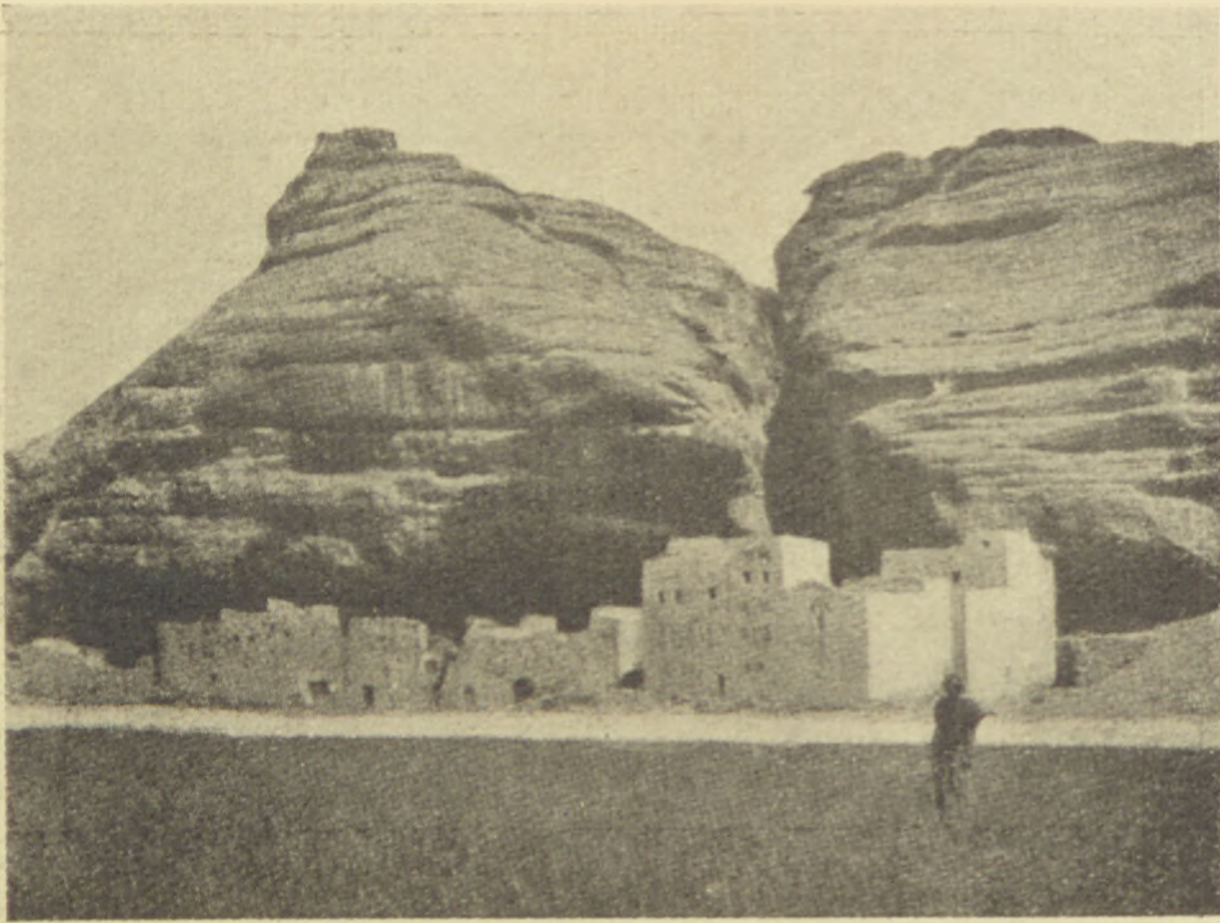
Hálid (Konstantinápoly): Spanyol zsidó. (Dr. Kúnos műgyűjteményéből)

Zöld zászlók körül éneklék a Szúrát. Egy az Isten! A hit még éltető erő, az életet még szeretik, de szent a kötelesség, Isten parancsolja! Győztünk Isten kegyelmes akarata folytán — mondja a jelentés — és a szív bizik, tudja a harcos, hogy Isten akaratát teszi.

Van még világtörténelmi tennivaló elég! Hatalmas korszak küszöbén állunk. Világtörténelmet alkotunk! Küzdünk minden fronton Isten akarata szerint emberek ellen az emberiségért. És amikor küzdünk minden fronton, felénk köszönt a zöld zászló onnan Kelet felől. Világtörténelmet alkotnak ők. Ha megteszik és bevégzik, beírjuk az emberiség könyvébe: *Ex Oriente Lux!*

„Levha“ — képeket helyettesítő török házi dísz szent szövegekkel

El-Girâhe, délarábiai (jémeni) zsidó falu Rhedda mellett

DÉLARÁBIAI HÉBER NÉPDALOK

A délarábiai (jémeni) héber daloskönyvek vegyesen tartalmazznak vallásos templomi énekeket és buja keleti tónusú szerelmes verseket, amelyek mint népdalok ma is élnek a jémeni zsidók ajkán. A sokszor túlságosan profán nótákat szimbolikusan fogják fel, mint ahogy az Énekek Énekének izzó szerelmi dalait is Izrael és Isten viszonyára magyarázta a későbbi midrasi irodalom. A versek melódiái, amelyekből egyet mutatónak adunk, szintén teljesen keleti ritmusúak és részben az arab népdalokra emlékeztetnek, túlnyomó részt azonban ősi héber templomi vagy világi zene motívumainak a variációi. A legszebb szövegek Sálím el Sibzitól, a jémeniek legnagyobb héber költőjétől (17. század) valók, de neki tulajdonítják a daloskönyvek sok más héber költő verseit is. Így pl. az „Elillant éjjel” című dalt is, amelyről Patai József megállapította, hogy a damaszkuszi Nagiaratól származik.

KI CSÓKOLT MEG?

*Ki csókolt meg szerelmes csókkal?
Királyi lakban aludtam édesen
És hajnalban közelgett kedvesem,
Lángolt a vérem, szívem reszketett;
S ha nem lövel rám lágy tekintetet,
Lobogó vágyamtól tán meghalok.
S ő szólt: „Mért reszketsz? A lelked vagyok
És test és lélek örök frigyben él,
Míg mindegyik Urához visszatér.”*

JÉMENI HÉBER NÉPDAL

Allegretto.

lè - fe - lah ho - ri - mon a - da - me ra - ko - tètch, ke - go - ba -
ho - ar mon gè - be - ho ke - mo - tètch, ei - mor im gi - ho - mon je - fi
hun mi - bè - tètch ze - bi - joh e - ne - hob lè - li bí o - so - ru.

ELILLANT ÉJJEL ...

*Elillant éjjel szememről az álom,
És mint a hajó csendes, lágy hullámon,
Eveztem hű szerelmünk tengerén
És ezt kívántam vágyakozva én:*

*Bár volnék csecsemő és te a dajkám,
Fejemet csendesen melledre hajtnám;
Bár volnánk páros rózsa te meg én,
Egy illatos kert árnyékos helyén;
Bár volnék tör, mit kezéd lopva vet,
S leszűrnám minden ellenségedet;
Bár volnék sátor és te bennem laknál,
S óvnálak jobban sziklás várfalaknál;
Bár volnék zengő nyelv daloló szádba',
S zengném szerelmed, midőn dalra vágyna;
Bár volnék szolga és te örök gazdám,
És szolgálásom kincsekért nem adnám.*

HALLGA, TE ÉDES

*„Hallga!” te édes
Mirrha virágom,
Hallga, kívánlak
Nárdusos ágyon,
Jer velem, édes,
Járjuk a kertet!
Fürge madárkák
Lágy dala zengett.*

*Sirt a leányka:
„Porba sülyedtem!”
S égve, sajogva
Sajgott a lelkem.*

*Sirt a leányka,
Könnye lepergett.
Sírva az éjben
Jártuk a kertet.*

Patai József fordításai

KONSTANTINÁPOLYI LEVÉL

A konstantinápolyi zsidóság egyik előkelő egyéniségétől, a magyar származású Dávis Hikmettől kaptuk az alábbi levelet, amely a török zsidóság mai hangulatát kitűnően tükrözteti vissza:

Igen tisztelt Szerkesztő Uram!

Őszinte örömmel vettem b. értesítését, hogy a Mult és Jövő török számot ad ki, — mert ebben újabb bizonyítékát látom annak, hogy a háború felelevenítette a török-magyar testvériséget és mint egykor a régi történeti időkben, közelebb hozta a magyar zsidósághoz a török zsidóságot.

Szerkesztő Ur arra kér, írjak valamit a háború hangulatáról itt nálunk Konstantinápolyban. De én azt hiszem, alig lehet valami speciális mondánivalóm. Itt is lobog a lelkesedés, itt is imádattal veszi körül a nép a mi napbarnította fezes katonáinkat, itt is ezer önfeláldozó, a háború kivételes idejében nagygyá lett lélek és szív dobog a katonai egyenruhák alatt és — fájdalom — itt is megtelnek a kórházak, a vörös félholddal jelzett épületek száma mindinkább szaporodik és az áldozatok száma napról napra nő. De ezt majdnem elfeledtetik velünk azok a jó hírek, amelyek Istennek segítségével a harctérről érkeznek. Katonáink rettenhetetlenül küzdenek a hatalmas ellenségekkel és a leghatalmasabbal, a Kaukázus fagyos hidegével. A félholdas zászlót oly sok nehéz év után ismét fenn lobogtatja a szél. Az ozmán bizodalom mint tisztító tűzben fog megújhódní ebben a háborúban.

De Önt, kedves, szeretett szerkesztő úr, bizonyára különösen az érdekli, hogyan veszi ki részét a zsidóság ezekből a nagy időkből. Megnyugtathatom, — a zsidók, akik mindég jól érezték ma-

Török zsidó típusok

gukat az ozmán birodalomban, [igazi hősiességgel küzdenek a haza ellensége és a zsidóság nagy elnyomója ellen. Itt, mint bizonyára Önök-nél is, kettős gyűlölet hevíti a zsidó szíveket Oroszország nevének hallatára. És a kettős gyűlölet nyomában kétszeres lelkesedés, kétszeres önfeláldozás fakad.

És mindazon munkában, amely a háborúmögött van, a sebesültek ápolásában, az itthonmaradottak, az özvegyek, árvák segélyezésében is nagy részt vesz a zsidóság az általános tiszteletnek örvendő chacham basí őexcellenciájával az élén. És ez természetes is. Abban az országban, ahol minden időben oly jól bántak a zsidó polgárokkal, ahol először kapott zsidó hercegi címet, nem csoda, hogy erős testvéri kötelék fűzi össze a zsidóságot többi polgártársaival.

De a Mult és Jövő török száma bizonyára kiterjeszkedik az egész török birodalomnak, tehát úgyszólván az egész Keletnek zsidóságára. A keleti zsidóság mindíg egynek vallotta magát, a háború pedig a törökországi, szíriai, arabiai, jemeni és palesztinai zsidókat még szilárdabb egységbe tömörítette, hogy az ozmán zászlót minél teljesebb diadalra segítsék.

Hiszen Önök bizonyára már hírül vették, hogy Palesztina zsidói is megmozdultak. Új makkabeusi hősök támadtak az ősi földön. És ezeket hősiességük, oroszgyűlöletük, hazafiasságukon felül még más is hevíti. Itt senkinek sem kell Anglia semleges Palesztinája. Tudjuk, mit ér az angol ígélet. Törökország nem ígér, de amint most az utcákon oly harmonikusan összecsendülnek az ifjú török himnus hangjai a cionista „Hatikva“-val, jogosan feléled a remény és hit, hogy a zsidóság csakis a győztes háború után és török uralom alatt érhet el valamit Palesztinában. A győztes háború után! Vajha Isten mihamarabb elhozná ezt az időt. Ezzel az óhajjal fejezem be leveletem. Szerkesztő úrnak készséges tisztelő híve

Dávis Hikmet.

Nigiar, a magyar zsidó származású híres török költőnő

ABÁDI IMRE: ZSIDÓ MŰVÉSZEK A SZENTFÖLDÖN

— ABEL PANN —

Arábia a Szinai-félszigettel és Palesztínával: három nagy vallásnak a bölcsője ez a föld, mely félig-meddig elfeledve és elhanyagolva, meglehetősen kívül esett eddig a kultúrvilág forgatagán és most, hogy az európai kultúrcsaták szele megcsapta és magával ragadta keletet, a nagy bonyodalomnak úgy kereskedelmi mint politikai és stratégiai szempontból egyik legexponáltabb területe lett. Hogy az arab félsziget csaknem teljesen feledésbe ment, annak oka főképpen a Kelet-Indiába vezető tengeri út felfedezése volt, mely keleteurópai kereskedelmét más útra terelte. Aztán az ozmánóság érvényesülésével, a kalifátus bukásával még inkább magára maradt ez a nagy félsziget, mikor pedig a két legnagyobb mohamedán szekta — a sííták meg a szunniták — között nyilvánvaló lett a szakadás, a mohamedán világ súlypontja végképen Konstantinápolyra esett. Hogy Arábia sok százados izoláltsága milyen fordulatot vesz ezután és hogy milyen szerep jut majd neki a világforgalomban, erre ma még nehéz és korai volna felelni, de nem is tartozik e cikk keretébe. Bennünket inkább az északi tartomány,

Abel Pann: Bokharai zsidó nő gyermekkel

Abel Pann palesztinai festő arcképe

Palesztina sorsa érdekel, mely Arábia fontosságának emelkedésével kétségkívül szintén sokat nyer jelentőségben. És ha eddig volt rá okunk, hogy ismertessük ezt a földet, melyhez Izrael nagy multjának annyi szála fűz, akkor most annál több joggal és okkal beszélhetünk róla. Mert ha ennek a tartománynak a kultúrája, kereskedelme, mezőgazdasága máris megüti az európai mértéket, úgy ez legnagyobb részben a zsidóságnak köszönhető. És midőn megragadjuk az alkalmat, hogy e föld újra éledő kultúrájának és típusainak ismertetését folytassuk, úgy véljük semmivel sem kezdhetnők ezt a feladatot méltóbban, mint egy izig-vérig zsidó és palesztinai művész bemutatásával, akinek a művészete egy egész kis világot tár fel előttünk ennek a földnek az életéből. Ez a nagy művész Abel Pann.

*

Nagyon érdekes ember. Kedvem volna sokat, hosszasan beszélni róla, mert életének minden mozzanata, művészi pályájának minden fázisa izgatja a tollamat és a fantáziámat: Hogyan cseperedett föl egy orosz kisváros szűkös viszonyú rabbínusi hályékában, hogyan szökdösött el a chéderből, hogy ott ólalkodják a címtáblakészítő ajtaja előtt, aki karcsú lovakat pingált a nyergesmester kapuja fölé és szép frizurájú orosz nemeseket a borbélyüzlet puffadthasú bádoggpajzsára, hogyan hajtotta ösztöne ehhez az iparoshoz, hogyan lopózott be hozzá, hogyan törte át magát azokon a roppant akadályokon, melyeket környezetének vallási elfogultsága állított elébe és hogy iskolák és mesterek útmutatása nélkül, sikertelenségeken, nélkülözéseken, kétségeken és reménységeken át hogyan jutott el a világ kultúrcentrumának: a francia főváros legszebb elismeréséig, a luxembourgi múzeumig, mindezek olyan részletek, melyekből egy

művészpálya regényének legszebb fejezetei telnének.

Első találkozásunk a lelki ellágyulás halk szavú perceivel volt átszőve, nemcsak azért, mert az őshaza földjén két olyan galuthbeli zsidó, két olyan késői unoka találkozott, akik még akkor: sem az ősi föld nyelvén, sem a saját anyanyelvükön egymást megértetni nem tudták (lévén az ő anyanyelve orosz, vagy inkább zsargon: ojchet, ofet, umedig, koncset, hatse, schafe, klajsz, kartinesz, szemésztvesz, genajt — én bizony, aki eddig csak az askenáz-zsargont ismertem — e szavak keverékéből eleinte nem értettem egy kukkot se), de mert amint beszélgetés közben egymás multjába pillantottunk, úgy éreztük, hogy multunk megpróbáltatásainak és kicsúfoltságának közös mértékében testvérek vagyunk.

Néhány percre magamra hagyott a képei között, hogy közöljön valamit a feleségével és ezalatt, életének különös, mélyen és szeszélyesen kanyargó útjain tünődve, egy szöke kéksurcos gyerek jelent meg előttem, aki — mikor Abel egy dwiniski címfestőnél könyökig mocskosan keveri a kinruszt — egy tiszamenti asztalos gyalupadján faszöget farag, aztán egyik középiskolából a másikba vándorol, majd mint tanárjelölt, mint hivatalnok, mint riporter jelenik meg az életküzdelmek porondján, közben verseket ír, majd egy milliós társaság szolgálatába áll, ahol füttyülnek a verseire és követ hordatnak vele s mikor a kövek véresre marják a lelkét, mikor a téglahordásba kezd beleörülni, kiszekírozási akciót indítanak ellene. És amint így barátok nélkül, mindenkiben] csalódva és mindenből kiábrándulva körültekint — egy megváltó sugár dereng feléje, hogy annak fényénél megtalálja önmagában a már annyiszor — inkább a környezet hatása alatt, mint meggyőződésből, olykor pedig kényszerűségből is letagadott, megvetett és elfelejtett zsidót. És csaknem sírva öleli magához zsidóságának megfakult emlékeit; visszatér fajának ősi kultúrájához, annak nagy eszméihez és reményeihez. És ez újra fölemeli, újra visszaadja önértetét. A gyötrelmekből összetörve, az undortól betegen menekül őseinek földjére, ahol ámulva tapasztalja az ezeresztendő zsidó-álm megvalósulását. Erre a zsidóság erejében való hite még mélyebb gyökeret ver benne és az a meggyőződés is, hogy itt a tett, a küzdelem nem marad meddő hiabavalóság,

Abel Pann: Bokharai zsidó nő

hanem frázis nélkül, egy nagy és szent ügyet visz előbbre. És három igével, tizenöt szóval beszélni kezd az őshaza nyelvén és a feltámadás szellőjétől megmámorosodva járja be az országot, miközben még acélosabbá edződik benne a zsidóság jövőjében való hite és zsidó öntudata. Megdőbbenve áll a zsidó területek belső ellenségeivel folytatott harcokban elesett fiatal somerok *sedserai* sírja előtt, a Genezaret partján eltöltött egy mélysé-

Abel Pann: Lengyel parasztasszony

gesen szép éjszakát, Beerseba mellett fellachokkal verekszik, átéli a homlok mellett elsüvöltő golyó borzalmát, ugyanítt maláriát kap, majd megfürdik a jerichói Elisa-forrásban; körüljárja az óváros kiasott falait, andalog az Olajfák hegyén a telihold fehér fényárjában; a síralmak falánál elzokog néhány strófát azokból a régi strófákból, melyeket ott egykor a világ legpazarabb pompájú templomában énekeltek; ögyeleg a szent város boltíves, sok százesztendős, örökhomályú utcáiban és nyakonüt egy tolakodó suhancot, aki őt erőszakkal kalauzolni akarván, megzavarja hangulatában; végigmegy a Via Dolorosa zugain és a Getsemane kertjében a földön ülve sír, mint egy gyerek. A Midras Abarbanel-könyvtárban olyan kéziratok könyveket mutatnak neki, melyeknek értékét számokkal kifejezni nem lehet, majd fölkeresi a jámbor, naív és hangyaszorgalmú jemenieket, akik úgy fogadják, mint az eljövendő Messiás „egyik hírnökét”, körülveszik, csókolják a kezeit meg a ruháját, közvetlenül érintve azt ajkaikkal, a

„Chacham” pedig megáldja, de ő csak a talisszal érintve csókolja . . .

Lehet-e már ennél fantasztikusabbat álmodni? S mindez — s még száz meg száz epizódja életemnek, szentföldi barangolásaimnak — villámgyorsan pergett le előttem, míg egyedül voltam a műteremben. De félek, már is haragszanak reám, hogy a kritikus rideg tárgyilagossága helyett a magam szubjektivitásával tolaksom és e rövid megjegyzésnek, *hogy az élet érdekes*, olyan hosszú bevezetést csinállok, de nem tehetek róla, míhelyt felidézi valami elmúlt éveimet, ha azok fölvetődnek olykor multam mélységeiből békés jelenem tiszta, zavartalan felszínére, azt hiszem, nem tudnék a szóból kifogyni.

Igen, az élet roppant érdekes... De alig találkoztam még emberrel, aki az élet érdekességéről, mulatságos voltáról, az ember — csak az örök életre számíthatóságából eredő — kicsinyességéről s az emberi dolgok csaknem abszolút semmisségéről: a világegyetem mindenhatóságához, a természet szent csodáihoz, a mindenség örök, tiszta, utánozhatatlan remekeihez képest — oly intenzív erővel győzött volna meg, mint *Abel Pann*. De az a fölény, a zseninek és a művészek az az abszolút fölénye, amellyel ezt teszi, csak egy zsidótól telhetik ki, egy zsidótól, akinek az ősei egy porbasujtott és megkínzott nemzet minden gyötrelmét és minden szomorúságát átérték, akik a sivár századok élet tengerének mélységeiben görnyedten hordták lelki kincseiket, de mindig azzal a hittel és ideállal, hogy ezek a gyöngyök majd egyszer újra az élet napfényes ormain tündökölnék. És ez a remény nem volt alaptalan: a törhetetlen energiák hite most önmagát ünnepli az unokák, az *Abel Pannok* önérzetes mosolyában, mely pótolni és feledtetni akarja a multnak minden borúját, minden szürkességét és kesernyés vidámtalanságát.

Az *Abel Pann* művészete nem az angol rideg, egykedvű nyugodtság, a ködös, fázós kedélyű szenvtelen művészete — nem a latin enerváltság ideges kapkodása, hanem egy olyan nép fiának a művészete, amely a legképtelenebb körülmények között is élni tudott, él és élni fog, egyszerűen: az ősi energiák temperamentuma az, mely az *Abel Pann* művészetében kifejezésre jut és azt állandóan dominálja. Erről a temperamentumról száz művész között is ráismernék a zsidóra. Egy rendkívül kedves, az oroszlanerőt sejtető fő-

Abel Pann: Keleti városrész. (Vázlat)

lény ártatlan lelki gesztusával aposztrófálnám ezt a temperamentumot, mely az ő kedélyét és humorát legfőképpen jellemzi. Nincs ebben a humorban csípős ironia, szurós vicc, vagy keserű epe, sem harsogó kacaj, a szelíd vidámság egészséges humora ez, mely úgy ragyog az ő színeinek tarka kertje fölött, mint a májusi nap enyhe és tiszta derűje.

Nem a torzításban rejlik az Abel Pann humorának a hatása, nem az olyasmiben merül ki az ő ereje, hogy például egy lehetetlen görbe orrot rajzolna egy lapos ábrázatra, ő nem ilyen eszközökkel dolgozik, sem pedig a fantázia groteszkségeivel, de egyáltalában: nem is karikíroz. Tessék csak megnézni az „Elmegy a vonat“ vagy a „Vezető szobrot magyaráz“ című dolgait: egyetlen olyan alakot sem találunk ezeken a képeken, amely torzítva volna. Hisz ezekkel az emberekkel csaknem mindennap találkozunk. De ahogy Abel Pann csoportosítja és elének állítja őket, kómikus voltukat annyira kiemeli s a képet ezáltal annyi *finom, mondhatnám, bánatos humorral szövi át*, hogy mindig őszinte és mélységes derűt vált ki vele belőlünk.

Sok finomság van abban is, ahogyan egy jerusalemi városrészt, vagy utcarészletet, az *Ohel Mose* zezugainak tájékán valahol: egymásra és egymáshoz csapott-nyomott házaival, grimasztvágó furcsa toldalékaival, hosszú, dobogós erkélyeivel és az ezekről lelógó tarka alsószoknyaival, meg sikoltó kékségű mázolásaival — megrögzít. Akí már bejárta ezeket a hihetetlen rendszerelenséggel épült dombos, köves negyedeket, ahol egy félóraig is mehet az ember két sívár, szürke vakolatú fal között, míg végre valami kis kapufélén át (melyet visszatérve újra megtalálni lehetetlenség) egy bizarr rendtelenséggel szétszórt házcsoport közé juthat, vagy éppen egy meglepően tágas udvarra, melyet öreg és fiatal, alacsony és magas, de egyaránt cifrán mázolt házak olyformán vesznek körül, mintha összefogózva farsangi rondót lejteneének (Csak a ferdén álló pitvartéri kiskapukra kell pillantanunk és kész a körbetáncoló házak görbéntartott lábainak illúziója, a tárvahagyott konyhaajtók pedig mík volnának egyebek, mint az énekelve táncoló ház-párok sötétlő torkai). Mondom, akí már bejárta ezeket a városrészeket, sok gyönyörrel érti meg azt a művészi élt, amelyet Abel Pann belőlük kiemel. És amennyi fantasztikus harmoniatlanság kél versenyre ezek között a régi házak között, annyi fantasztikumot, aklimatizált vonást, a világ legkülönbözőbb bájjairól hozott színt és viseletet

Abel Pann : Kis gazdasszony

rejteneek ezek a régi, alacsony vasrácsos ablakok, melyek mögött a hajnal finom ködébe kiderengő gyertya mellett ott tanul a koravén kis aszkéta, a nyugalomba vonult galuthbeli rabbi, ott imádkozik a „kadistmondó“ és a délelőtt derűjében ott ülnek a hűvös folyosón egysorban a szentföldre vándorolt öregasszonyok és messiástvárók. Egy egzotikusan bizarr világ ez, melyet egy régi-régi álom varázsolt ide a romok közé, a színüket és stílusukat vesztett kövek közé. Mily feltűnő kérdőjel itt a perzsiai zsidó az ő élénk turbánjával, a lenszöke hajú lengyel nő az ő álmatag tekintetével, a keleti arcú kis fiú az ő európai gombos cipőjével és rongyos nagykönyvével a hóna alatt és a *fehér szamár*, mely egyelőre modern tejes kannákat visz a hajnalban Jeruzsálem felé és egy tünődő kopott, de élénkszinű kék bársony-kaftánt viselő embert: mintha azt kérdeznék egymástól, mi hozott bennünket ide, lehet e mi bennünk valami közös, amí mindnyájunkat ideköt?

Abel Pann azonban hű marad önmagához akkor

is, mikor színekkel akar hatni, mert művészelkének sugaras derűjét mosolyogtatja reánk itt is. Az élet színeinek nagy poétája ő, akit a bokharai zsidónőiben nem a típus érdekel, hanem az a végtelenül finom színpompa, mely e nőkben: a sáronai öszibarack selymét, a karmeli muskotály hamvas bíborát, a selyemalma pirját és az antracit csillogását egyesíti egy üdebarna fátyol árnyékolása alatt, melyet keleti napsugarak szőttek. Az életnek örökszép színei ezek, melyeknek liráját Abel Pánnál szebben és intenzívebben aligha tolmácsolhatná valaki. Nem típusokat keres tehát, hanem színeket és ahol színeinek játékával nem bővíthet el, ott sem mindig a típusért veszi a rajzont a kezébe; annál távolabb áll tehát még attól, hogy a palesztinai új zsidótípusok — a somér, a diák, a földműves — felkelthették volna már érdeklődését.

— Ezek az új típusok — kedves barátom — szólt, mikor említettem előtte, igen érdekese-

Abel Pann: Hajnalban Jeruzsálem felé

lehetnek az előtt, aki a zsidó reneszánsz dokumentumait akarja összegyűjteni, vagyis körtörténeti szempontból figyelemreméltók, de művészi szempontból még nem igen jöhetnek számításba, az én művészi lelkiismeretem legalább még nem tudott velük megbarátkozni; a somér nagyszerűen üli már a lovat, de a kefija meg az alatta lévő intellektus-arckifejezés között még nincs meg az együvértartozandóság harmóniája. Ha a somér leveszi a kefiját, ez nem tűnik fel senkinek, vagyis nem hiányzik a fejéről, de egy szíriai beduín, vagy egy judeai fellach fejét aligha tudnám elképzelni e nélkül, egyszóval a somér egy fejlődés útján lévő, illetve még csak egy átmeneti típus Palesztinában.

Abel Pann tehát az új zsidó típusokkal szemben még várakozó álláspontra helyezkedik. A jemeni zsidókban sem a típust rajzolja. E sémi törzsben a zsidóság legromlatlanabb, legprimitívebb, legősibb rétegének naív lelkivilága izgatja csak, már amennyire naív és romlatlan lehet egy nép, mely a bibliát csaknem szósz szerint értelmezi és teljesen annak szellemében, annak erkölcsében él és gondolkodik. Ezt a naív szellemet, ezt a fehér, gyermeki romlatlanságot akarja tükröztetni jemeni alakjaiban. Ha a „Mult és Jövő“ a háborús idők elmúltával folytatni fogja a zsidó művészet körül annyi érdemet szerzett kiállításait és Abel Pann képei Budapest műértő közönsége elé kerülnek, aki a „Jemeni írástudót“, ezt a nyolcvan esztendőes gyereket látni fogja, bizonyára felejthetetlen művészi élményei között emlegeti majd mindig.

Ehhez a képhez meg a „Bokharai zsidó nő“-höz el fog zarándokolni egész Budapest, hogy bámulatának adóját lerója a ma élő legnagyobb zsidó művész iránt. És bizonyára hálás lesz érte a Mult és Jövőnek is. Én pedig boldog vagyok, hogy bemutathatom és hogy én vagyok az első budapesti ember, aki a „Bokharai zsidó nőt“ mindjárt az utolsó ecsetvonás után láthattam.

DÉLARÁBIAI HÉBER NÉPDAL

LÁNGOLOK ÉRTE . . .

Lángolok érte,	„Jöjj csak utánam,
Vágyom utána,	Szende szerelmem,
Ingerel éke,	Kéjt ad a vágyam,
Lenge ruhája.	Ringat a mellem.

Dús diadémja	Óh, de vigyázz csak
Csillagok ezre.	Büszke atyámra.
És a szegényke	Bezárna, ha ránk csap,
Szólt epedezve.	A köfalú várba!

Patai József fordítása

ÚJVEBER KÖLTŐKBŐL

AVIGDOR FEUERSTEIN:
MAGASLATOK KÖDÉBEN

I.

A KÖDBEFULT VÁROS

Bódító vérszagtól tántorog a Hegycsúcs,
Felriasztott álmok fátyolt szönek rája,
S ott, a néma ködben állok égbenöve
Én, óh én, a Multak fáradt katonája.

Fülem vad paripák nyerítését hallja
S óh, a Csúcs leláncol s hajrázásom tompa . . .
Ne bánts uram engem, a te fiad béna,
Nekem a vérmező: tarka szőnyeg, pompa.

Az én harcos ösöm végsőt vonaglik már,
Az én szívósságom csengő rimbe mállik;
Apám, a te fiad színek sebesültje
S színek betegéből győztes sose válik.

Első fü-báránykát s bűgő szűz galambot
Szeretnék én hozni néked áldozatnak . . .
Apám, az a harc ott lent a völgy ölében
S ezek a nagy Hajrák hívnak, csalogatnak.

Multak ezer éje, mesék, gagyogások . . .
Vakult életembe egy lány beletarkít —
S én, e mámorító zaj-szímfóniában,
Szám egy nevet mormog halkán: Margit, Margit.

Nekem a kardélek idegsimitások,
Nekem a nagy Halál csendesen gitároz . . .
Itt állok a Csúcson s felzokog a lelkem:
Óh, hol van a Város, a ködbefult Város? . . .

II.

ÓH, ÉN, A GYÖNGE EGY

S néha a vérem hullámozni kezd
S bennem Ösöm kürtje halkán szól —
S ezer nemzedék fájó szégyene
Hozzám könyörög a köd alól.

Kékeres karom lassan megfeszül,
Szememben egy árnyék táncot jár,
S már-már lelépek a hideg Csúcsról
S lent a völgyben népek Lelke vár.

Abel Pann: Jeruzsálemi tejárus

Tornyosult agyam égbe vajúdik:
Új Halljad Izráel fojtogat —
De im: a ködfátyol rámfonódik
S lankadt szívvel jár a néma had . . .

Szememből forró könny-láva omlik
S alattam olvad a néma Hegy . . .
Óh, nyomorultak bús nyomorultja,
Óh, jaj nekem, én, a gyöngé Egy! . . .

III.

ÜRES CSIGAHÁZA

Dömény Lajos emlékének.

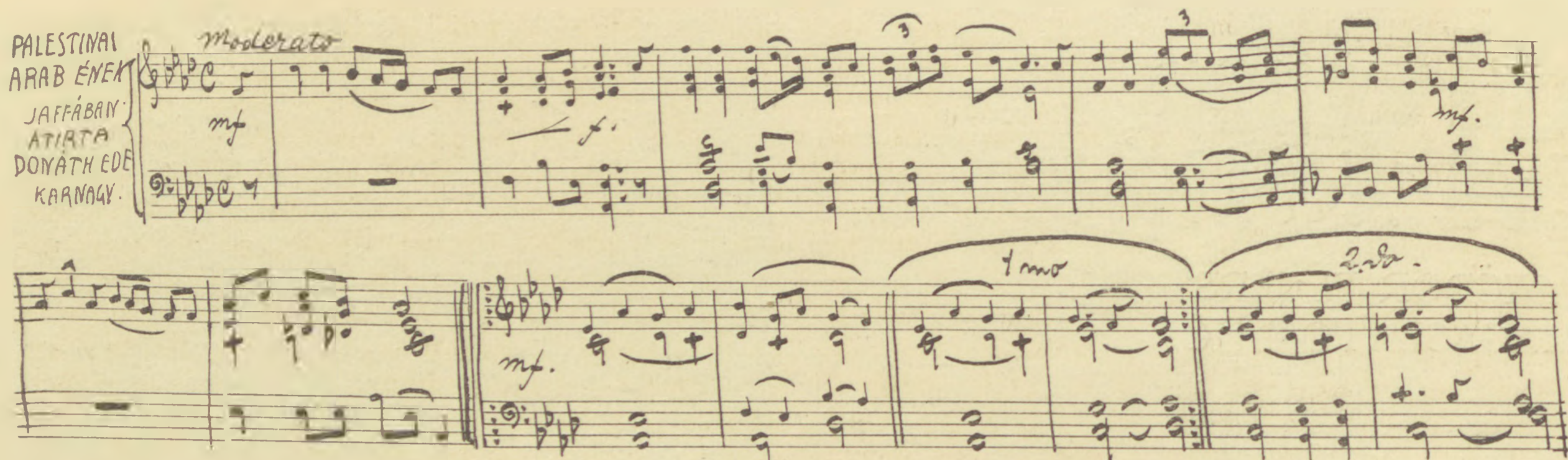
Ha elérkezünk: senkisésem vár,
S Napunk pályáján mi dideregue fázunk.
S ha eltávozunk, nem marad más,
Mint üres csigaházunk.

Boldog, ki korán megdicsöül,
Ki ezrekbe lehelí áldott nagy lázát . . .
Ki másoknak hagyja bús lelkét:
A drága csiga házát.

Alkonyatig vár s egyedül zsong,
Majd jön valaki, ki ős időktől várja:
Beleköltözik s új útra kél
Az áldott csigaháza.

Nagy szívességet tesznek olvasóink lapunknak, ha kávéházakban, klubbokban, kaszinókban, társaskörökben kéri a Mult és Jövőt!

LAKATOS LÁSZLÓ: JAKAB MESTER

nagyszerű színésznő — Hortense Schneider — szinte lopózva, mindenestre rejtőzködve surrant be annak a háznak a kapuján, ahol a harmadik emeleten a karmester lakott. A karmester maga nyitott ajtót a színésznőnek és vezette dolgozószobájába, mely rendetlen volt és piszkos. A zongorán kuszán partitúrák heverték, leginkább a kicsiny és öreg karmesternek saját munkáiból valók. Így többek közt ott hevert a „Szép Heléna“ is, meg az „Orpheus az alvilágban“.

— Semmi újság? — kérdezte a színésznő.

— De igen. Van újság.

Hortense ránézett a kicsiny, púpos öreg zsidóemberre. Láta, hogy az a csiptetőjén át kétségbeesetten néz, úgy, mintha a téboly ködje úszna a szemén, amely valamikor — hej — csillogott és eleven volt, olyan eleven, mintha benne lett volna Jakab mesternek minden pajkos indulata, az istenektől csent fényes gúnyja és a mély érzékiség, mely egész lényére ráfeküdt.

— Van újság — mondta még egyszer, de egészen tétován a karmester.

— Ne is kérdezzem úgy-e hogy milyen? — mondta Hortense, aki már sejtette a legrosszabbat.

— Ne is kérdezz... Ma kaptam vissza a partitúrát az utolsó színháztól is... Most már nem adják elő sehohsem... Offenbach munkáit nem adja elő egyetlen párisi színház sem.

— Az örültek!

— Gazemberek!

Jakab mester dühösen fel-alá járt egy darabig. Ajkát harapta, a hátán a csunya púpa alatt összekulcsolt kezét tördelte, aztán előkapott a kezével és az öszülő, kétoldalt lelógó szakállát cibálta. Leült. A kis asztalkán heverő tálcából cigarettát vett ki, rágyújtott, a tárcát Hortense elé lökte, ki azonban a kezével intett, hogy nem gyújt rá.

— Megeszem a kis tökémet és a város végén fogok elpusztulni... Szegényen és ösmeretlenül... Mert már ösmeretlen vagyok. Hét esztendeje, hogy egyetlen párisi színlapra sem merik kinyomtatni

a nevemet... És nem adják elő az új munkát, amit én írtam, Jacques Offenbach...

— De hiszen — szolt Hortense vigasztalón, ám kevés meggyőződéssel — éppen ez kell, hogy megnyugtasson téged és a dolgoknak fölébe is emeljen.

— ??

— Az, hogy a nagy Offenbach darabját nem adják elő. Ez olyan, mint Napoleon Szent Ilona-szigetén. Száműztek, mert valaki vagy... Nem azért nem kellesz, mert fiatal vagy ösmeretlen és tehetségtelen... Már voltál és túl sok voltál...

— De hiszen ez annál gyalázatosabb — toporzékolt Offenbach és cigarettáját lábbal taposta a fényes pallón —, mert elpusztulni fiatalon, el nem ösmerve... ez még valami... Napoleon, ha meghal húsz éves korában, piszkosan és ösmeretlenül és egy év múlva csak a síró anyja emlékszik rá, hogy élt, ez valami... Tragikum vagy micsoda... De túlélni magát... Eleinte még lepöktek, ha kimentem az utcára... Ez pokol volt, de mégis élet... Lepöktek, akik azelőtt véresre tapsolták értem a tenyerüket... Ez igazságtalanság volt, de hangos, nagy igazságtalanság és én legalább élő mártír voltam... De most, értsd meg te színésznő, most meg sem ösmernek azok, akik még tegnap rám piszkolódtak... tudod mi ez: eltemetve élni?

Jakab mesternek csak az ajka mozgott. Egy percig úgy látszott, mintha ő sem merné kimondani a retteneteset, amit még saját magának is most vall meg először. De azután kínosan mondta ki:

— Ez azt jelenti, hogy az ember végre is önmagában kezd kételkedni. Te, Hortense, tudod, hogy gyakran magam is azt hiszem: nem tudok már írni... És — talán nekik van igazuk... Talán nem tudok már dolgozni...

— Azt nem hinném — mondta a színésznő, mintha most maga is gondolkozna azon, amit a karmester mondott, mintha e percben ő is kételkedni kezdene Jakab mester tehetségében.

Ránézett a kis zsidóra és rémülettel látta, hogy az a gyenge ellentmondás, amivel ő felelt Offenbach önkételyére, milyen pusztítást vitt végbe annak az arcán. A kicsiny ember most végtelenül rút lett, álla megnyúlt, szeme üveges lett, mint

a csunya kínok közt elhunyt halottaké. Hortense rágondolt a szép Helénára, a zúgó estékre és — a színésznépnek van szíve — arra is, hogy ő mindent ennek a szegény esett embernek köszönhet. Nevét, házát, kocsiját, mind annak köszönheti, hogy valamikor neki volt szabad először énekelni az édes dallamokat, melyek e furcsa koponyában megszülettek.

— Te biztosan tudsz, még most is jobban tudsz, mint a többiek mind — mondta Hortense immár nagyon vigasztalóan. (Pár percig megállt, mintha érveket keresne, azután folytatta.) Amit az új darabból a zongorán játszottál nekem, az gyönyörű... Az előjáték... azután a második felvonásban a barcarola, oh, az egyenesen fenséges... És a harmadikból a hegedűjáték. Este otthon játszottam magam és — sirtam.

— Igazán sirtál? — kérdezte Offenbach és előbb még halott arca most az elösmerő szóra, mint egy isteni neuraszténiában kigyúlt.

Lehajolt. Megcsókolta Hortense kezét.

— Nagyhercegnő — mondta gyengéden. — Te édes nagyhercegnőm.

(A nagyhercegnő a gerolsteíni nagyhercegnő volt, akit Jakab mester gondolt ki és akinek a szerepében volt Hortense Schneider a legnagyobb. A sorstól megbotozott hiú lángésznek jól esett most erre gondolni.)

Arcát ragyogás öntötte el. Hátradólt a hajlított lábú, kopott hátú karoszékekben. Úgy beszélt:

— Emlékszel, amikor kocsid a Tuíleries elé hajtott és amikor a császári őrség megtudta, hogy a kocsiban a gerolsteíni nagyhercegnő ül, akkor a császári őrség tisztelgett. A fegyvereket prezentálta, oh, mint egy igazi, egy vérbeli nagyhercegnőnek kell... Te ugyancsak kiélvezted a színházi dicsőséget, nagyhercegnő... Az igaz, hogy én sem panaszkodhattam... Ünnepelek, gazdag vol-

tam... Még a nők is szerettek. Értsd meg, engem, a púpos zsidót szerettek.

— A zenéd nem volt púpos, Jakab mester.

— Az igaz. A zeném, abban benne volt az én púpos testben lakó szívemnek minden melege. Vér volt a zenében. Egész Párisban úgy szerették akkor az emberek egymást, ahogyan én akartam. És ez a legnagyobb dolog, nagyhercegnő, a legemberibb. A szerelmes péklegény ajkán a Fortunio dalával ugrott a Szajnába... és... (te, ha ezt ösmernék az új darabomból... erre milyen szépen lehetne meghalni) és... a hercegek is az én zenémre ölelték magukhoz a selymes nőiket...

A kis öreg a kopaszodó fejét simogatta és a

Pogány Wily (London). Illusztráció dr. Kunos Ignác török meséinek angol kiadásához.
A csodalámpás

szakállá közt a kiborotvált állat, gyorsan, idegesen.

— A császárnénak is mindig tetszett a muzsikám. Eugenie minden premiéren ott volt. Én tudtam annak a spanyol nőnek írni és ő meg tudott engem érteni.

— A császár is nagy híved volt, Jakab mester és Morny herceg, a császár féltestvére is. Egyáltalán az egész udvar.

— Oh igen. Azok szerettek — mondta Offenbach.

Azután megint más lett a gyorsan változó arca. Gögös és egy keserű fájdalomban tobzódó.

— De most értük fizetek... Sedán előtt velük együtt fejedelem voltam. Sedán után velük együtt

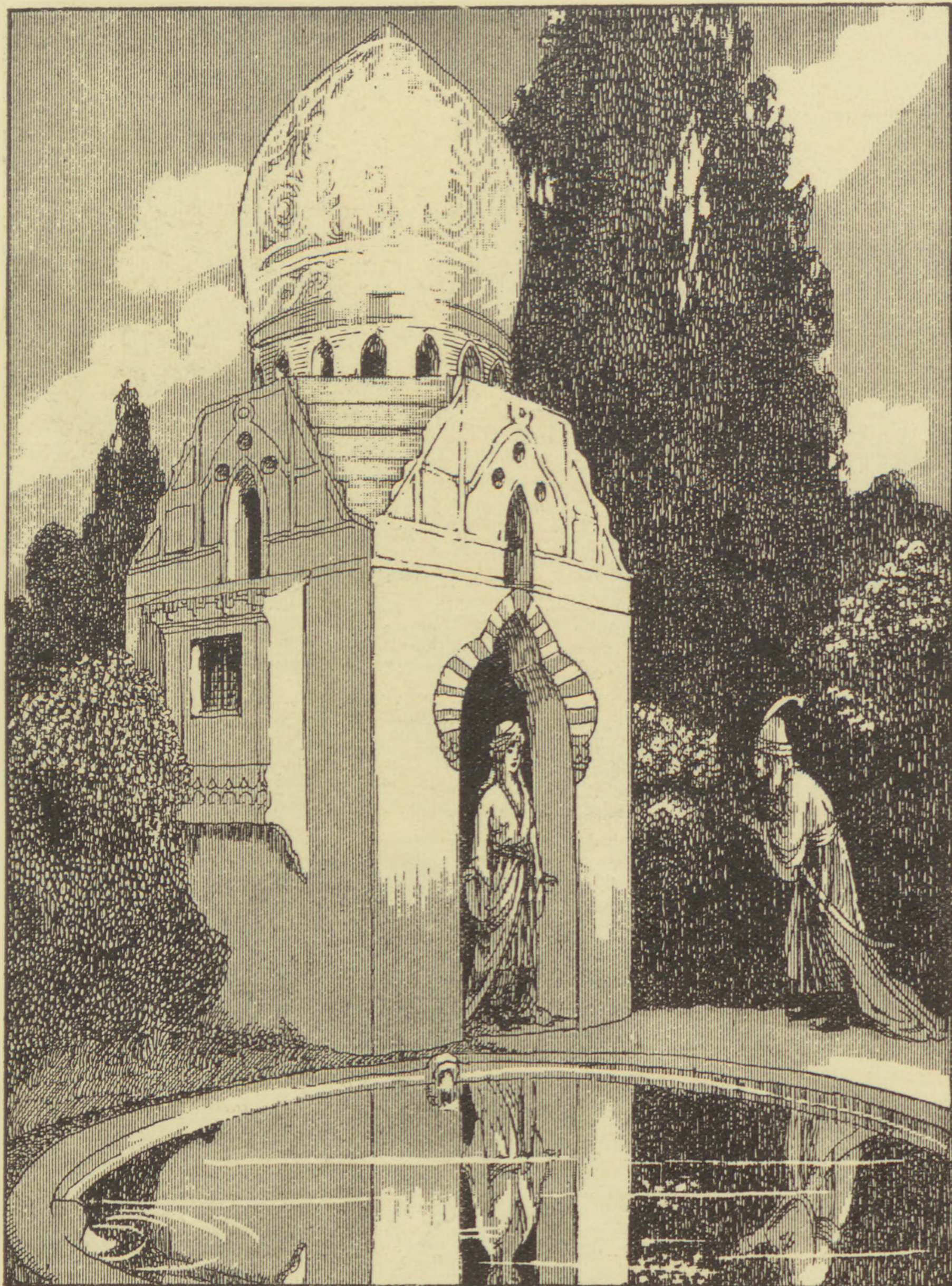
buktam. A csöcselék — hitvány —, amely az ő pazarlásukból, az ő borraivalóikból élt, elrugta őket és elrugott engem is, akinek a szellemi morzsáiból tanulta meg, hogy tavasz van és szeretni kell... Valamikor én voltam szerelmük púpos faunja... Azután jött a bukás... Páris ostroma... És mit találtak ki akkor ezek az ebek?... Azt, hogy mindent én okoztam. Én, a púpos német zsidó. Muzsikám megátkozott volt és megrontotta őket... Azért nem tudtak a harctéren célozni, a katonáik azért voltak gyávák, a tábornokaik, Mac Mahon és a többiek, tökfilkók, mert én, a poroszok ügynöke, a pokoli muzsikámmal megrontottam őket.

— Szamárság!

— Szamárság, de nekem az életembe került. Levették a darabjaimat a műsorról. Azt mondták, hogy tőlem, akinek az arca is egy szatír grimásza, nem játszanak többé semmit... Eleinte azt hittem, majd csak kitombolják magukat... Azután láttam, hogy a dolog komoly... Nem engedtek... Azt mondták, hogy nekik nem kell se zsidó szatíra, se zsidó érzéki muzsika... A gonoszok persze már nem gondoltak Fortunio dalára...

— Oh, az gyönyörű!

— Gyönyörű? Több annál. Tiszta, szűz, tele könnyekkel. Még a Bretagneban is erre nyílt ki először a falusi maire tizenhatéveslányának a szíve... Ha tudtam Párist, a boulevardot és a kis színházakat, tudtam ezt is... Mert én mindent tudok... De a gonoszok már csak Párisra emlékeztek és arra, hogy ejszakai tivornyákon részeg hercegek is az én zenémet rikácsolták. De hát mit rikácsoltak volna, amikor ő nekik is csak én tudtam írni. Mindenkinek csak én tudtam... Mindegy! Kárhozott lettem, bélyeges... És ekkor engedtem nekik... Ez volt az aljasságom és ezért fizetek most... Ellöktem a két zsidó librettistámat, Meilhacot és Halévyt... Aljasság volt, gyávaság, tudom... Dehát, én nem akartam meghalni... És Jules Barbier-vel irattam magamnak librettót,

Pogány Willy (London). Illusztráció dr. Kúnos Ignác török meséinek angol kiadásához. A hercegnő megjelenik

szépet, tisztát, romantikusat. És erre irtam zenét. Ez a zene pedig tiszta. Honvágy van benne, ifjúság, emlékezés, bábú, fantázia, élet és halál, illuzió, a rossz nő bűnhődése, egy szűz szerelmének a művészet génuszával való viaskodása . . . Minden . . . Mondj egy szép vagy jó vagy nemes dolgot, ami a világon vagy az életben van és ami nem volna benne ebben a muzsikában. . . Tudsz egy olyant? . . . Ugy-e, hogy nem. És most ezt nem adják elő nagyhercegnő, ezt sem. A szépet sem, a tisztát sem, ezt sem, amibe mindent belevittem, a fiatalságot, amit Kölnben töltöttem és a vénségemet, amikor Párisban elbuktam . . . A szenvedés, a hét esztendő szenvedése megtisztított és most ez sem kell nekik . . . Talán . . . talán . . . csakugyan nem tudok . . .

— Te tudsz Jakab mester, csak te tudsz! — mondta a színésznő lelkesülten és most már maga is hívén azt, amit mond.

A karmester lehanyatlott.

— Sosem, sosem fogják előadni Párisban.

— Kell, hogy előadják.

— Nem . . . nem fogják előadni . . . Ma már egy utolsó helyről is visszaruhták. De nem baj — mondta Offenbach és ráncos és sárga arca ravasszá vált, mint egy ószerese. — Már kitaláltam valamit. Ha Párisban nem kellek, ha itt nem vagyok más, mint bűnbak Sedanért, amihez semmi közöm, akkor majd kellek máshol. Valamikor világhírű voltam. Te, Hortense, ne szólj semmit . . . mert ha megtudják, még ott is ellenem dolgoznak . . . a jövő héten elutazom Itáliába . . . Milanóba . . . Németországba is mehetnék, de nem akarom, hogy azt mondják a hülyék, hogy a győzőknél akarok feltámadni . . . Itáliába megyek, a muzsika hazájába és ott adatom elő . . . ott akarok még egyszer világhírűvé lenni . . . Mert elpusztulni ösmeretlenül, azt nem akarok . . . Megyek Milanóba!

Pogány Willy (London). Illusztráció dr. Kúnos Ignác török meséinek angol kiadásához. Álom

— Igazad van, Jakab mester! Menj Milanóba és adasd ott elő a Hoffmann meséit.

*

Jakab mester, amint mondta, még a következő héten elutazott Milanóba. De hiába utazott. A munkája ott sem kellett. Hoffmann meséit nem adták elő, sem ott, sem másutt, amíg Jakab mester élt. Amikor meghalt, akkor játszották Milanóban és Párisban és mindenütt. És mindig játszották. De Jakab mester erről már mit sem tudott. Nem is tudhatott. Hiszen, mint már mondtuk, amikor Hoffmann végre a színpadon énekelt, akkor a púpos zsidócska már végérvényesen és helyrehozhatatlanul halott volt. A halottak pedig semmit sem tudnak.

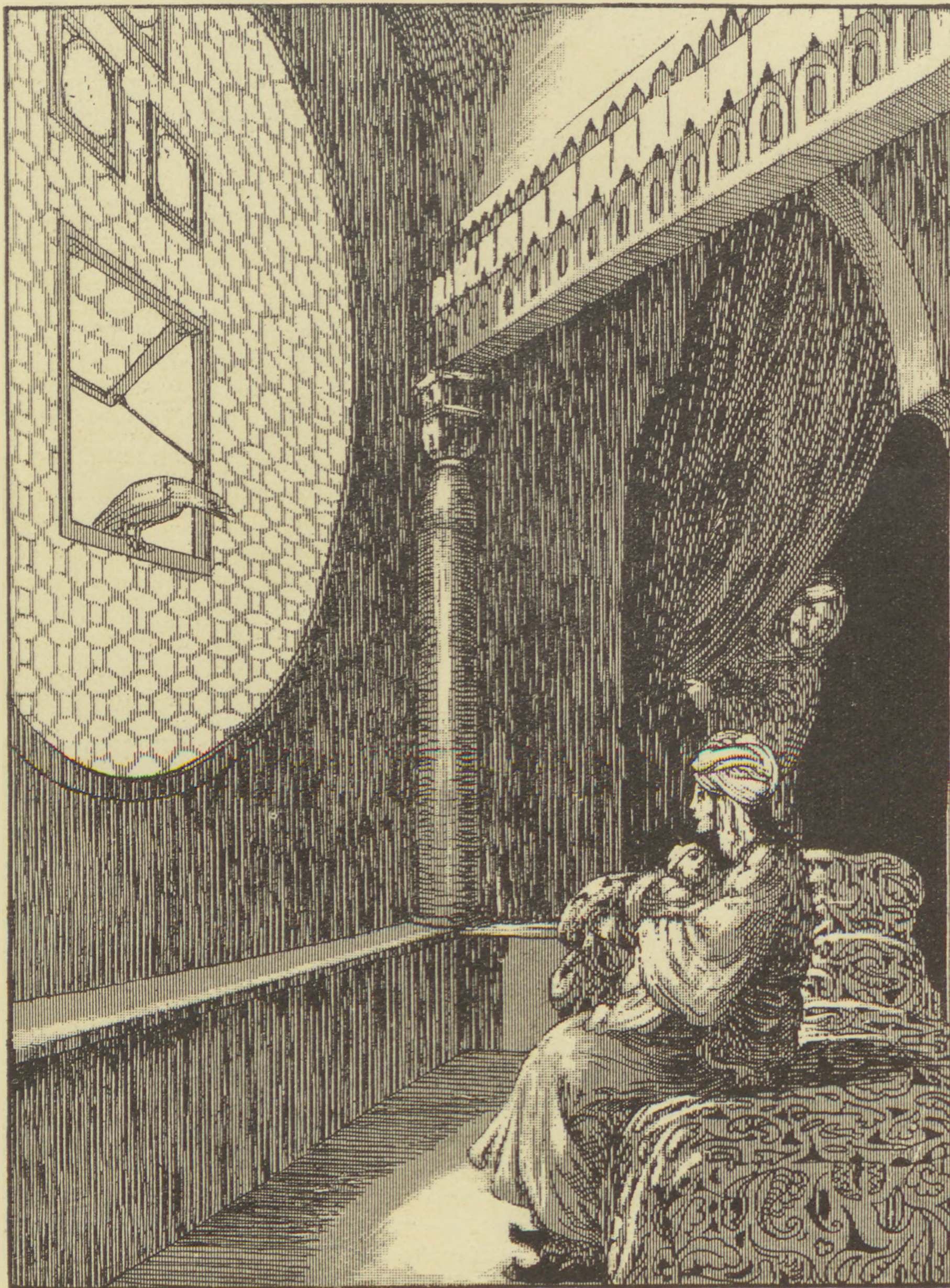
PATAI EDITH: MAGYAR ZSIDÓ TUDÓS TÖRÖK MESEI ANGOLUL

(Forty-four Turkish Fairy Tales, collected and translated by Dr. Ignác Kúnos, with illustrations by Willy Pogány, London. George G. Harrap and Co. 1914.)

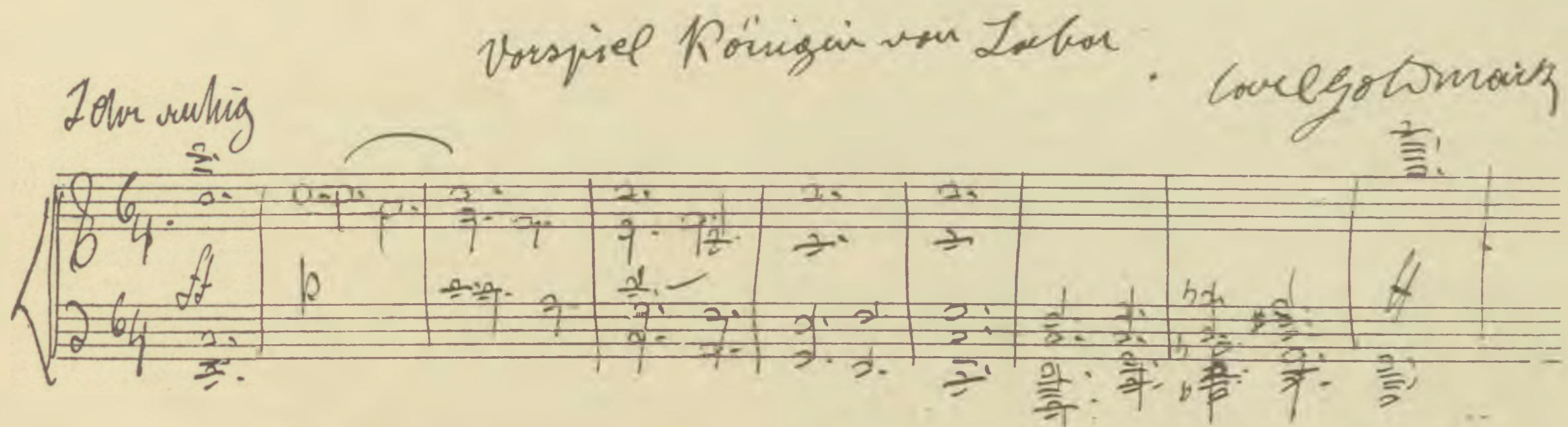
Háború véres zivatarában, talán éppen hazamenekülők sóhajos vonatján érkezett hozzánk ellenséges földről ez a könyv. Mikor ezeknek a finom, színesen csillogó meséknek utolsó ivate nyomták, talán a szomszéd gépen kemény, riadó háborús cikkek szaladtak, hogy apró fekete betűk hídján szerte vigyék a gyűlöletet emberek békés otthonába. Mikor ennek

a könyvnek eszméje megszületett, még a kultúrának hatalmas közössége fűzte össze az emberiséget és nem volt ritka jelenség, hogy különböző nemzetek fiai egymásnak kezet nyújtanak, hogy egy darab poézist kiemeljenek születési nyelvén sokak számára érthetetlen köntöséből. Ime dr. Kúnos Ignácnak, a magyar tudósnek török meséit az angolok adták ki Pogány Villynek, az Angliába szakadt magyar művésznék rajzaival.

Mire a könyv megjelent, nagyot fordult a világ és nagyot változott az élet. Azok az érdekek, azok az érdeklődések, amelyekből fakadt, elhalkultak és egészen belevesztek az ágyúkdörgésébe. És mégis a háború véres, vad hullámai közül, mint kicsiny ezüstös hajó száll felénk ez a könyv, amely ma is halkán, de boldogítóan hirdeti a szépség és poézis életterejét és internacionális értékét. Ma, mikor a leginternacionálisabb művészet, a zene sem kerüli el a gyűlöletet, amely úrrá lett a világon, ezek a színes, tarka török mesék mégis azt hirdetik, hogy van valami a fegyverek zaján, az ágyú menydörgésén, srappell-tűzőn, gépfegyverkattogáson túl. És a lelkünk egy percre elfordul a véres mezők felől, — szépségtől elszokott szemünk möhön merül bele egy ezer színben csillogó kaleidoszkop változó világába, tarka szőnyegen járunk és látjuk a barna ujjakat, amelyek szerelmesek a sötét, mélységes vörösbe, az izzósárgába, a tiszta zöldbe és a tömör kék színekbe. Azurkék eget látunk, amint szerelmesen öleli magához a karcsú fehér oszlopokat, színes tollú csodamadarakat, a fák árnyékában és pajkos dzsineket az oszlopok megett. A gondolatok mind

Pogány Willy (London). Illustráció dr. Kúnos Ignác török meséinek angol kiadásához. Az ifjúság megjelenik madár képében

Goldmarknak a Múlt és Jövő számára küldött kéziratából

formát kapnak, az ifjúság hófehér galamb alakjában reászáll a szívünkre és fantasztikus virágok között jelenik meg a szépséges hercegnő, hogy megmutassa halovány arcát az ifjúnak. Körölkötünk a mese azurkék csodafalai emelkednek, gyémántvirágok kigyóznak és Arábia drága fűszerei ontják finom füstölőkről illatukat. —

De egy rövid elillanó része a hosszú, hosszú napnak és leomlanak az azurkék falak, kitégülni a tér és a csodakönyv halkán kísérlék a kézből.

Ha békeidőben jelent volna meg ez a gyönyörű kötet, bizonyára himnuszt zengett volna a sajtó a magyar tudósnak, aki a török tudományos kutatás első mestere, aki öt évig (1886—1891) élt Törökországban és a nép ajkáról leste el ezeket a meséket.

Ma sem harsogó himnuszok, sem hasábos cikkek nem jutnak ennek az úgy irodalmilag, mint művészi-
leg kiváló könyvnek — de hálás szívvel gondolnak rá mindazok, akiknek didergő lelke egy percre felmelegedett e szindús lapokon, akikben olvasásukkor felébredt azoknak az áldott időknek emléke —, amikor szabad kultúr-emberi megismerési vágyuk célja volt az a Kelet, amelynek csodálatos világa nyitotta ki kapuját ezekben a mesékben, hogy egy röpke, boldog órára bebocsássa a háború szomorú, fázó gyermekeit.

Abel Pann (Jaffa): Pillanattfelvétel Abádi Imréről

DR. MOLNÁR ERNŐ: GOLDMARK KÁROLY

gy buja, meleg, keleti szín tűnt el ismét a nagy palettáról; a kérlelhetetlen, nagy szivacs, mely most annyi csillogó, fiatal szint törölt le, nem kímélte meg e drága, ódon, meleg színfoltot sem.

Keszthelyről, magyar ég alól indult meg e csillag szikrázó fénye, mely zengő sugárkévekkel szórta be a világot; a mi ereszünk alól repült ki ez a lenyűgöző pacsirta, bódító melódiával; de nem Bécs, sem Páris, nem Európa, nem a Nyugat ihlették meg, — lelkében rejtelmes és forró keleti éjszakák misztikuma és erotikuma zenélt.

Létezik-e faji, zsidó zene? Az a hatalmas, toronyos áram, mely a zsidó lélek ó kútjaiból feltör, melódiákra is zeng-e? Jeruzsálem, Salamon, Sába királynő: atavisztikus emlékek és vágyak a lélek homályos, ódon zugaiban — s mint egy keleti, buja táncosnő, előrebbsen a misztikus, keleti zene-fantázia.

Zsidó faji zene van. S amit egy Mendelssohn, egy Meyerbeer szalónképesre mosdottak és fésültek, szilaj vadságában és öserejében tört ki a keszthelyi zsidó kántor álmodozó lelkű fiából.

Sapphó története, igaz, görög, de e szerelem mélysége, végtelensége és bús lemondása oly illő a keleti lélek mély, hatalmas, szent bánatérzéséhez...

A wagneri ráhatás, a vezérmotívumok felvevésében és a zenekari technikában csak modernebb és korszerűbb köntöst vetettek e keleti lélekre.

De megzendült a tihanyi visszhang diadalmas ehoja is e színes és pompás lélekben; a „Zrínyi“ nyitányt zene-történeti írók a magyar zenegénusz megnyilatkozásának mondják.

Szimfóniával kezdte. De az abszolút muzsika kötöttsége nem felelt meg a keleti tempamentum lobogásának és szertelenségének. Operáiban, halhatatlanságának ez emlékoszlopaiban, szabadon kitorhetett karaktere és fajisága, míg utolsó műve, a „Téli rege“ melódiái a lealkonyodó nap sugaraival biborozták be szelíd fehér ősz fejét.

Meghalt. A művész valódi élete halála után virágozik ki. S számtalan nemzedékek fognak elbódulni a mámorító, keleti illatoktól.

DR. PATAI JÓZSEF: A PRÓFÉTÁK CSATAKÖLTÉSZE

— Részlet szerzőnek az I. M. I. T. idejévkönyvében megjelenő „Bibliai csataköltészet” című tanulmányából —

nagy próféták korában Izrael országában folytonos harcok dúltak, amelyek végre a zsidó állam megsemmisüléséhez vezettek. Babilónia, Asszíria, Egyiptom és Palesztina egyéb szomszédai támadtak a zsidók ellen. Egyes zsoldárok, különösen azok, amelyek siralmas panaszt, kesergést foglalnak magukban, már ebből a korból származnak. Maguk a próféták azonban ideális magasságból szemlélték ezeket a véres harcokat. A tisztuló isten-eszme diadalának közelgését látták az idők minden lépésében, erről profétáltak, ennek győzelmét várták minden nagyobb eseménytől és csak vigasztaló szavakkal, a szebb jövő festésével igyekeztek a népükön ejtett sebeket enyhíteni. A próféták nem voltak a harcok hívei, az ő ideáljuk a messiási idők, az örök béke kora volt, amikor a népek „nem tanulnak többé harcot”, hanem „kaszává kovácsolják kardjaikat és lándzsáikat sarlókká”, amikor a nemzetek mind egynek érzik majd magukat és az egy isten elé zarándokolnak, mint minden igazság és boldogság forrásához. A próféták könyveiben tehát tulajdonképeni csataköltészetet, csatadalokat alig találunk. De vannak hatalmas csataleírások, gyönyörű festések a népek felvonulásairól, seregek közelgéséről, ellenség behömpölygéséről az országba. Félelmes víziókkal írja le Jesajás az asszírok beözönlését, akiket természetesen az Úr maga hív meg Izrael megbüntetésére:

És zászlót emel (az Úr) a távoli népek felé
És pisszent feljűk a föld széléről, —
És íme gyorsan, könnyeden jönnek.
Nincs fáradt köztük, sem tántorgó,
Nem pihen és nem szunnyadozik,
Nem oldódik meg derekának öve,
És nem szakad el sarujának szíja,
Nyilai élesek és íjai mind feszülnek,
Lovainak patái miként a kova
És kerekei mint forgószél.
Ordítása mint az oroszlané
És morog mint a tigriskölyök
És mormol és zsákmányt ragad
És elviszi és nincs ki elvegye tőle.
És zűg körűle mint tengernek zűgása.
És ha ki a földre néz, íme sűrű sötétség.
A fény elhomályosult a ködhomályban. (Jes. 5. 26-30.)

Nem kell ennek a grandiózus profétai leírásnak szépségeire külön figyelmeztetni. Csupa mozgás, csupa plaszticitás, csupa művészet. Az a minden fantáziát felűlműló kép pedig, amint az Úr meglengeti magasra emelt zászlaját és mintegy pisszentséssel magához inti a távoli népeket a föld széléről, hogy Izrael ellen induljanak — valóban a profétai költészetnek egyik legfenségesebb produktuma.

De Jesajás nemcsak Izraelről jövendűlt, hanem a világ minden népéről. A 34. fejezet egy világcsatát ír le, amelyet Ción megbosszűlására rendez az Úr.

Jöjjetek népek és halljátok,
Nemzetségek figyeljete!
Hallja-e a föld és mind ami betűlti,
A földkerekség és minden szűlűttjei.
Mert haragszik az Úr minden népekre,
És megbűsult minden ő seregűkre,
Megátkozá, vágóhídra adá őket,
Megűltjeik temetetlen maradnak,
Hulláik bűze magasba szűll,
És vèrűktűl megolvadnak a hegyek.
Elporhad az égnek minden serege,
Begűngyűlűdűk mint írűtt tekercs a menybűlt
És minden serege lehűll,
Miként lehűll a levűl a szűllűttűrűl,
És a hervadű lumb a fűgefárűl.
Mert megrűszegűlt az égben fegyverem,
Íme leszűll Edómra
És átkom népère ítéletűl.
Az Úr fegyvere telve vèrűl,
Zsűros a kűvèrjèttűl,
Bárányoknak és bakoknak vèrèttűl,
Kosok vesèjènek kűvèrjèttűl.
Mert áldozatja lesz az Úrnak Bocerában
És nagy űldűklès Edóm földjèn.
Elhűllnak a bivalyok is velűk,
És a tulkok a bikákkal egyűtt,
És megrűszegűl földjűk a vèrtűl
És poruk zsűros lesz a kűvèrjèttűl.
Mert bosszűállás napja ez az Úrnak,
A megtűrlès esztendeje Sűonèrt! (34. 1-9.)

Az edómű űldűklèst, a leszámolást Bocerával egy másik, párbeszèdes víziójában már mint megtűrtènt dolgot állítja elénk a profèta. Az Úr, a nagy űldűklès rendezűje, mint vères ruhás harcos jelenik meg a profèta látomásában és a profèta kèrdű:

— Ki az, aki jűn Edombűl.
Vères ruhákban Bocerábűl?
Aki ékes űltűzetben,
És erejènek hatalmával lépdel?
— „Èn vagyok, Èn, aki igazságban szűlok,
Mindenhatű a segűtésben!”
— Mièrt vères az űltűzeted?
És ruháid, mint aki szűllűkádát taposott?
— „Sajtűt tapostam egyedűl.
A népek kűzűtt, nem volt velem senki,
És megtapodtam őket bűsulásomban
És szèttapostam őket haragomban.
És reáfeccsent vèrűk ruháimra,
És egész űltűzetedem bemocskűltam.
Mert bosszűállás napja volt szűvemben
És megváltottjaím esztendeje eljűtt.” (63. 1-4.)

Jesajásnak egy másik víziója Babilónia bukásáról szűl. A hatalma teljèbe emelkedű Babylonban sejtették a profètak a gyengűlű Izrael országának leigázóját, nemzeti létènek megsemmisűtűjét. É s minden haragjűk már elűre Babel ellen fordult, minden gyűlűletűk az Eufrátpart népe ellen lobogott. Ennek bukásával, szűrnyűsèges végènek eleven kiszűnezèsèvel vigasztalták mintegy elűre űnmagukat és nemzetűket. A haborűs borzalmak leírásának elevensègèt a mai idűkben fájdalmas kűzvetlensèggel érezhetjűk át:

Zsűbongás hangja a hegyeken, temèrdek tűmegekè.
Bűrodalmak népèinek zűgű zajongása.
A seregek Ura harci sereget szűmlál!
Jajgassatok, mert kűzeleg az Úr napja,
Mint pusztítű hatalom jű a Mindenhatűtűl.
Mert az ég csűllagai és csűllagzatai
Nem ragyogtatják fényűket,
Sűtèt lesz a nap tàmadásakor

És a hold fényét nem tündökölteti.
 És meglátogatom a földön a bűnt,
 És a gonoszokon vétküket,
 És megszüntetem az istentelen kevélységet
 És a zsarnokoknak gögjét megalázom.
 Drágábbá teszem az embert a színaranynál
 És a férfit Ofir kincsaranyánál.
 Megrendítem az egeket
 És megrendül helyéről a föld is.
 A seregek urának haragjától,
 Gerjedelme napján.
 És mint az űzött zerge
 És mint a nyáj pásztor nélkül
 Kiki népéhez tér meg
 És kiki az országába fut.
 Valaki ott találtatik, átszuratik
 S valaki megfogatik, fegyvertől hull el.
 Kisdedeiket szemük előtt zúzzák szét,
 Házaikat feldulják s feleségeiket megszeplősítik.
 És olyan lesz Babilon a királyok ékessége,
 A Khaldeusok büszkeségének dísze,
 Mint ahogy elpusztítá Isten Szodomát és Gomorát.
 Nem időznek és nem laknak benne
 Nemzetségről nemzetségre,
 Nem von sátorot ott az arábiai
 S pásztorok sem tanyáznak ott.
 Hanem vadak tanyáznak ott,
 És baglyok töltik be házaikat
 És laknak ott struccok
 És bakok szökdelnek ott.
 És vad ebek üvöltének palotáikban
 És mulató házaikban sakálok.
 Ideje nemsokára eljő
 És napjai nem késnek. (Jes. 13.)

Majdnem teljesen ugyanezekkel a motívumokkal írja le Babilon bukását Jeremiás is (50 f.). Jeremiás volt az a próféta, aki látta nemzete önállóságának megsemmisülését, de látta más nagy népek összeomlását is és minden összeomlásban elégtételt látott Ciónért és közeledést ahhoz a naphoz, amidőn az Úr fog egyedül uralkodni a földön:

Háború hangja a világon és nagy összeomlás!
 Hogy széttört és lehullt a világ kalapácsa!
 Hogy lett pusztasággá Babel a népek között!
 Hálót tettem eléd és beleestél Babel tudatlanul,
 Megtaláltattál és elfogattattál
 Mert az Urat ingerelted. (50. 22–23.)

Menekülők és futók hangja Babel földéről,
 Ím hírül viszik Ciónba
 Az Úr, istenünk bosszúját.
 Bosszúállását az ő templomáért (50. 28.)

És a következő versek mintha a Ciónba érkező híromdóknak, a nagy pusztulás elbeszélőinek líhegő szavai volnának:

Fegyvert a kaldeusokra, szólt az Úr,
 És Babel lakóira
 És az ő fejedelmeire és az ő bölcseire!
 Fegyvert az ő varázslóira,
 Hogy elbóduljanak,
 Fegyvert az ő hőseire,
 Hogy megremegjenek,
 Fegyvert az ő lovaira és szekereire
 És az egész egyveleg népre, mely benne van,
 Hogy olyanokká legyenek, mint az asszonyok.
 Fegyvert az ő tárházaira, hogy kifosztassanak.
 Szárazság a vizeire, hogy kiszáradjanak.
 Mert bálványoknak földje az
 És bálványszörnyekkel őrzöngenek! (50. 35–38.)

A pusztulás oka tehát a bálványimádás, a bálványszörnyekkel való őrzöngés. És ugyanez pusztítja el Egyiptomot is, melynek harci készülődéseit szinte szágoldó ritmusokkal festi a próféta:

Készítsétek elő
 A pajzsot, a vértet,
 És induljatok a háborúba!
 Nyergeljétek a lovakat!
 És üljétek fel, lovasok,
 Alljatok meg sisakokban,
 Élesítsétek a kopjákat
 Öltsetek fel a páncélokat! (46. 3–4.)

Majd később így folytatja:

Ki az, ki hömpölyög, mint a Nílus,
 És mint folyamok háborognak vizei?
 Egyiptom az, ki hömpölyög, mint a Nílus,
 És, mint folyamok háborognak vizei.
 És szólt: megyek
 Elborítom a földet,
 Elpusztítom a városokat
 És akik bennök laknak.
 Induljatok lovak,
 Zörögjétek szekerek,
 Menjétek vitézek
 Kus és Put!
 A pajzsfogók,
 S a libiabeliek,
 Kik feszítik az íjjakat. (46. 7–9.)

De őket is utoléri a sors:

Mert a nap az Úré, a seregek Uráé
 A leszámolás napja ellenségeivel,
 S megeszi őket a fegyver
 S jóllakik és megittasul vérüktől,
 Mert áldozatja van az Úrnak, a seregek urának
 Észak országában, az Eufrát partján. (46. 10.)

Jeremiás volt a független zsidó állam utolsó nagy prófétája, aki az ország pusztulása után elkísérte száműzött népét a fogságba is és vigasztalta a szebb jövővel, a békével és boldogsággal, melyet szétszórtan a nemzetek között fog találni. A diaszporában, akár Babilon vizeinél, akár a Nílus partjain, a „füzekre kerültek a hárfák“, elnémultak a zsidó csatadalok és mikor a második templom idejében, ismét megszólaltak a fegyverek Izrael földjén, már nem voltak sem próféták, sem dalnokok. A nagy inspirációk kora elmúlt és még a makkabeusi hőstettekről is csak gyöngye krónikás leírások maradtak reánk. A zsidó nép belefáradt a nagy harcokba, elvesztette lába alól az ősi talajt és az ingó földnek nem volt többé ereje ahhoz, hogy felkent férfiakat megihlessen. Vallásharcok léptek fel, amelyekből csatadalok helyett halachikus viták születtek. És a fegyveres összeütközések csak azt a prófétai sóhajt váltották ki a lelkekből:

Még meddig látok hadi zászlót?
 Meddig hallom a trombita hangját? (Jer. 4–21.)

Hiszen a próféták is csak leírták, magyarázták a harcokat, de az ő lelkük iszonyodott a vérontástól, a pusztítástól. Az ő eszményképük a világ béke volt. „Hiszen egy atyánk van mindnyájunknak, egy Isten teremtett bennünket“. (Maleaché 2. 10.) A próféták hangjához, gondolkodásához legjobban az a jeremiási felkiáltás vágott (47. 6.):

Oh fegyvere az Úrnak!
 Még meddig nem nyugszol?
 Szállj vissza hüvelyedbe,
 Csendesedj el és pihenj!

ikor az osztályba lépett, halk moraj futott végig a padsorok között. Szerettünk volna fékezetlen, gyermeki vihogással felkacagni s csak a félelem és a tanár szigorú arca tartott vissza ettől. Pedig a jövevény ugyan csak furcsa figura volt. Hosszú nadrágot viselt, pedig alig lehetett több tíz évesnél, a kabátja alól fehér szálakkal csüggött ki a cicesz, a füle mögött pedig ott settenkedett a szemérmesen felére kurtázott pajész. Már ez is sok volt a mi vígságunkhoz, hát mikor a tanár rászólt:

— Ül le az utolsó padba Klein Pinkász . . .

Pinkász . . . hát ezt már igazán nem bírtuk ki. Hangosan kitört a nevetés. De a tanár úr haragosan ránkszólt:

— Csend!

s így csillapodott le a túlságos jókedvünk. Pinkász hát leült. Lopva feléje vetettünk egy-két pillantást; szomorúan, gubbasztva ült a jövevény a szűk padban, látszott rajta, hogy nem jól érzi magát a nagy idegenségben. A gyerekek hamar

Abel Pann: Joszele a chéderbe megy

Abel Pann: Bokharai zsidó

barátkoznak. A következő tíz percben már Pinkász körül is egész udvar támadt. Előbb még csúfolódók voltak az arcok, lassankint azonban egyre barátságosabb lett a gyereksereg. Pinkász a faluról került be. Meghalt az apja s egy városbeli rokona vette magához, aki szállást ad neki, különben napot eszik. Napot enni: tudják mit jelent ez? Nap-nap után idegen házban megenni az odatett ételt. Hol a konyhában a rossz és csúfolódó cselédek között, hol megbújva az asztal legvégén, elrágódva a kevéshúsú csontokon, a maradék főzelékeken. Hát Pinkász is ilyen napotevő volt. Szerdán nálunk volt a napja. Hát megbarátkoztunk. Különbén csendes, szótalan, jó fiú volt, ki szívesen segített s ha kellett, helyettünk is megcsinálta a feladatot. A gyermekek sok mesét beszélnek össze. Csak Pinkász élt mesétlenül, szomorú, imádkozó csendességben. Csak néha-néha beszélt. A faluról, a parasztgyerekekről, a nagybajuszú parasztokról és a csúfolódó versekről, mik úgy szálltak utána, mint az alföldi út felvert pora:

— Zsidó, zsidó hep-hep-hep, hogy a fene egyen meg . . .

Bizony mi városi fiúk nagyon meg voltunk rémülve ilyenkor. Hát még ha azokról a ráfogásokról beszélt, amelyekkel telve a falu népe, a husvétkor vérevett keresztény lányról, hümmögő imádságokról... Ilyenkor tisztelő szánakozással néztük a kis Pinkászt, ki már a pajeszét is levágatta (megparancsolta neki a tanár) s a ciciszt is elrejtette már óvatosan.

Istenem... milyen régen volt mindez. Első gimnazisták voltunk. Azóta hogy folytak, múltak az évek... s most egyszerre elém kerül egy név, Klein Pinkász... A messzeség ködén át elém tűnik egy arc. A Klein Pinkászé. Meg-elevenednek a zsidó gyermekek gyötrelmes meséi, Klein Pinkászt látom, amint a kis falun át szalad s utána száll, száll a zsidót csúfoló köpködő vers...

II.

Vajjon mi lett belőle? És mi lett abból a sokok kis meggyötört Klein Pinkászból, ki napot evett, sirva vágatta le a pajeszét és dugva dugta a ciciszt... Kitarul minden variációjával az élet s csendes elgondolással játszani kezd a nyugodt képzelettel.

III.

Kis vidéki városka boltja. Az ajtó felett keskeny táblán: KLEIN PINKÁSZ. Valamit vásárolok, bekerülök a bizalmatlan üzletbe. A pultnál egy fürge, okos szemű zsidócska forgolódik. Udvarias és szolgálatkész: Mivel szolgálhatok? Nézzük egymást. Ismerősek vagyunk egymásnak. Megszólal:

— Kéremalásson, ne tessék sértésnek venni, uraságod nem... járt iskolába?... „De igen“ — mondom. „Én vagyok kéremalásson a Klein Pinkász“, tesszik tudni kérem, a Pinkász, aki az első gimnáziumban ott ült Ön mellett... Örül, boldog, bekiált az üzlet mellett lévő lakásba: „Régin, gyere csak ki egy percre.“ Az asszony kijön, utána kíváncsian egymasztos, kedves gyermek... Beinvítálnak. Nem lehet megtagadni, hiszen „csak egy percre“. Azalatt azután megtudom: Harmadikból kimaradt, pedig szeretett volna tovább tanulni. Ke-

Abel Pann: Elmegy a vonat

reskedő lett. Pár év előtt megházasodott. Az üzlete elég jól megy, csak a szövetkezet csinál konkurenciát. „Hej, ha tovább tanulhattam volna“ — kiált fel egyszerre, de mosolygós az arca, kezét ott tartja a gyermeke fején és ajkai szélén ott ül az egyszerű, meglegedett mosolygás...

IV.

— Ha tovább tanulhattam volna... Hát tovább tanult. Egyszerre elém kerül valamelyik vidéki város utcáján. Megismerem.

— Szervusz, szervusz, hát meg sem ismeresz, pedig kedves Klein Pinkász én úgy emlékszem reád, mintha még most is mellettem ülnél az iskolapadban...

Abel Pann: A „vezető“ szobrot magyaráz

A megszólított Klein Pinkász előbb zavarba van. Megismerjen-e? De azután fanyalogva ismer fel és mindjárt hozzá teszi: . . . Kérlek, már nem úgy hívnak. Kende Pál dr. a nevem s keresett ügyvédi irodám van. Talán te is valami peres ügyben jársz itt? Szívesen állok rendelkezésedre . . .

Tovább sétálunk s hencegve beszél:

— Ügy-e megváltoztam. Hja a tehetség érvényesül. Tudom, hogy nem hittétek rólam, hogy viszem valamire s íme most neves ügyvéd vagyok s legközelebb mára püspökségi birtokok ügyésze is . . .

— Ügy? — mondom. Ezt a rövid, kurta szócskát azonban megérti.

— Kérlek — exkuzálja magát — a mai világban mindentelkell követni, ha boldogulni akar ember . . .

— S boldog vagy így? — kérdem.

— Őszintén szólva: nem — válaszolja —, a sok elfoglaltság, a várospolitiká, a társadalmi érvényesülés stb. tudod, egészen elveszi az időmet s időm sincsen boldognak lenni . . .

V.

Egyik pesti kávéházban találtunk egymásra. Kopott volt, fáradt szemű, gyötört testű. Megismert. Hozám jött. Bizalmatlanul, szinte félve szólított meg. Kértem, foglaljon helyet az asztalomnál. Már kevesen voltunk a kávéházban. Pezsgőt hozattam. Lassanként felmelegedett. Megfigyeltem. Még mindig az volt az arca. Szomorú, éhes, csak szemei változtak meg. Bánat és hitetlenség ült bennük. És valóban az is volt. Beszél: írói vágyakról, melyek azonban nem érvényesültek. Egy lányról, kit megáhitott tiszta szerelemmel s kit soha el nem érhet. Azután az Istenről:

— Csak egy régi imát tudnék még. Csak lefekvés előtt el tudnám mondani még egyszer igaz, nyugodalmas hittelt estvéli imámat. Hogy ne kelljen álmatlanul és hit nélkül vergődnöm. Csak hinni tudnék, hinni. De jaj, azt sem tudom már, mi van köröttem, nem érzem a Mindenség szentségét és nem bírok imádságos hitekre emlékezni. Kikopott belőlem minden héber betű, minden szép zsoltár, áhítatos boldogság. És mi került helyébe? Lázás vágyak, álmok és feljajdulások. Talán ha hinni tudnék, mindent másképp látnék és lehetne belőlem valami. De így . . .

Sírva borult az asztalra. Csapzott, hosszú haja szinte ráfolyt a márványasztalra. Szegény, szegény Klein Pinkász . . .

VI.

Itt ülök a szobámban. Csend van, békesség. És életem kerül e három Klein Pinkász, e három zsidó. Melyiknek sorsa halad mesgyésen az enyémmel? Mi közösségem van velük és milyen messzeség választ tőlük? És hányan vagyunk mi Klein Pinkászok? Felkerülök, stagnálók és letörtek? Hányunknak van imája, hite és hányunknak csak panasza és hitetlensége?

És nyugodalmas estvéli csöndben, lassan, boldogan régi imákra emlékezem s felsírnak a régi templomos melódiák.

GUTTMANN MÓR: ZSIDÓ MISZTIKUSOK¹

BEVEZETÉS

„Mindennek alapja a fantázia, annak tisztaságától függ minden dolgok értéke, a fantázia tisztaságának a mértéke pedig a hit“.

R. Nachman aforizmaiból.

Az élet figyelőszemű kutatója egy, bizonyos mértékben lehangoló és fanyarízú tényt kénytelen megállapítani, nevezetesen: hogy az emberi lélek több, mint egy évszázados próbálkozás, keresés és bolyongás után visszatért arra az állomásra, ahonnan kiindult. Nehéz ily igazság kimondása, még nehezebb elhinni, mert egy illúzió pusztul el vele, amint hogy minden igazság egy-egy feltett és szeretett bálványunkat szokta porba dönteni. De a haladás útját mindenütt halott istenek jelölik és ha haladást akarunk, nem szabad visszarettenünk egy némely fájó igazság kimondásától. Mert haladás alapjában véve nem egyéb, mint egyik tévedés helyébe egy másikat tenni azzal a különbséggel, hogy az utóbbiban már több igazság van, mint elődjében, mivel hogy egy tévedést már megismertünk. Egy ily nagyszerű tévedése volt az emberiségnek, az „ész“ mindenhatóságában való hite, amelynek az utóbbi század nagyszerű tudományos fellendülését köszönhetjük, de amely hitünkből ma már kiábrándultunk. Az ész mindenhatóságában való hit a nagy forradalom korszakában indult hódító útjára és diadalmas ifjú erővel s önmagában való nagyszerű hittelt célul tűzte magának a világ átformálását és észalapokra való fektetéssel egy új világrend teremtését ígérte, melyben az ember testi és lelki boldogulása az ideális fokot fogja elérni. Híttek az emberek s tartott a mámor, de lassan-lassan kitért, hogy az ígéretek ígéretek maradnak s az emberi nyomorúság, nemcsak a testi, de még a lelki is, csak a régi maradt és kezdett tért hódítani a kijózanodás. Az ész hívői és apostolai elfelejtették, hogy kenyérrel és számmal az „egész ember“ nem lakik jól s hogy az emberi psychének van még egy hatalmas tényezője, mely szintén megkívánja a maga részét s ez a: fantázia. A mélyebb lélekben, amely adatokkal és száraz tényekkel megelégedni nem tudott, egy sajátos bizonytalan érzés vett erőt, fájdalmas úrt talált magában s ha nyitott szemekkel önönmagába

¹ A cikk szerzője, akinek első évfolyamunkban jelent Bál-Sém tanulmánya nagy figyelmet keltett, a zsidó miszticizmusnak egyik legalaposabb ismerője. Mai számunkban megkezdett kitűnő essay-sorozatában a kabbala főbb képviselőit és tanáinak filozófiai tartalmát fogja laikusoknak is hozzáférhető módon, de a tárgyhoz méltó stílusban ismertetni. (Szerk.)

mélyedt, látta, hogy valami hiányzik, érezte, hogy lelke tárházából valami elveszett, aminek elvesztése roppant fájdalmasan érinti. És hogy kutatni kezdett az elveszett kincs után, rájött, hogy belső élete, lelkének helyhez és időhöz nem kötött szerve lett lebéklyózva, az a szerv, melynek szárnyain a végtelen világokat járta, mely kiemeli a mindennapiság szürkeségéből és rajongó szférákba viszi, mellyel az élet örök rejtélyeit megsejtheti s a minden titkait kilesheti s ez: a Fantázia. Belátták lassanként, hogy azokra a kérdésekre, melyek az embert legjobban izgatják, az ész feleletet adni nem képes, a dolgok mögött rejlő erőket és okokat csak megsejteni, de nem megtudni lehet és a tudomány minden nagyszerű sikere csak növeli a kínzó rejtélyek számát, a bizonytalanság rettenetes érzését.

Rájött az emberiség, hogy összehalmozott tudomány még nem kultúra, amínt hogy a színek fizikája és kémiaja még nem festőművészet, hanem kultúra az a stílus, harmónia, mely a dolgok egységes meglátásából fakad s ez a meglátás csak akkor van meg, ha a lélek tenger mélységeiből kerül, abból a homályos műhelyből, ahol az ösztön szövögeti az élet végtelen és örökkévaló fonalát. Ösztön, sejtelem, megérzés, belsőlátás és intuición szervek és lépcsőzetes képességek, melyeknek egységes és fokozatos működése hozza létre a kultúra három nyilvánulását: művészetet, filozófiát és vallást. Mindhárom alapjában véve a háborgó, nyugtalan és korlátaik közül ki-kítőző léleknek fausti vágyakozása, a rendszertelen anyagot béklyóba verni, a lépten-nyomon szembeötlő chaost legyűzni és a centrifugális erőket idealiter egy központba tömöríteni. A művész az anyagot gyűri le, a filozófus a chaosban teremt rendet s a vallás zsenije a centrifugális erőket hozza egy központba. És az a forrongás, az a lázas keresés és kétségbeesett kutatás, az a forradalmi mozgalom, mely ma a világ összes vallásait megremegteti és régi pilléreit összeroppantani készül: új világok teremtődésének előhírnöke. Nyugtalanul háborg ma a vallásos ember lelke, kutató szeme vágyakozva néz egy új kikötő után, keres egy nyugodt révet, ahol hányatott lelke pihenést találna, kémlel egy pontot, amelyen megállva, szilárd talajt érezne lába alatt. Hinni akar a ma embere, törí magát egy kis hit után, de hiába, sehol sem találja. Ez a maga nemében páratlan jelenség oly sajátságos, hogy megérdemli a közelebről való megvizsgálást. Különösen nekünk zsidóknak kétszeresen fontos e probléma, mert bármiképp is gondolkodunk, de történelmileg bebizonyított tény, hogy a vallással állunk és pusztulunk.

A vallásnak két oldala van és pedig: társadalmi és egyéni. Világosabban, a vallás kettős pszichikai okának e kétféle nyilvánulás felel meg. A vallás pszichikai végoka: akarat a világban való elhelyezkedésre. Az első nagy lelki skálájú emberben ugyanis egy sajátságos és fájó nyugtalanság támadt, midőn körülnézett a világban s látta az

eseményeket és történéseket, megfigyelte az univerzumot, melynek hatalmas erői szüntelenül és vaskövetkezetességgel a legnagyobb ellentétességgel működnek, nézte azt az óriási körforgást, mely centrifugálisan röpití széjjel a világot és hogy lelke előtt minden ingadozott, minden a semmi felé haladt, keresni kezdte a módot, hogyan lehetne a chaosban harmóniát teremteni. Ez a harmónia azonban csak úgy teremthető, ha háttérbe szorítatnak a valóban létezők, eltekintünk a tényleg meglévő helyzetektől és állapotoktól, ami a harmóniához hiányzik, hozzáképzéljük, a fölöslegest pedig quasi eloperáljuk úgy, hogy az egésztől egy művészi képet nyerünk. Szóval a fantázia lép a látó és érzéklő ész helyébe, mely a látottakkal ellentétben, a nem láthatóra támaszkodik, az érzékelhető világ helyébe a nem érzékelhető, hanem csak sejthető világába teszi az élet súlypontját, ezzel megteremti a művészi meglátáson alapuló harmónikus világnézet lehetőségét, melynek alap princípiuma azonban nem a „Szép“, hanem a „Tökéletes“, azaz a szépet is, de csak mint részt magában foglaló lényeg az Isten, mely a végső és egyetlen harmónia. A vallás pszichikai oka tehát a fantázia, az az eminens transzcendentális erő, amelyből, mint említettük, a vallás, művészet és filozófia dagad. Így játszódik le a vallás „bent“ az „egyénben“, de belőle kilépve, menten más alakot ölt. Társadalmivá lesz, szociologiai intézmény, melynek célja a társadalmi együttélést harmónikussá alakítani. Mint ilyen le kell vetnie minden transzcendentális formát, minden fantáziai elemet és teljesen logikai alapra kell helyezkednie. Itt nyilvánul a vallás másik pszichikai oka, az ész, mely azonban itt már nem annyira vallás, mint inkább szociologia. A vallás ebben a formájában, mint az élet regulátora lép fel, felöleli az élet összes nyilvánulásait, figyeli az egyén és társadalom minden lépését, törvényhozóképp lép fel velük szemben, meghatározza a társadalmi és egyéni jó és rossz fogalmait és autoritásával irányítja az életet. A vallás ebben a formában nem annyira kultúra, mint inkább civilizátori erő, világosabban, nem teremt művészi összhangot az életben, nem egyenlíti ki a metafizikai ellentéteket, nem tölti be a lelkekben támadó űrt, hanem inkább a törvényhozó jellegével bír, inkább az élet apróságaival törődik, a mindennappal, az életnek materiális oldalával, mert csak így lehet az életet irányító és befolyásoló tényező. Ez a vallás az élet apró-cseprő dolgaival foglalkozik, melyek sem szépek, sem nagyszerűek nem lehetnek és szomjas lelkeknek üdülést nem nyújthatnak.

A vallásnak ez a formája azonban, amint mondtuk, csak egyik nyilvánulása a vallási érzéknek. Ez csak amolyan „Angewandte Religion“, mögötte mint „Ding an sich“ rejtőzik a hely, idő és formához nem kötött vallás, mely a végtelenség megérzésében áll. Ez nem elégszik meg az Isten megértésével, nem tudni, hanem érezni,

ölelni, lelkébe felszívni, vele eggyé lenni akar. Ez az a pompás embertípus, mely teljes életet él, eszik, iszik, dolgozik, a világ apró cseprő dolgaival bibelődik, minden idegszálával benne él a forгатagában, de egyszerre, hirtelen, a legvadabb tülekedésben, a legnagyobbszerűbb kacagásban megáll, szinte megtorpan és csak egy nagy kérdést lát maga előtt plasztikusan és el nem űzhetően, mely a maga komor fenségében és félelmes nagyszerűségében szinte összeroppantja: Mi ez, honnan kerül és miért mindez? Mint egy örök titkú talány áll előtte a világ, minden pillanat egy rejtély, minden mozdulat egy csoda, minden levélzörrenés egy titokteljes kérdés és mindebben ő maga a középpont és a legcsodálatosabb misztérium. s ilyenkor végigszánt lelkén a fájdalom vihara, lelke egy elérhetetlen vágyban ég el, mindezt a nagyszerűt és fenségest és végtelent lelkébe inni, szívébe zárni, a pillanatot örökké s a változót örökkévalóvá tenni. Amerre néz, titkokat lát, csodás rejtelmeket sejt a jelen, az élet, a lét ragadja bámulásra csodáló szemeit. S ekkor ébred lelkében egy csodálatos érzés, hogy amit lát, érez és hall, az mind ő benne van meg, mind az ő lelke kincse, nélküle a madárdal üres kongás volna, a virág hiába illatozna, a semmibe veszne a szellő csókja, minden szín és hang, minden ragyogás és dal, ég és föld, ma és holnap, minden, minden az ő lelke szülöttje: s ezzel megtalálta a világ rejtelmes titkát önönmagában. Az ő lelke az a szerszám, mellyel Isten a világot teremté, az ő lelkében hangzik csak a végtelen muzsikája és a Mindenség dörgő harmóniái csak az ő lelkének húrjain hömpölyöghetnek tova dicsőhimnuszokat zengve a Mindenség Végtelenjéről. Es ha így hidat vert mindentől önönmagához, ha mindenben önönmagát találta, mindenbe önönlelkét vitte be, lelkét a világba s a világot lelkébe zárta, ha a világ és maga között a válaszfalakat ledöntötte, tudja, hogy füleivel hallhatja a világ szívverését és lelkében érezheti az örökkévalóság hallhatatlan zenéjét. És ekkor dal születik lelkében, egy csendes, halk, senkitől sem hallható néma dal s az repül ki a Végtelenbe, keresve a húrokat, melyeket megpengetve új dalt ébresszen. Nem kell sokáig várnia. Hívó szavára titokteljes hangok ébrednek álmukból, csodás szavak szállnak mindenfelől, a természet új életre támad s óh csodák csodája, minden emberivé vállott, mindenben emberi lelket érez és sejt és lát. Nincs többé virág, állat, szellő, madárdal, por és ember, nincs többé én és te és ő, minden egy lélek, egy test, egy végtelen ölelkezésben eggyé lett Minden. És vad viharokban háborgó lelkét halk titkú édes nyugalom simogatja, elcsendesednek szíve háborgó hullámai és ő nagy alázatos szeretetben hull térdre a Végtelenben és a Végtelen előtt, belátja, hogy gyenge a tudásra, de érez magában egy magasabb hivatást, sejtí, miért lett teremtve, meglátta összefüggését a világ és maga között s meggyőződven az ő porszemű, de

mégis nagyszerű szükségességéről: megtalálta életének erkölcsi alapját. Mert erkölcs, valódi erkölcs az a tudat, hogy egybe vagyunk kapcsolva a Mindenséggel, azokkal, akik voltak, azokkal, akik lesznek, hogy kezdet vagyunk és vég is egyszermind és felelősséggel tartozunk tetteinkért a Mindennek, az elmúltaknak és a jövődeknek. A léleknek ez az állapota, midőn az ember évszázadokkal előre és hátra érzi magát egybekapcsolva, midőn megszűnik a világ és közötté a különbség és a Mindenséggel egy végtelen ölelésben egyesül, midőn a világ egy nagy templom és benne minden egy fenséges szimbólum, midőn az ember szeme befelé néz és kifürkészhetetlen világokat lát, szíve örök titokrejtélyeket érez és lelke végtelenségeket sejt: ez a vallás par excellence. És ha egy vallást meg akarunk ismerni, itt kell néznünk, mit teremtett. Mert itt adja lelke igaz kincseit, hogy oly nagy kincsek rejtették el őket. A vallás másik nyilvánulási formájában a külső világe a főszerep, az inkább a „sokak“ a „mindenkik“, hogy ne mondjuk a misera plebs vallása, míg a vallásnak ez a formája a nagyoké, azon óriásoké, kik tér- és időből kiléptek, lábukkal a földön és fejükkal az égben állanak, kiknek lelke a végtelenből van faragva, kik bepillantanak az örökkévalóság műhelyébe s kiknek megadatott kegyelemben a meglátás, hogy: Minden Egy.

Legtöbben ma is csak a vallás egyik formáját ismerik. Ismerik a testet, de nem a lelket és a léleknélküli testre mondja a Zóhár, a miszticizmus e csodálatos műve, „jaj azoknak, kik azt mondják, Teste van csak Tóranak, de lelke nem.“ Pedig amíg a tudomány és filozófia nem hatolt a nép közé, addig az egyszerű vallással is kijutottunk. A modern korban azonban, amelyben a tudomány népszerűsítésével, a filozófiai kérdések a legegyszerűbb emberhez is elkerültek s az örök emberi problémák a legkisebb agyát is foglalkoztatják: a vallásnak új vértzetben kell megjelenie és ahol dogmákkal nem bírja, ott filozófiával kell harcolnia. A ma embere érezni, élni akarja a vallást, nem mint kívülről jött valamit, hanem mint benső énjének egy részét. Vallásából akarja látni a világot, harmónikus élet- és világnézetet szeretne belőle meríteni, melynek alapján életének minden fázisában tájékozódhatik. Ezt a teljes világnézetes filozófiával át- és átítatott vallást azonban egyedül csak a miszticizmus adja meg. Mert a zsidó miszticizmus évezredes fejlődése alatt univerzális filozófiává nőtte ki magát, mely a lélek és a természet összes nyilvánulásait felöleli s így egy teljes, művészi formájú világnézetet nyújt. A miszticizmusban benne van, hogy teljes világnézetet ad, mert a misztikus közvetlen kontaktusban áll a mindenséggel, költő és gondolkodó egyszerre és mint ilyen egy középpontból látja a világot. Ismerjük meg tehát a zsidó miszticizmust, melynek főbb alakjait és tanait óhajtjuk e cikksorozatban bemutatni.

SZÁSZ MENYHÉRT VERSEIBŐL¹

UTAK

Ahol tegnap még daloló aratók mentek,
Hol ezerjófű kínálta fel nekünk magát,
Hogy ujjaink közt morzsolva úgy igyuk szagát,
Hol rózsét cipelt a fáradt öreg anyóka,
Hol vándorlegény leste a messze fényt,
(A Grimm mesékből ismered szegényt)
Az éjszaka elől, ahogy búvik a pisla mécshez...

Hol békés mozdonyok pipáltak szikrás füstöt,
Hová a Holdnak fénye öntött ki lágy ezüstöt,
Hol kúsza árnyékunk sarkunkra verve járt...

Utak . . . hol kóbor forgószél játszott
És esővíz vert ki apró tavakat rajta,
Most dagasztja őket szöges katona-bakkancsok
Mint nyers kenyér tésztáját az öklöző kezek.

Mint szíj . . . Európa hátán hasítva az utak,
Ágyúk, szekerek, otrombán gördülnek rajtuk,
Súlyos tömegben katonák mennek . . . nótával
S ropog alattuk a föld . . . s nyerítnek a lovak.

Ágyúk . . . méhükbe harc nemzette a halált
És zászlók buknak fel újra, meg újra
És a trombitát mindig egy újabb lovas
Újult erővel fujja.

Előre . . . Előre . . .

Most Európa egy Vezúv
És az utak, medrek a hátán,
Hol ömlík a láva s a láván
Vér . . . asszonyköny, nyomor és dögvész.

És a parton kevés a fa: — mankókra vágták
És a fű karbolt szagolt; részegen konyult a varra,
Aztán lehágták . . .

Mi lesz? . . . Mi lesz? . . .

Sehol a messzi fény, a kékes békefény,
Hol megpihen a feldult vágy, szegény
S a vándor . . . (Grimm-mesékből ismered.)

És bosszantó:

Míg vér-mezőkre folytak az utak,

A varjúk meghíztak, mint a ludak
És feketék, mind-mind, acélfeketéek . . .
Mint a bizonytalanság, mint a haszontalanság,
Mint a gögös, a fősvény, a keményszívű
S nincs egy egyetlen, egyetlen fehérszínű
Galamb.

ANYÁK KÖNNYE

Minek Antwerpen zsilípeit megnyitni,
Ha éppen vérre szomjas a világ,
Ha már nem elég annyi vérvirág
Hát itt a könny.
Egy vizözön.
Anyáknak könnye.

Anyák egy tengert sírnak össze,
A vér, mi elfolyik
Ehhez csak kis patak,
Így lesznek országokból könnytavak.
Jaj, keserű bánat lecsiszolt gyöngye
Az anyák könnye.

Könny mindig lesz,
Mert örökkön telí korszó
Anyáknak két szeme: — a könnykoporsó.

És könnytavak szaladnak össze, mint higany,
A könnyzsilípek zára rosszra vált
S harangok nyelve zengi vészesen
A dagályt.

S amerre elfolyik a könny,
Az anyavér,
A Don-kozák lovának nyakig ér
És megfullasztja, lefogja szívét
És mint a lúg
Kimarja a cári-zászlók színét.

Rozsda marja ki fegyverük,
Az új vetést egy évre lerohasztja
S a hómezőket forrva felolvasztja,
Van-e szabadság hómezők alatt?

S közben vészesen még tovább halad . . .

Hiába kondul száz templom harangja,
Rohan az árvíz, a könnyek haragja
S mi megállítná, nincsen az a vár
És inog a trón
És fullad a cár.

¹ Szász Menyhért, az ismert, jeles költő sajtó alá rendezi a háború hangulataiból inspirált verseit, amelyek minden kiválóságukon kívül abban különböznek a már sablonos háborús versektől, hogy hangjuk az igaz emberi érzések hangja. Nem hurrá-költészet ez, hanem a szív poézise. A kötethez, melynek kéziratából e két verset közöljük mutatóul, Katona Nándor nagy festőművésznünk készített címlapot.

KACZÉR ILLÉS:

DÁGON

ÓKORI DRÁMA EGY FELVONÁSBAN¹

SZEMÉLYEK:

DEGLI-BEL, ninivei ifjú.
ISMI-SAMMA, Dágon papja.
AMRAFEL, hajómester.
BÓZ, árbocos.
A KÍSÉRŐ, Degli-Bel utitársa.
DAMASKUSI KALMÁR.
SIDONI KALMÁR.
ASKELONI KALMÁR.
ABIMELEK, öreg jérusálemi kalmár.
PÉNUEL, ifjú jérusálemi kalmár.
A TYRUSI MESTER, kormányos.
ÖREG HETITA, zsoldos a hajón.
Hajósok, kalmárok, hetiták, rabszolgák.

(Feníciai hajó, amely erős, kerek, mint egy babiloni pajzs. A hajó tegnap indult Asdódból Társisba. Ha jó szél fú, harmadfél hónapig tart az út. Reggeli szellő. A nap nemrég kelt s az enyhén barázdált tengeren vége-láthatatlan aranyfolyó hömpölyög nyugat felé. Mintha az utat jelezné Társisig, ahol igazi aranyat görgetnek a folyók.)

AMRAFEL (fölkialt Bózhoz, aki az árboc kosarában kuporog): Hé Bóz, alszol-e odafenn?

BÓZ: Nem alszom, Amrafel. Köszöntöm a reggelt és a Napot, amely beveti a tenger barázdáit arannyal.

AMRAFEL: Mit láttál az éjjel?

BÓZ: Az éjjel Dágon ekéje szántott. És Astaroth öreg ezüstöt csurgatott a mérhetetlen vizekre.

AMRAFEL: Bárkát nem láttál?

BÓZ: Nem.

AMRAFEL: A hajón nem történt baj?

BÓZ: Semmi. A rabszolgák eveztek. A tyrusi mester ott gunnyasztott a kormányosi pallón. A hetita örök minden órában feljöttek és körül-dobogták a deszkákat.

AMRAFEL: Lärmát is hallottam.

BÓZ: A ninivei ifjúval civódtak a chéták. Egész éjszaka fenn ténfergett a fedélen s a holdfénybe mártogatta a képét. Énekeket mormogott, mint akire varázsló szeme nézett. A fegyveresek ráförmedtek, hogy menjen vissza az aluvókhoz.

AMRAFEL: Visszament?

BÓZ: Nem. Pedig ugyancsak lökdösték. Már magam is sokaltam. Lekiáltottam nekik: hagyják a niniveit. Nem gonosztevő, aki fel akarná gyujtani a hajót és nem tolvaj, aki lopkodja a kalmárok kincses málháit.

AMRAFEL: Úgy van, Bóz. A ninivei nem gonosz és nem is óhajtja a mások kincseit. Van annak elég. Az atyja AsszírIA előkelőinek egyike. A király gabonaöre az ő atyja.

¹ A „Ninive“ című drámai ciklus egyik egyfelvonásosa. Előadás joga fenntartva.

BÓZ: Láttam én, hogy előkelő. A ruhái patyolat, bíbor és selyem, haját illatos balzsammal bodorítja s még lábujján a körmöt is drága zománccal fényesíti. Mikor az asdódi révben a hajónkra szállt, tudtam, hogy nem kalmárportékákat hozott és nem azért jön, hogy datolyaserrel vagy gileadi borral elcsalja a társisi együgyűektől az aranyat.

AMRAFEL: Látni akarta a nagy vizet. Látni akarja a messzi országokat. A távoli népek bámész asszonyait. Bizonyára kegyetlenek voltak hozzá Assur szüzei.

BÓZ: Csak egy, Amrafel, csak egy. Már azt is tudom, hogy hívják. Tafnisznak. A ninivei sokszor elsúgta a nevét. „Tafnisz“, mondotta s a magasba emelte a vállát meg a homlokát. „Tafnisz“: s a csillagok felé sóhajtott. „Tafnisz“: s a szélbe lóbálta elterpesztett ujjait. „Tafnisz“: s a szemében könnyek harmatoztak. „Tafnisz, ki nyulánk vagy mint a láng, amely a pásztortüzekből ágakodik. Tafnisz, kinek a haja sötét kedarénusi sátor s a bőre nemes és sápadt, mint az elefántcsont.“ Végre magam is láttam a gyenge, kegyetlen assuri szépet. Felkészült hozzám az árbockosárba: a szemembe mosolygott, a fülembe nevetgelt, az ölembe ült s az arcomba lehelte szájának igézetét. Még itt is menekült a ninivei elől. Még itt is hűtelen volt hozzá. (Nevet.)

AMRAFEL: Legalább jó-szellős, jó-tágas ágyasháza volt odafenn a kényes asszírIAi szűznek. (Hahotázik.)

ISMI-SAMMA (aki eddig észrevétlen hevert durva zsáköltözékében a hajó peremén, mintegy beleolvadva a tömlők, zsákok, bugyrok és vesszőkosarak sokaságába, felemelkedik): Tengernek fiai, mért ingerlítek Dágon? Mért nyitjátok hangos hahotára a szátokat? Nézzétek a tengert: Dágon haragszik. Már éles barázdákat hasogat a vízen s a messziben az acéltücsök círpelve hívogatja a vihart.

AMRAFEL (megrettenve): Az acéltücsök! Bóz te hallod?

BÓZ: Nem hallom, Amrafel. Csend az egész tengeren. Az égalja nyugodt és napsütötte.

AMRAFEL: Ismi Samma hallja. Jaj nekünk. Dágon vészhozója círpel a messziből.

A TYRUSI MESTER (csaknem mozdulatlanul ült a hajó orrán, felkapja fejét, hátranéz): Ismi-Samma hallja! (Ránt egyet a kormányrudon.)

(A hajó mintha zökkenőbe jutott volna, megínog. Iránya, amely eddig nyugati volt, hirtelen megváltozik északnak, a Kittim szigete felé, ahonnan cipruserdők illata ereszkedik a tengerre, hogy a sziget láthatatlan partjaihoz irányítsa a megtévedt hajóst.)

ISMI-SAMMA (nem Amrafelre és Bózra néz, akikhez beszél, hanem a tengerbe mered): Az asszonyért gerjed fel az ő haragja. Az asszonyért, kiténekes vággyal dicsér a balgatag férfi. Mert minden dicséret és minden ének az övé, a Haragosé, aki a vizeken uralkodik.

AMRAFEL (alázatosan meghajtja magát): Magasztalom Dágon, aki hatalmas. Magasztalom őt, aki

a vizeken egyetlen, Magasztalom a mélység szigorú királyát.

BOZ (énekes hanghordozással, mintha tekercsből olvasná): Dágon az úr, a király, a sarcoltató és a számonkérő. Ő az ítélkező és a vízi fergeteg. Dicsőítem Dágont, a királyt.

ISMI-SAMMA: Az asszony miatt barázdás az ő ábrázata, a tenger. Az asszony miatt fujtat az ő melle, vonaglanak orrának cimpái és felkavarják a fenék pihenő vizeit. Az asszony miatt, aki tejet és mézet csurgat a férfiú szívébe, aholott setét félelemnek kell tanyáznia. Dágon markában lakoznak az erősek szívei: Dágon marka keménység, borulat és rettegés.

DEGLI-BEL (öreg kísérőjével feltűnik a hajó hátterében): Sápadtak látod az orcáimat? Nem vagyok beteg. Fáradt se vagyok, noha álmatlanul töltöttem az éjszakát. Ébren maradtam, hogy gondolhassak rá. Ha hívom az álmaimba, nem jön. Ha fenn vagyok, elmondom százszor a nevét és megjelenik. Azért jön, hogy korholjon a szája s a nézése gyötörjön. De nekem ő így is gyönyörűség.

A KÍSÉRŐ: Aludnod kellene, Degli Bel. Aludnod kellene, hogy erőid el ne hagyjanak. Visszatér az arcod hajnala, ha aluszol. És visszatér a szemed ifjú vidámsága. És a szíved is nevető lesz és hamarabb feledő.

DEGLI-BEL: Nem akarok nevetni, nem akarok. Nem akarom őt elfeledni, bárha kegyetlen. Emlékezni akarok reá, mindamig élek. A sírban, ahol néma lesz a szám, úgyse látogat meg. Oda nem jön hozzám, ahogy az álmaimba nem jön.

A KÍSÉRŐ: Aludnod kellene, Degli-Bel. Aludnod kellene, egyetlen fia Degli-Vulnak, a dúsnak. Aludnod kellene. Talán eljön hozzád, ha aluszol.

DEGLI-BEL: Nem jön. Én tudom, hogy nem jön. Királyi paloták pompájával várom őt, ha alszom és nem jön. Neki nem kell a ragyogás. Gyűlöli a kincset és megveti a dúsakat. A szeme dőlőfősség és csúfolás, ha a gazdag ifjak ékszereit és violaszínű biborát nézi. Hajnalba foglalt éjfél szeme. A szemét csak akkor párázza könnyű, ha a király mulató ligetében megszólal egy neginóth. Nyolc hitvány húr egy részeg énekes reszketeg ujjai alatt.

A KÍSÉRŐ: Miért nem ölted meg? Meg kellett volna ölnöd az énekest. Te izmos vagy és viaskodáshoz értő, ő gyenge és gyámoltalan. Minden fegyvere a nyomorult énekes-szerszám a vállán.

DEGLI-BEL: Az sokkal hatalmasabb, mint az én fegyvereim. A kézivem? Pipogya jószág. Meg tudom sebezni vele a bivalyt és az oroszánt, ha szekeremen vadászni kísérem a királyt. Tanfisz neveti a kézivemet. A lándzsám? Tusában a leg-hetykébb vitéznek is a bordái közé dőlöm. Ő mosolyog lándzsámon. A szablyám? Száz férfiút megölök vele, őt meg se karcolhatom e karddal. Az a nyomorult énekes-szerszám bezzeg megsebezte. Tudom, hogy hánykolódik, mint én, de nem

érettem. Tudom, hogy sír a büszke szeme, de nem miattam.

A KÍSÉRŐ: Meg kellett volna ölnöd az énekest.

DEGLI-BEL: Meg kellett volna ölnöm az énekest. Meg. De már régen. Még mielőtt énekelt. Még mielőtt a Tafnisz szívébe remegtette a húrok ittasságát. Azután már késő volt . . . Ő Tafnisz, rejtelmes tavak lótuszvirága! Ő asszonyok asszonya, szüzek szüze, Tafnisz!

ISMI-SAMMA (aki lassan körülsétálta a hajót, megáll a ninívei előtt): Asszonyt hoztál magaddal, ifjú? Asszony olvaszt a szívedben aranyat? Asszony táncol a táguló szemedbogara előtt? Asszony? Jaj neked, Assur legénye, ha tüstént el nem kergeted őt innen. Jaj neked és jaj e hajó népének, ha megsérted a tenger fejedelmét és másnak mutatod be a hódolatodat, nem neki. A mélységben Dágon lóbálja az öklét s a magosban, a vizek mezői felett az ő tenyerében születnek a szörnyű viharok.

DEGLI-BEL (kísérőjéhez): Mit akar tőlem a feníciai?

ISMI-SAMMA: Borítsd fel a szívedet, asszony imádója és öntsd a vizekbe az ő illatos olaját. Űzted ki a szemedből az ő idomait, orrodból húsának buja, párolgó aromáját, karjaiból derekának hajlékonyságát, tenyeredből és kábult ujjaidból bőre híves, puha tapintását. Szorítsd ki a mellyedből az utolsó sóhajtsást is, ami az asszonyért van és legyen mindened mindenestül az övé, akinek egyetlen leheletére kifordul medréről a tenger.

DEGLI-BEL: Mit akarsz tőlem, öreg, az istennel? Hogy dobjam oda neki a vágyaimat? Nem adom. Az asszony szíve az isteneké, de az érte való bánat az enyém. A sóvárgással körül-cirógatom a testét, a sóvárgás az enyém. Nem adom oda nektek. Hogy sóhajtsam ki az utolsót? Nincs utolsó sóhajtsásom. Öntsd ki a tenger utolsó cseppjét, ha tudod, hajtsd el az utolsó felhőt a föld szegeletéről. Ehhez tán az istenednek sincs hatalma, aki pedig ura a tengernek és a szeleknek.

ISMI-SAMMA: Vigyázz, asszírú, ne káromold Dágont, a tengerek egyetlenét. Dágon hirtelenharagú, aki nem vár soká a bosszúval. Látod azt az ökölnyi felhőt amott? Már kovácsolják az ő cselédi a villámot, amellyel üszökké pörköli a testedet. Nézd a tenger apró hasadékait. Dágon nyitogatja tizezer száját, melyek egyikével is egyszerre elnyel téged és ezt az egész hajót. Ha rádsötétlik a vésznek toroka, bezzeg olvadozni fogsz a félelemtől. Akkor nem fogsz többé az asszonyodra gondolni. Szívedben a méz ecetté válik, inyeden az izek megáporodnak, testedet nem a vágyakozás fogja megreszkettetni, hanem a rettegés. És mielőtt az örvényébe szédültél, sikoltva fogod hívni őt, a hatalmast, az irgalmatlant: Dágont, akit egy hitvány némbert miatt megtagadtál.

DEGLI-BEL: Hitvány némbert mondasz, vénember? Ne nézném csak keshedt szakálladat,

görnyedt hátadat, aszott ujjaidat és az aggság tébolyát, amí a szemedben tévelyeg: ököllel parancsolnék némaságot locsogó szádnak! Hogy ő miatta megtagadtam Dágon? Kicsoda nekem Dágon? Én az én isteneimet tagadtam meg érte. Tafniszért, aki több, mint az istenek. Megtagadtam Anut, akit otthon Ninivében Assurnak hívnak, Anut, akiből a kaosz támadt, a világalkotó anyag s a nagy zűrzavar, — Tafnisz maga a világ, az egységes, kész, csudálatos tökéletesség. Megtagadtam Belt, aki után elneveztek, Belt, az istenek atyját, a szellemek országának urát, — Tafnisz olyan mint Belít, aki ha énekel: igaz könnyeket sírnak a halottak lelkei és lágyan itélkezik férje, az alvilági bíró. Megtagadtam Nuát, aki Nisrochnak és Salmannak is neveztetik, Nuát az okos kormányzót, az élet és a dicsőség mes, terét. Tafnisz az élet, Tafnisz a dicsőség: alkotás, amely túléli a mestert. Megtagadtam Sint, megtagadtam Sammát, megtagadtam Nint és megtagadtam Bint, a kékségek királyát. És Nabut, az égbolt rendezőjét és Vult, akinek egyik szemében a zivatar mérges könnyei forrnak, a másikban a termékenység permetege szunnyad. És megtagadtam Mardukot, akinek Babilonban hatalmas királyok hajtanak térdet-fejet. És megtagadtam Istart, a legszebb istenasszonyt, aki a fekete bikán nyargal állva s homlokát csillagok diadémja díszíti. Minden istent megtagadtam Tafniszért. Mert ő több mint az istenek, akik a világokon uralkodnak és több mint a világok, melyeken uralkodnak az istenek. Hát kicsoda nekem Dágon, hogy őt is meg ne tagadjam érte?

ISMI-SAMMA: Megtudod tüstént, konok ninivei, hogy kicsoda Dágon. Megtudod tüstént. A felleg már hozza az öklét, amely kábulatot fog sujtaní a halántékkodra. Már borzolódnak a vizek, mert ő haragosan csapkod a farkával és forróságot köpköd véres kópoltyúin. Látod-e, büszke asszírius: a hajó már reszket, mert érzi, hogy közeledik Dágon, aki miattad elnyelheti őt is. Nézd a tenger barázdáit: most még zöldék, mint a tavaszi vetés, de hamarosan feketék lesznek, mint a pusztulás. Most még csak a tavasz tücske cirpel a barázdákon, — hallod-e, hogy bűg az acéltücsök? — de várj kissé s a felhőkbe szökő hegyeken a rombolás fúriái fognak trombitálni. Jaj neked, dacos ninivei, ha ép füled van s ha látó a két szemed. Hallod-e, hogy bűg az acéltücsök?

BÓZ (az árbofa tetején, kiáltva): Az acéltücsök! Az acéltücsök!

(Pillanatok alatt megelevenedik a hajófedél. A fenékről riadt emberek: hajósok, feníciai, babiloni és zsidó kalmárok, hetita fegyveresek kerülnek elő, akik a korlátokhoz futnak, beleszagolnak a tengerbe, fülüket a távolnak hegyezik s ijedt tekintettel kémlelik az eget. Nyugatról vaskos felhő emelkedik. A szél erősödik. A tenger már zihál s a messziből bűgő hang kél, amely olykor nyöszörög és cirpel. A vihar jelentője: az acéltücsök.)

(VÉGE KÖVETKEZIK)

DR. FRISCH ÁRMIN: A BERLINI SZÁM TANULSÁGAI

Nagy szolgálatot tett a „Múlt és Jövő“ Berlin zsidó életének bemutatásával. Berlin Mendelssohn, Zunz és Geiger működésének színhelye. A művelt zsidó öntudatos tevékenysége itt próbálkozott meg legelőször. Itt koncipiálták meg legelőször azokat a fogalmakat, melyek a művelt zsidó lelkét irányítják és itt történtek a legelső kísérletek arra, hogy teljesítsék azokat a feladatokat, melyeket a jelenkor műveltebb zsidósága a hitközségektől elvár. Az egyetlen zsidó világközség, melyet már fejlődése kezdetleges fokán olyan férfiak szelleme vezetett, akik céltudatosan és világosan jelölték meg a zsidó hitközségek modernségének mibenlétét.

S tagadhatatlan, hogy a berlini zsidó hitközség par excellence modern zsidó hitközség. Modern abban a felfogásban, melyben ezt a szót értelmeznünk kell. Minden ténykedését áthatja az a törekvés, hogy megtalálja a módozatokat a tisztult vallásosság egyetemes érzéseinek megvalósítására. Nem az ortodox és nem a neológ. Arra sem igyekeznek, hogy koncessziókat tegyen az egyik iránynak is, a másiknak is. Hanem igenis arra, hogy a jelen kor áramlatai és életviszonyai között élő zsidósággal is végeztetni lehessen azt a munkát, melyet a mindenkor zsidóság összessége átértett és a mindenkor zsidóság legjobbjai a zsidóság feladatának hirdettek. Úgy végzi a maga munkáját, hogy annak minden egyes részlete minden felfogású és világszemléletű zsidónak lelki emelkedettségét nevelje.

Kezdjük a vallásoktatáson. A hitközségek elsőrendű kötelességén. A törán. Zsidóság a zsidó szentírás és hagyományos irodalma ismerete nélkül elképzelhetetlen. Ebben soha semmi véleményeltérés nem volt. Akármennyire helyezett is súlyt valamelyik vallási tekintély az obszervanciára, a zsidó ismeretek szellemében érezték azt az egységes történeti légkört, mely az akarásoknak, a vágyaknak, a reményeknek, a zsidó életösztönnek, de a zsidó teljesítőképessegeknek is egyedüli éltető eleme. A berlini hitközség tudatában van annak, hogy az államilag elrendelt vallásoktatásnak heti óráiban megszabott kerete teljesen elég a nemzsidó felekezetek igényeinek kielégítésére. Elégséges ott, ahol a millió minden jelensége bizonyos tekintetben vallásoktatás. De mi, akik azzal a történeti millióval nem rendelkezünk, nekünk a tanulók lelkét telítettünk kell avval az eszmeáramlattal, mely irodalmunkból felénk árad, nekünk az önfenntartás ösztönének kategorikus imperativusa, hogy növendékeink vallási tudatossága tápláltassék ezekkel a gyümölcsökkel, melyeknek fát a mi talajunk évezredek át sarjasztotta. A berlini hitközség csak a könyvtár fenntartására évi 28,230 M-t költ, a külön vallástani iskolákra évi 123,638

M-t. Igaz, hogy ott az iskolai vallásoktatás terhét az iskolafenntartó viseli, de ez természetes is és itt is erre kellene törekedni, ami által nagy összegek szabadulnának fel és akkor talán lehetne nálunk is ilyen könyvtár s ilyen héberiskolai vallásoktatás költségvetésről beszélni és még számos kulturális követelménynek is lehetne eleget tenni.

A zsidó hitközség másik főfeladatára, az istentiszteletre áttérve, látjuk, hogy templom Berlinben 9 van, a tizediknek az építését csak a háború akasztotta meg. A zsidó lakosság száma 145,000. A pesti izr. hitközség területén 200,000 zsidó lélek él és van 3, szóval is három temploma. Hogy a templom látható szimbóluma egy hitközségnek, hogy gyújtópontja a vallásos érzésnek, hogy fejlesztője és élesztője a hitközségi életnek, erről még szót is vesztegetni fölösleges. Nem is szólva arról a 25 vallási egyesületről, mely Berlinben olyan területeken van, ahol kevés a zsidó. Ezeket az egyesületeket is a hitközség évi 200,000 márkával szubvencionálja és biztosítja a maga befolyását kormányzásukban. Nálunk is vannak imaegyesületek. Vezetésükkel senki sem törődik és bizony a vallási élet nemesebb kialakulására hatással nincsenek. A hitközségnél eddig talán még kísérlet sem történt arra, hogy bekapcsoltassanak a pesti zsidóság belső életébe és első kezdetei legyenek egy leendő templom körül csoportosuló zsidó közületnek.

A jótékonyaságról nem lehetne állítani, hogy a pesti izr. hitközség mögötte állana a berlininek. Kórházai, árvaházai, aggokháza, szeretetháza, vakok intézete, kézműves-egylet, siketnémák intézete stb. igazán majdnem felülmúlja a pesti zsidóság teherképességét. De azért mégis itt is konstatálni kell a céltudatosabb és egységesebb eljárást. Elsősorban, hogy a szegényt inkább *felsegíteni* akarják, mint *megsegíteni*. Hogy centralizálva van a vezetésben és decentralizálva a helyekben. Nálunk a decentralizálás rendszere uralkodik a vezetésben, de erős koncentráció a helyekben. Nálunk a jótékony intézmények egységesítő centruma hiányában a „balkéz igazán nem tudja, mit ad a jobb“. És hogy ez erkölcsstelen snorrerszisztémát nevel, azt mindenki tudja.

De hiányzik a mi jótékonyaságunkból az egyetemesebb zsidó szolidaritás érzete is. Értjük a vándorszegények támogatását. Pedig a múlt század közepében a magyar zsidó közéletnek sokat hányatott kérdése volt a szegény vándorzsidók ügye és egy hitközség „Gamillusz chaszodim“ osztálya nem lehet el program nélkül az itt követendő eljárásban. És a vándorszegénység fogalmába bele kell foglalnunk az egész góluszt, amely időről időre nagy zsidó tömegeket tesz hontalanná és kényszerít különböző országokból kivándorlásra. Berlinben, amint láttuk, ezeket az ügyeket nem ad-hoc alakítandó bizottságokra bízzák, hanem állandó nagy szervezetek tartják számon, hatalmas organizációk, amelyek behálózzák az egész német zsidóságot és amelyekben a berlini hitközség vezető szerepet

Abel Pann: Hazatérés a vásárról

játszik. A berlini hitközség hivatalból vesz részt minden társadalmi és tudományos szervezetben, amely az egyetemes zsidóságot érinti. Így a németországi 225 zsidó kultúregyesületet magában egyesítő „Verband“-ban; a keleti, keleteurópai és ázsiai zsidók helyzetének javítását előmozdító „Hilfsverein“-ben. És támogat és irányít minden zsidó kulturális törekvést, amely a zsidó faj fenntartásához hozzájárul. Van misszióérzete. Érti a maga kötelességét nemcsak a berliniek iránt, de szolidárisnak tudja magát az egész német, sőt az egész világ zsidóságával és ambicionálja a vezérszerepet a világ zsidó hitközségeinek vezetésében.

BEKÖTÉSI TÁBLÁK

a

Múlt és Jövő 1914-iki évfolyamához

Ára portóval együtt 2 korona 30 fillér
A díszkiadáshoz portóval együtt 3 korona
Megrendelhetők a Múlt és Jövő kiadóhivatalánál Budapest, VI., Podmaniczky-utca 6.

OLL- HEGYRŐL

PALESZTINÁRÓL és a cionistákról sokat, mondhatni aggassztóan sokat beszélt legutóbb a világsajtó. Egy londoni lap szerint az angol kormány, állítólag Zangwill indítványára semleges zsidó királyságot akar csinálni Palesztinából. Egy német lap szerint pedig Németország kerek egy milliárdot szánna arra, hogy a „Zsidóország“ az ő égíse alatt alakuljon. És közben beszéltek és irtak Palesztina faunájáról, flórájáról, klimájáról és népességéről. És a magyar napilapok is szép tenorral zengtek bele a kórusba. Nagy cikkekben foglalkoztak a Szentfölddel és ritka komolysággal tárgyalták multját, jelenjét és jövőjét és azt a munkát, amelyet a cionisták Palesztina tervszerű gyarmatosításával, iparának, kereskedelmének fejlesztésével oly eredményesen folytatnak. Szóval Palesztinát és a cionistákat mindenütt „szalonképes“-sé tette a háború, amely — amint ugyancsak a lapokból tudjuk — immár annyi rajongó cionistát is megkoszorúzott a hősi halál szent glóriájával. De eljön majd Isten segítségével a béke ideje, Palesztinából nem csinál zsidó államot sem az angol, sem a német, sőt talán a török sem. Csak a hazájukból kiüldözött és őseik földjéről menekült zsidó kolonisták folytatják hódító munkájukat és arcuk verejtékével művelik tovább is a szent földet. És Palesztináról, a kolonisták munkájáról írni vagy beszélni talán ismét „gettóépítés“ vagy „hazafiatlanság“ lesz. Mert hát quod licet háborúban, non licet békében. A háborúban a tettek hazafisága dominál. A béke beköszöntésével pedig a csatatéri hősök hazafiságát ismét monopóliumba veszik a szájhősök, a frázisok vitéz gárdistái, akik esetleg most a komoly tettek napjaiban lakk-cipőben sétálva és szimulálva vigyáznak itthon a maguk drága bőrre és a haza sorsára.

ISTÓCZY. Valamikor fogalom volt és az antisemitizmus atyamestere. És meghalt, mint a saját ponyvairodalmának kolduskenyéren tengődő házalója. Ilyen hálásak nálunk az antisemiták. Pedig nagyon sok a tanítványa. Csakhogy mindegyikük a saját maga számlájára folytatja az üzletet.

FÁJDALMAS AKTUÁLITÁSBA sodródott a háború alatt a zsidó, aki mindenütt az első kárvallottak közé jutott. A napilapok tele vannak zsidó nyomorral, zsidó üldöztetéssel, zsidó menekültekkel és a legszomorúbb zsidó epizódokkal. És az antisemita hecclapok ezt a szomorú dicsőséget is irigylik a zsidóságtól és reáfogják, hogy az egész csak reklámhajhászat. Mert a zsidóknak a háború csak farsangi mulatság és a menekülés mi volna egyéb, mint zsidó kéjutazás.

Secundus.

KRÓNKA. ÉS SZEMLE

OLVASÓINKHOZ. A háború nehéz napjai dacára irodalmi és művészi tartalomban egyaránt gazdag számokat adunk olvasóinknak, ami anyagi erőink rendkívüli megfeszítését veszi igénybe. E nagy áldozatkészségünkkel szemben csak arra kérjük olvasóinkat, hogy előfizetési, illetve tagsági díjaitkat pontosan beküldeni sziveskedjenek. Azokat, kiknek előfizetésük január hóban vagy már előbb lejárt, tisztelettel kérjük, hogy a megújításról minél előbb gondoskodjanak, minthogy a mai súlyos időkben csak is hátrálékban nem levő előfizetőknek küldhetjük tovább a lapot.

A VILÁGHÁBORÚ MAGYAR ZSIDÓ DOKUMENTUMAINAK GYŰJTÉSE, amelynek eszméjét tiszasülyi Polnay Lajos vezérigazgatónk lapunkban megjelent levele vetette fel és amelyet dr. Hajdu Miklós legutóbbi vezércikke oly meggyőzően méltatott, mint legutóbb is örvedetesen konstatáltuk, széles visszhangra talált az egész magyar zsidóságban. Az ország minden részéről küldik szerkesztőségünknek az anyagot, amely napról napra szaporodik és egyre értékesebbé emelkedik. A mű kiadására a legelőkelőbb fővárosi kiadóktól kaptunk ajánlatokat, de egyelőre természetesen csak adatgyűjtésről lehet szó. Hollós Oszkár h. é. vasútigazgató a következő meglehangú levélben már nevet is adott a műnek, amelyet megjelölt irányban óhajtana kibővíteni:

Igen tisztelt Szerkesztő Úr!

A „Mult és Jövő“-ben megpendített eszmét, hogy a világháború magyar zsidó dokumentumai rendszeresen gyűjtessenek, igaz szívből üdvözlöm. Az eszme testet fog ölteni! Minden magyar zsidó lelkesedéssel fog e nemes munka szolgálatába állani.

Magam is foglalkoztam ez eszmével, melyet én még tovább fonnék és a legkiválóbb dokumentumok *illusztrálásával* bővíteném a magyar zsidóság „arany könyvét“.

A magyar zsidó katonák már eddig is oly számos hőstettel tüntették ki magukat, melyek érdemesek arra, hogy nemcsak szóban, hanem képen is megörökíttessenek a jelen és a jövő, az egész haza és a zsidóság dicsőségére, gazdag és szegény, olvasni és nem olvasni tudó, úr és paraszt, felnőtt és gyermek számára egyaránt.

A képek a „Mult és Jövő“ díszére lesznek; külön albumba gyűjtve a magyar zsidóság arany könyvét fogják képezni, a „magyar zsidó múzeum“-ban pedig a gazdag anyag a hősök galériáját fogja alkotni.

A magyar zsidóság és a „Mult és Jövő“ kipróbált áldozatkészsége bizonyára lehetővé fogja tenni oly művészi munka megteremtését, mely a magyar zsidó katona hősiességét, a magyar zsidó társadalom hazafias lelkesedését és a magyar zsidó művészek tehetségét, szűkebb körben díszesebb, szélesebb körben szerényebb kivitelben,

de mindég művésziiesen és méltóan fogja az utókor számára megörökíteni.

Kitűnő tisztelettel:
Hollós Oszkár.

Goldschmidt Lipót fővárosi fanagykereskedő, egy egész kis adattárt küldött be a következő levél kíséretében:

Mélyen tisztelt Szerkesztő Úr!

A Mult és Jövőben Polnay Jenő vezérigazgató úr által felvetett és Szerkesztő úr és dr. Hajdu Miklós úr részéről méltatott eszmét, illetőleg indítványt üdvösnek és célirányosnak kell hogy elismerjük, közérdekből, de minden egyesünk érdekében is. Tehát kívánatos, hogy az indítvány keresztülvitelében mindannyian közreműködjünk és hadbavonult katonáinkról az adatokat a Mult és Jövő égisze alatt alakult országos bizottság számára szorgalmasan gyűjtsük. Ez minden egyes hitsorsosunknak úgy-e bár módjában áll, nőnek, férfinak egyaránt.

Van szerencsém tisztelt Szerkesztő úrnak egy könyvecskét idecsatoltan megküldeni; mint látni tetszik, hadbavonult zsidó katonáknak névjegyzékét tartalmazza, abc-rendbe szedve, a magam ismerőseit, kicsiny részben ismerőseim ismerőseit, polgári foglalkozásuk, katonai beosztásuk és rangjuk, kitüntetések, megsebesüléseik, hősi elhalálozásuk rövid feltüntetésével. Kérem, méltóztassék ezen névjegyzékét az üdvös cél számára szívesen fogadni.

Szerkesztő Úrnak tisztelő híve:
Goldschmidt Lipót.

Sokan egész városok, sőt egész kerületek és megyék pontos adatait küldötték be hozzánk. Pollák Adolfné Tapolcáról egész galériát küldött be az onnan származó elesett hősokról, dr. Vámos Béla (Ipolyság), Geisinger Andor (Budapest), Braver Henrik (Sopron) és mások értékes listákat küldöttek. Nem is szólva a rengeteg adathalmazról, amelyet egyesek egyenként juttattak el szerkesztőségünkhöz. Az eszme tehát testet fog ölteni és reméljük, hogy a magyar zsidóság továbbra is támogatni fogja akciónkat szorgalmas adatgyűjtéssel és segíteni fog a „Magyar Zsidóság Aranykönyv“-nek megteremtésében egész erejével.

DR. HEVESI ELŐADÁSA BÉCSBEN. A bécsi hitközség tudvalevőleg tavaly is meghívta előadás megtartására dr. Hevesi Simont, aki a Jób-problémának önálló szempontokból való új megvilágításával nagy sikert aratott. Dr. Hevesi előadása meg is jelent egy német nyelvű füzetben, amelyet a külföldi sajtó meleg elismeréssel méltatott. A bécsi hitközség az idén a háborús idők dacára több ízben felkérte dr. Hevesit, hogy e tél folyamán is tartson egy-két előadást a bécsi közönség számára. Dr. Hevesi az ismételt kérésnek engedve, egy előadást vállalt és február hó 4-én „Die Frau und ihre Stellung zur jüdischen Religion“ címen fog a bécsi zsidóság előtt a zsidó nőnek vallásához való viszonyáról szólni. Az előadás iránt, amint a bécsi lapok írják, nagy érdeklődés nyilvánul.

JÓZSEF FŐHERCEG LEVELE. Valóban megható az a figyelmesség és előzékenység, amellyel József főherceg minden hozzáérkező levélre oly szeretetreméltóan felel. Jávor Bella kitűnő munkatársunk szívarokat küldött József főherceg címére a VII. hadtest katonái számára. A küldeményhez munkatársunk levelet is mellékel, amelyre József főherceg postafordultával a következő választ küldte:

1914 december 21. Nagyságos Jávor Bella úrhölgynek. Királyháza, Ungarn. A szívarokért és a hozzájuk küldött jókívánatokért úgy magam, mint vitéz katonáim hálás, igaz köszönetet mondunk. Én magam fogom kiosztani azokat lehetőség szerint. Igaz tisztelettel József főherceg, lovassági tábornok, a VII. hadtest parancsnoka.

SIMON JÓZSEF DR. Egy darab magyar zsidó törté-

nelem fejeződött be az ő elhunytával. Évtizedeken át rajta tartotta a kezét a magyar zsidóság pulzusán, a magyar Izrael felekezeti történések szálaí nála futottak össze. És ő munkálkodott, dolgozott, irányított serényen és szerényen, nem babérért és elismerésért, hanem magáért a munkaért, amelyért a lelke hevült és amelynek misz-

ziója betöltötte a szívét. A kongresszuson tűnt fel először, ahol fiatal koradacára a szimpatia tekintéllyé tudta emelni, majd a magyar zsidóság ügyeinek önálló vezetését juttatta neki a felekezet bizalma és ő egész működésével erre a bízalomra méltónak mutatkozott. A kongresszus ütötte sebet a magyar Izrael tétőreleltüntetnitöbbé nem lehetett, de ő igyekezett a fájdalmat enyhíteni és a szétszakadt testvéreket egymáshoz közelebb hozni. És nemes szándékaért az ortodoxok táborában is tisztelettel övezték alakját. A haladó zsidóság két legfontosabb intézménye, a Rabbiképző és a Tanítóképző az ő nevéhez fűződik és az ő agilitása segítette alakulásához az ifjú magyar Izrael számos más intézményét is.

Csendes visszavonultságban töltötte utolsó éveit, amelyekben a filozófus rezignált objektivitásával szemlélte az eseményeket. Mindig kerülte a zajt, akkor is, amikor egész ifjúi és férfiúi erejével dolgozott, öregségében pedig szelid nyugalommal nézte a nyüzsgő-tülekedő életet, melynek ő olyan szelid harcosa volt. Hátramaradt írásai, amelyeknek rendezése körül veje Dezsényi Gyula kegyelettel és hozzáértő buzgalommal fáradozik, igen értékes dokumentumok a magyar zsidóság történetének utolsó félévszázadából, amelynek eseményeiből Simon József dr. annyi aktivitással vette ki részét.

Simon József dr. rövid biográfiája a következő:

Született 1844. évben, Kapolcson, Zala megyében. Alig volt 24 éves, amikor a tapolcai választókerület a zsidó kongresszus képviselőjévé választotta. A kongresszus, melyen a haladóparthoz tartozott, egyik jegyzőjévé, a kongresszus befejezése után pedig az országos izr. iroda titkárává választották. Itt fejtette ki nagyszabású tevékenységét. A kultuszminisztériumban évtizedeken át mint szakférfiú külön megbízatásban is működött. Érdemeinek elismerésül öfelsége 1894. évben kir. tanácsosi címmel tüntette ki. Simon József dr. az orsz. rabbiképző vezérőlbizottságának hosszú évek során át előadója, az orsz. izr. tanítóképzőnél pedig az igazgatótanács tanácstagja és szintén hosszú ideig előadó volt. A pesti chevra-kadisa választ-

Dr. Simon József

mányi tagját veszítette benne. Több felekezeti, kulturális és humanisztikus intézményt alkotott és nemcsak a rabbi-képző és tanítóképző növendékeinek volt atyai jóakarátú támogatója, hanem mindenütt segített, ahol erre módja nyílt. Két leánya gyászolja, akik közül az egyik Kaiser Emil dr. zalamegyei földbirtokosnak, a másik Dezsényi Gyula, a Salgótarjáni Kőszénbánya r.-t. igazgatójának a felesége.

Dr. Szabó Géza.

EGY TALMUDISTA HŐSI HALÁLÁHOZ. Két kép fekszik előttem. Az egyik a pozsonyi rabbinövendéket, a másik az 1914. évi harcost ábrázolja. Amaz: ifjú, derűs és jámbor, emez: sötét, komor és sok megpróbáltatástól megviselt arc.

Egy harmadik kép kellene, amely megdicsőülését ábrázolná a „Semá“-val az ajkán . . .

Istennel és Hazával a szívében ment a harcba ez a jámbor hős.

„A muszkák ellen megyek, akik letiporták a magyar nemzet szabadságát s akik zsidó asszonyokat és szüzeket megbecstelenítésük után felnyársalnak. Ha elesem, szent ügyért halok meg.“

Ilyen szeretettel a szívében hazája és zsidó faja iránt és ilyen gyűlölettel az ellenségünk iránt indult Jesajah Breuer a csatába.

Szíve választottjának legutoljára november 15-én írt. Hogy mennyire lángolt a hazafiúi érzelmek lelkében, az ennek a levélnek pár sorából kiviláglik:

„Leveledben — írja — azt mondod, hogy szeretnél egy ütközetben résztvenni, de csak úgy, ha legalább életed biztos volna . . . Ez már nem honleányi érzelmek, mert a hazáért életünket is fel kell áldoznunk!“

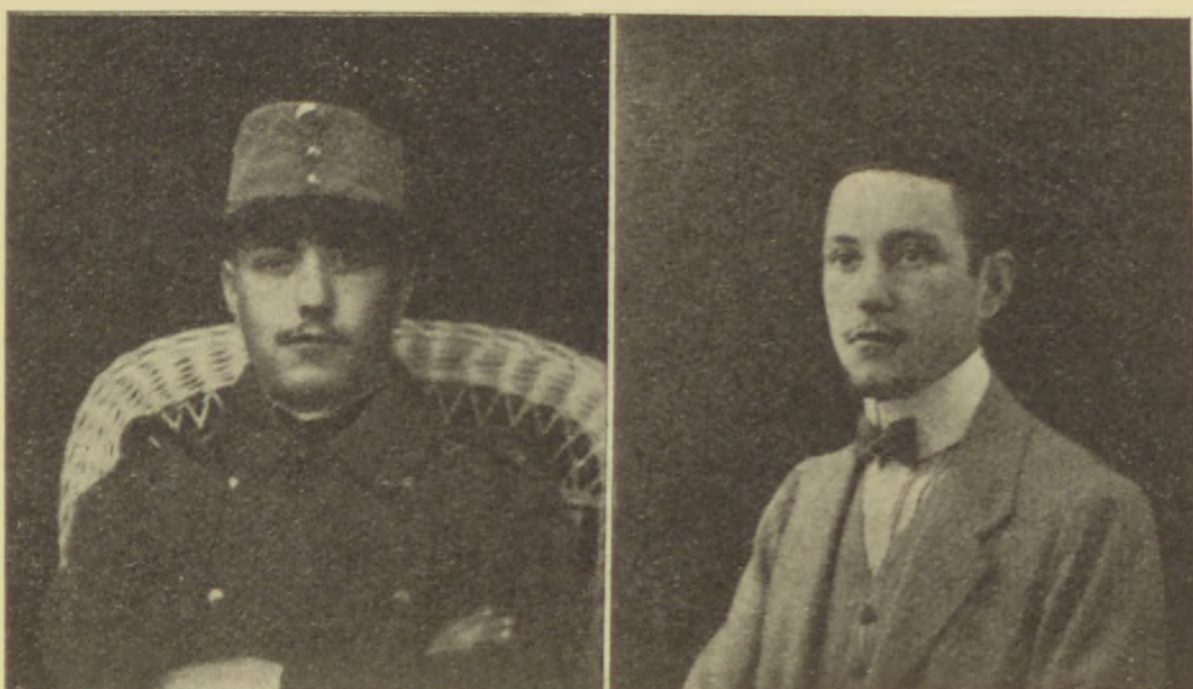
Száz és száz a harctérről érkezett levelet olvastam már. Sok megható dolog van ezekben. Az a meleg érzés az otthonhagyottak iránt, amely majdnem minden tábori levelezőlappal kisugárzik, nem egyszer csalt könnyet szemeimbe.

De mutasson nekem valaki olyan tábori levelet, amelyben azt írja valaki mátkájának, hogy a hazáért meg is kell halni.

Az ilyent csak az igazi hős írhat.

Meghaltál Istenért és Hazáért!

Találjad meg a hősök jutalmát annál, kinek Szent Nevében a harcba indultál! תמצבה *Kohn Mihály.*

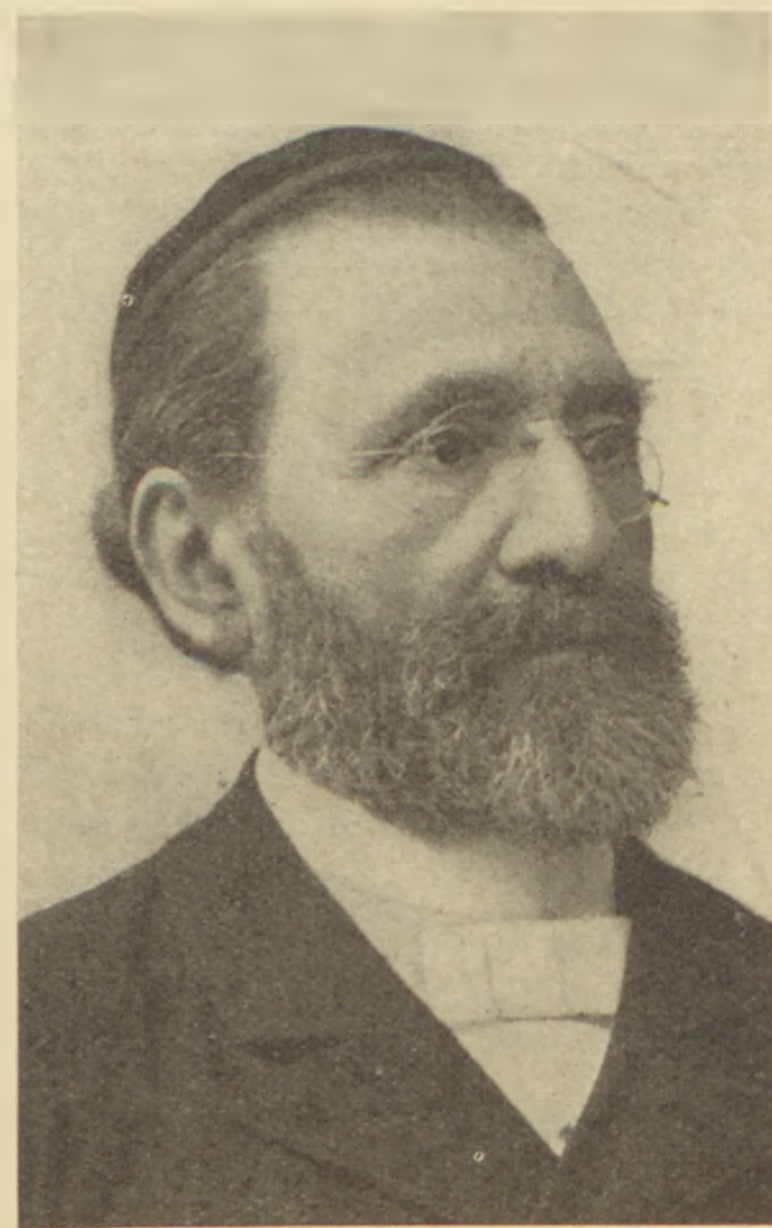
Breuer Jesaja, az északi harctéren elesett pozsonyi talmudista két arcképe

DR. SCHNITZER ÁRMIN.

„Mult és jövő egységének jelképeként áll előttünk.“ Így jellemezte őt leg-hívatottabb kartársa, az Országos Rabbiegyesület ügy-vezető elnöke lelkeszi hivatásának dicsőségteljes fél-százados ünneplése alkalmából.

Nem óhajtott semmiben sem szakítani hagyományos zsidó szokásainkkal. Átvitte a multat a jelenbe és egysé-gesítette a jövővel.

Régi mesterek ne-mes konzervatizmusát sajátítván el, zsi-nórmértékül tekin-tette azt mindenko-ron, amelytől csak a korviszonyoknak beilleszkedést pa-rancsoló szabályai esetén hajolt el. Nem volt újító, ha-nem a mult patí-nájával értékesített eszméknek új kere-tet adó megőrzője. Érezte, hogy a fiatal nemzedék tudja nagyrabecsülni év-ezredes tanaink ma-gasztos erkölcsi ne-mességét, azonban megmásult ízlésé-nek módjával kell szeme elé állítani, hogy már az első pillanatban is vonzó legyen részére, nehogy a külső keret szokatlansága teljesen elriassza és már a partoktól is megijedvén, soha be ne tekinthessen a mélységekbe, ahonnan annyi értékes gyöngyöt tudna kihálászni lelke öröme-re.

Dr. Schnitzer Ármin

Jelleme egybeforrott azzal a gondolattal, hogy nem szolgáljuk helyesen hitünk ügyeit, ha társadalmilag visszamaradottan hagyjuk tengődni a jövő nemzedéket. Gyámoltalanság és ügyefogyottság nem lehet a híthűség kritériuma. Viszont eszük túlbecsülése se vezessen bennünket túlmerész lépésekre. Abban a meggyőződésben élt, hogy a legtöbb kárt hitéletünk ziláltságában a félreértés és a higgadtság hiánya okozta. Ezeknek megszüntetésén akként kell segítenünk, hogy az ősi szokások iránt való szeretetet tetteikben nyilvánítsuk meg, anélkül hogy elfordítanók tekintetünket az új eszmék jogosultan parancsoló követeléseitől.

És ennek a kettőnek, a Mult és Jövő egybekapcsolásának lankadatlan munkatársa volt szüntelen kitartással. Lelke acélossá vált a több, mint félévszázados küzdelem-ben, mert újból és újból felvette eszméjéért a harcot, mint a fáradhatatlan hős. Szolgált az kitartással, szóval, írás-sal és tettel.

Mindkét tábor hódolattal vette körül tiszteletreméltó egyéniségét. Kírezték az egyik oldalon, hogy szíve verése feléjük lüktet, a másikon pedig tudták, hogy a lelke nagysága minden nemeset, szépet és jót felkarolni kíván. Sohasem múló irányt szabott a Mester tanítványainak

nemcsak a hitbeli és általános tanulmányok összeegyeztetésében, hanem — ami talán az előbbinél jelentékenyebb — a lelkesítő élet szépségeinek megnyilvánításaiban.

Tanítványai, kik közé e sorok írója is tartozik, mindig büszkén fognak emlékezni az ő vezetése és irányítása alatt töltött évekre. A nagyközönség pedig mindig áhitattal olvashatja majd az ő memoárjait, amelyekben egy letűnt kor fogódzik bele a jövőndöbe, hogy átadja neki tiszteletreméltó testamentumát.

Dr. Goldberger Izidor

AUGUSZTA FŐHERCEGNŐ A MENZÁN. Amint a napilapok részletesen megírták, Augusztia főhercegnő meglátogatta az Omike-menzát és dr. Neumann Árminné kíséretében megnézte a menza összes helyiségeit, amelyeknek berendezését, valamint az Omike-menza intézményét általában a legmelegebb dícséretekkel halmozta el. Másnap a főhercegnő ajándékot is küldött a menza konyhája részére.

BRANDSTÄDTER IZSÁK. A sors kegyetlensége épp a háború alatt ragadta el, amikor a nemeslelkű és nagy áldozatkészű férfiakra olyan nagy szükség van. Brandstädter Izsák mindenütt ott volt, ahol nyomort kellett enyhíteni, ahol szenvedést kellett elviselhetőbbé tenni. Most, hogy a háború áldozatai ezrivel tódultak a fővárosba, a menekültek, de különösen a galíciaiak érdekében indított segélyakcióban a legnagyobb áldozatkészéssel vette ki a részét. A pesti izr. hitközség képviselőtestületének buzgó és mindenben résztvevő tagja volt és nemes lelkitulajdonságaival általános tiszteletnek és rokonszenvennek örvendett. De őszinte nagybecsüléssel vették körül a polgárok valláskülönbség nélkül, különösen a nyolcadik kerületben, hol páratlan humánus munkát fejtett ki. Brandstädter Izsák a Józsefváros egyik legnépszerűbb polgára volt. Ezt fejezte ki a nagy részvét is, amely temetésén január hó 20-án megnyilatkozott. A rákoskeresztúri temető halottasházából folyt le a halotti szertartás, amelyen a nagy és előkelő rokonság tagjain kívül társadalmi életünk számos notabilitása jelent meg. Ott voltak: Jakabffy Imre titkos tanácsos, a VIII. kerület országgyűlési képviselője, botfai Hüvös Iván vezérigazgató, Havass Rezső dr. és Winterberg Gyula, a Chevra-Kadisa elnöke, udvari tanácsosok, Rózsavölgyi Antal kerületi előljáró, Réthy Mór műegyetemi tanár, valamint a főváros számos más előkelősége. A Józsefvárosi Kör elnöksége és választmánya testületileg jelent meg a temetésen és nagy babérkoszorút helyezett a ravatalra. Hevesi Simon dr. főrabbi egyházi búcsúztatójában magasrendű szavakkal emlékezett meg az elhunytak a szegénység segítése körüli nagy érdemeiről. A Józsefvárosi Kör gyászát, amelynek az elhunyt alapítótagja volt, Simonovics Béla elnök fejezte ki kegyetes szavakban.

HANGVERSENY. A háborús világ zeneeseményei között nagy sikere volt annak az érdekes hangversenynek, amelyet az Omike főiskolai hallgatók énekkara s a budapesti és környékbeli kántorok rendeztek. Az est eredeti jellegét mindenekelőtt ezeknek az énekeseknek a kórusa adta meg, amely *Lazarus*, *Kwartin* és *Tkats* főkántorok kiváló szólórészeivel imponálóan mutatta meg művészi

képességeit. Valóságos dalnokverseny volt ez. Bőséges rész jutott az ünneplésből *Burger* Lajos karigazgatóra, aki kitűnő fegyelmességgel csiszolta ki a jeles gárda értékeit. A hangverseny többi részében is sok gyönyörűséggel lepte meg a közönséget. *Beregí* Oszkár megrázóan drámai magyar és német szavalása, különösen *Fzékiel* próféta egy fejezetében viharos tetszést keltett. Épp úgy *Baré* Emil briliáns hegedűjátékával és *Rózsa* S. Lajos remek énekével. *Hajós* Böske éneke mellett elismerés illeti *Dienzl* Oszkárt és *Wehner* Gézát, akik a kíséretet biztos kézzel látták el.

GEDEON ILDIKO. A háború kitörésekor tért haza a külföldről, ahol csellóművészetével annyi szép sikert aratott. Itthon pedig a háború hőseinek szenteli művészetét. Sűrűn olvassuk a nevét a napilapokban, majd ebben, majd abban a kórházban lép fel, hogy a sebesülteket magasabb zene élvezettel szórakoztassa. Legutóbb a 17. számú Vöröskereszt-kórházban játszott Augusztia főhercegnő előtt, aki lelkes tapsal tüntetett a kitűnő művész mellett.

BACHER-EMLEKÜNNEPÉLY. Január hó 3-án az Országos Rabbiképző Intézet *Theológiai Egylete* az Intézet dísztermében a nagy tudós emlékéhez méltó emlékünnepelet rendezett. Jelen voltak tudományos és társadalmi életünk kiválóságai, hogy az egy éve elhunyt Bacher Vilmos szellemének áldozzanak.

Az ünnepélet *Frenkel Bernát* dr. komolytónusú bevezető beszéde nyitotta meg, mely után *Niedermann Mór* olvasta fel alapos tanulmányát a nagy tudós munkásságáról. Harctéren levő illusztris munkatársunknak, *Bolgár Mózes* dr.-nak gyönyörű héber ódáját, mely mély benyomást tett, *Klein Sámuel* szavalta hatással. Ezután a kiváló tehetségű fiatal poétának, *Molnár* (Morgenstern) *Ernö* dr.-nak költői szárnyalású és mélyen járó emlékbeszéde következett, melyben Bacher tudományos munkásságának eredőjét lelkének költői hajlamából vezette le. A szép ünnepélet ismert munkatársunk, *Pfeiffer* (Pap) *Izsák* dr. poétikus szépségeiben gazdag ódája fejezte be.

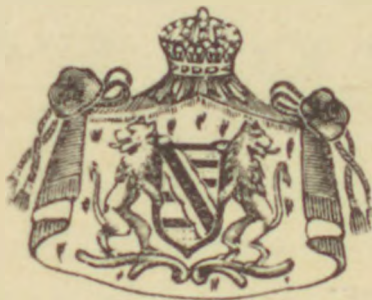
Molnár Ernő dr. emlékbeszédének elejéről közöljük a következő szép részletet:

„Egy esztendeje immár, hogy a komor végzés egy szent és harmonikus élet hervadó-tűzű fáklyáját a föld felé fordította. Egy esztendő hullott az idők végtelen tengerébe azóta, hogy Bacher Vilmos életfáklyája kilobbant. Szent volt ez az élet, mert a kötelességteljesítés nemes és komoly pálmája koszorúzta és mert a jóság fehér virágai ontották belőle illatukat és harmonikus volt ez az élet, mert megérte az ifjú lélek álmának megvalósulását, a „nagy munka“ beteljesülését, mely kétszeres hármasszlopként áll e fenséges élet határánál; és harmónikus volt még ez az élet, mert az ember földi léte egyik jelentős szakaszpontján, midőn az öregség hidege kezdődne, boldogra és harmónikusra melegedhetett a tanítványseregek, a baráti rajok és a tisztelők rajongásának és szeretetének tüzeinél.

Midőn öt esztendőnek előtte a tanítványok és a barátok lelkes serege titokban az ünneplésre készült, egyetlen gond, kékes lidércfény élt mélyén a lelkeknek: mit szól majd e vásári zajhoz, a magasztaláshoz, a himnuszokhoz e szerény tudós, ki egyetlen élvezetét a szorgalomban s a munkában lel? Ma már: zenghetnek a harsonák, pereghetnek a kijáró dobtisztelgések; mert már nem él a férfiú, hogy szelid, komoly nézésének neheztelése elriasszon bennünket, ünneplő tömeget . . .“

ALAPÍTÁSI ÉV
1862

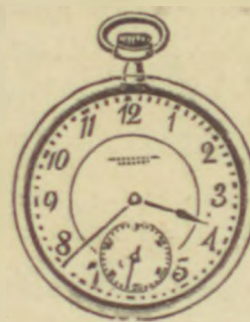
• CHRONOGRÁPH •
• REPETITION ÉS •
ZSEBÉBRESZTÖK

CUENDET CONSTANTIN

Svájc, Francia-, Angol- és Németország zseb-, inga- és díszóragyárainak lerakata.

BUDAPEST, IV., KIGYÓ-TÉR 5

KARCSATÓRÁK, GYÜRŰ-
ÓRÁK *** JAVÍTÁSOK

INGA-ÉS ÁLLÓÓRÁK RAK-
TÁRON ÉS RENDELÉSRE
KÜLÖNLEGESSÉGEK

DR. STEIN EMIL. A mostani idők nem alkalmasak arra, hogy egy karrier jelentőségéhez képest méltatásban részesüljön. Csak egy pillanatra lehet megállanunk a legkiválóbb eseményeknél is. Dr. Stein Emil Pozsonyból származik, atyja, dr. Stein Lipót, intímusa volt a költő L. A. Franklnak, sokáig vezetője a pozsonyi ort. hitközségnek, amelynek számos intézményét alapította és felvirágoztatta. Tőle örökölte dr. Stein Emil meleg zsidó érzését, mely a zsidó ügyek felkarolásában nyilvánul. Mikor a pozsonyi jesiva leégett, dr. Stein Emil nagyszabású akciót indított a tűzvész károsultjai javára a fővárosban. Dr. Stein az Omike vezetésében is „tevékeny” részt vesz.

A 40 ÉVES „IZR. TANÜGYI ÉRTESÍTŐ”. Ha ezt a nevezetes dátumot nem a háborúban érte volna el a Tanügyi Értesítő, bizonyára nagy ünnepségek közt futott volna be a jubiláris évbe. Negyven év nagy idő, különösen egy felekezeti lap életében, amelynek útját nem szokták mindig rózsákkal telehintetgetni. Az Izr. Tanügyi Értesítő a legrégebb magyar zsidó felekezeti orgánus, mint

Bauer Károly

Atyja, Hay Károly kereskedő exhumáltatta és hazahozatta, hogy a család gyakran elzarándokolhasson a hős sírjára.

A HÉBER FELÍRÁSÚ HADIGYŰRŰK. Az Omike és Menza elnöksége nevében hálás köszönettel közöljük a szent mondattal ellátott hadigyűrű terjesztése körül buzgón közreműködő gyűjtők újabb névsorát, megjelölve az általuk beküldött koronaösszegeket is:

Izr. Hitközség, Szolnok 71.—, Widder Miksa, Békés 60.—, Billitzer Efraim, rabbi, Bethlen 70.40, dr. Weisz Miksa és Szamek István 209.—, Schwarz Ignác, rabbi, Újkécske 69.80, Strauszmann J., rabbi, Lippa 82.—, Katzburg Miksa, rabbi, Ózd 113.—, Weisz József, rabbi, Kisújszállás 88.—, Pserhoffer, rabbi, Vágszered 82.—, Grünburg Náthán, rabbi, Gyergyótölgyes 102.60, Rabbiság, Királyhelmec 70.—, Lebovits József, rabbi, Mágocs 77.60,

a jövő generáció nevelőinek és irányítóinak lapja széles hatást gyakorolt az egész magyar zsidóságra. Kitűnő szerkesztői, Stern Ábrahám és Bard Rezső, pedig nagy agilitású munkájukkal személyesen adtak példát arra, amit a lap egyetlen szerény „jubiláris cikk”-e kiemel, hogy „igaz lelkesedéssel és vasakarattal minden akadályt és minden ellenséget le lehet győzni”.

HŐSI HALÁL. Bauer Károly, az 1. számú tábori vadászászlóalj kadettör-mestere, a sandomerzi ütközetben 1914. évi november 1-én 23 éves korában hősi halált halt. Bevonulása előtt érkezett haza két évi amerikai tanulmány-útról.

Nagy részvéttel temették Debrecenben dr. Hay Miklóst, aki a déli harc-téren hősi halált halt.

Freund Józsefné, Óbecse 80.—, Földes Lajos, Szentlőrinc 169.—, Breuer Soma, rabbi, Nagykáta 90.65, Weinberger Kálmán, Szilágysomlyó 103.—, dr. Rósa Izsó, hitk. elnök, Szeged 119.—, Lemberger Izsák, rabbi, Rozsnyó 79.—, Friedmann Izidor, rabbi, Levelek 76.—, dr. Gál Farkasné, Szilágycseh 100.—, Izr. Hitközség, Segesvár 70.—, Izr. Hitközség, Szombathely 100.—, dr. Neumark Béla, Keszthely 76.—, Prager Hermann, rabbi, Poprád 120.—, Frank Ignác, Kiskunfélegyháza 39.—, Gyalui Rosenberger Sándorné, Szászfenes 105.—, dr. Wiener Márk, rabbi, Kőszeg 92.—, Fleischmann, rabbi, Paripás 44.—, Izr. Hitközség, Puhó 103.—, dr. Gutfreund Sámuel, Debrecen 100.—, Izr. Hitközség, Cegléd 103.—, Kohn M. és Fischer M., Zsablya 109.—, Winkler Janka, Kolozsvár 169.—, Abelesz József, rabbi, Nagysalló 100.—, Deutsch Dávid, rabbi, Görböpinchely 81.—, dr. Hevesi Illésné, Budapest 43.—, Fried Leo, Budapest 287.—, dr. Bródy Miksáné, Budapest 500.—, Glück Armin, Budapest 121.—, dr. Richtmann Mózes, Budapest 50.—, dr. Sik Bernát, rabbi, Károlyváros 148.—, dr. Moritz Frankfurter, Vinkovce 85.40, dr. Fischer, Lentomischl 72.—, dr. Ernst Ignác, Varazdin 216.—, dr. Reich Lajosné, Budapest 303.50, dr. Urbach Henrik, rabbi, Zimony 75.—, Panéth Mayer, Hidalmás 80.—, Hessel Simon, rabbi, Koprivnica 101.—, dr. Rosenmann, Schönberg 83.90, Schreiber József, rabbi, Aszód 86.—, Freifeld, rabbi, Strassnitz 68.—, Schwarz Ferenc, Buda 82.—, dr. Enten Manó, rabbi, Marcali, 149.—, Kocsis Mária, Budapest 90.—, Friedrich Weiss, Iglau 104.—, Friedmann M., rabbi, Linc 101.—, dr. Tomasoff Bertalan, Nagytapolcsány 50.—, Izr. Hitközség, Szabadka 90.—, Grünbaum József, rabbi, Balászfalva 55.55, Fuchs Jakab, Galgóc 77.55, dr. Heiss B., Sisak 132.30, dr. Stössler, Trebitsch 78.—, dr. Rafael Gugenheimer, Kolín 105.—, Grünwald, rabbi, Sztatina 193.55, dr. Goldschmied Lipót, rabbi, Prossnitz 100.—, dr. Rudolfer Antal, rabbi, Alsó-lendva 58.—, dr. Ungar, rabbi, Eszék 40.—, Altmann József, rabbi, Mezöcsát 63.—, dr. Grünfeld Arnold, Éger 78.—, Orth. Hitközség, Szatmárnémeti 100.—, dr. Fischer, rabbi, Daruvár 95.50, Rosner Lázár, Gyulafehérvár 49.—, Klein József, Siófok 106.—, Teitelbaum Lipót, rabbi, Kaba 37.28, Panéth Ezékiel, Dész 163.—, dr. Bruck Mór, Apatin 80.—, dr. Diamant Gyula, Vukovár 74.50, Nussbaum Manóné, Szászváros 100.—, Prager Ferencné, Budapest 143.—, dr. Patai Józsefné 40.—.

KITÜNTETÉS. Kemény Dávidot, a kir. koronaügyészség segédhivatali igazgatóját a király a királyi tanácsosi címmel tüntette ki. Az új királyi tanácsos a Magyar izr. kézmű- és földművelési egyesületnek is igazgatója és e nagyjelentőségű gazdasági intézményünk életéhez és fejlődéséhez hosszú évek sora óta nagy eredményű munkásság fűzi.

GYÖNGYVIRÁGOK A MENZÁNAK. Prager Ferencné 46 koronát küldött be hozzánk egy megkapóan poétikus levél kíséretében, amelyben elmondja, hogy férjének gyöngyvirágokat szokott venni születése napjára, még pedig mindig annyi szálat, amennyi az együtt töltött évek számának megfelel. Most a háború alatt azonban úgy véli, helyesebb, ha a családi ünnepet jótékony adománnyal ünnepli meg. Beküld tehát az idei 23 gyöngyvirágszál váltságául az Omike-menza részére 23 forintot, 46 koronát. A poétikus adományt rendeltetési helyére juttattuk. Itt említjük, hogy dr. T. L.-né 10 koronát küldött be hozzánk ugyancsak mint adományt a menza részére.

BOROS ÉS KOHN SÍRKŐRAKTÁRA

BUDAPEST, VI., KÁROLY-KÖRÚT 17., ORCZY-HÁZ

Egyszerű és díszes kivitelű, valamint nagyszabású SIREMLEKEK nagy választékban, jutányos áron. Vidéki megrendeléseket felelősséggel szállítunk. ✻

HALÁLOZÁSOK. A pápai köztisztviselői és közbecsülésben álló Korein-család nesztora, *Korein L. József*, élete 84-ik évében elhunyt. Temetésén nagyszámú gyászoló közönség jelent meg. *Veje, Bernstein Béla dr.*, nyíregyházi főrabbi, hatásos gyászbeszédben méltatta az elhunyt érdemeit.

Jászkeséren f. hó 23-án temették el dr. *Leitner Adolf* volt képviselő, fővárosi bizottsági tag édesatyját, *Leitner Fülöpöt*, akinek végtisztességén nagy család gyűlt egybe. A ravatalnál dr. *Kálmán Ödön* jászberényi rabbi méltatta az elhunyt érdemeit.

Levelekt Mayer, az ismert szabolcsmegyei filantrop, január hó 7-én, élete 97-ik évében elhunyt. Egész életét a szerénység és jóság jellemezte. Sok szegény zsidó valósággal fenntartóját gyászolja benne. Jeruzsálemben több jótékony intézmény örökíti meg a nevét. Nyíregyházán ő alapította meg a talmudtórát és számos jótékony alapítványt létesített. A megboldogultban *Levelekt* Ármán földbirtokos, az ismert emberbarát, édesapját gyászolja.

Özv. *Leopold Károlyné*, szül. *Engel Józsefin* Szekszárdon elhunyt. A 85 éves nemeslelkű matróna temetésén jelen voltak az egész vármegye előkelőségei, az összes hatóságok, testületek és társulatok képviselői. Az elhunyt úrnőben dr. *Leopold Kornél*, a szekszárdi hitközség és a X. községkerület elnöke, édesanyját gyászolja.

Minden külön értesítés helyett.

Simon Sarolta dr. Kaiser Emilné és férje *dr. Kaiser Emil*, gyermekeik *Giza, József* és *Emil*, *Simon Ella Dezsényi Gyuláné* és férje *Dezsényi Gyula*, gyermekeik *Gyula, Pál* és *Ferenc*, saját és az összes rokonság nevében szomorodott szívvel jelentik, hogy forrón szeretett apjuk, apósuk, nagyapjuk és rokonuk

DR. SIMON JÓZSEF
kir. tanácsos, ügyvéd

hosszú szenvedés után, áldásdús életének 71-ik évében, f. é. január 13-án, d. e. jobblétre szenderült. Drága halottunkat jan. 15-én, pénteken, d. e. 1/2, 11 órakor vittük az *V., Fürdő-utca 10. számú gyásházából* a kerepesi-úti régi izr. temetőbe örök nyugalomra.

Áldás emlékére!

Özv. *Brandstädter Izsákné* szül. *Schwarcz Fanny* úgy a maga, mint az alulírottak nevében az Örökkévaló végzésében megnyugodva, mélységes fájdalommal és szomorúsággal jelenti, hogy hően szeretett férje, a családját rajongással szerető apa, nagyapa, testvér

Brandstädter Izsák

62 éves korában, boldog házasságának 37-ik esztendejében, január 18-án délután 4 órakor rövid szenvedés után meghalt.

Földi maradványait január 20-án délután fél 3 órakor kísértük örök nyugalomra a rákoskeresztúri izr. temető halottasházából.

Legyen pihenése csendes és emléke áldott!

Dr. Reichfeld Izorné szül. *Brandstädter Róza*, *Karvaly Simonné* szül. *Brandstädter Irén*, *Brandstädter Gyula*, *Acs Dezsőné* szül. *Brandstedter Jella*, gyermekei; *dr. Reichfeld Izor*, *Karvaly Simon*, *Acs Dezső*, vejei; *Brandstädter Gyuláné* szül. *Modrzew Anna*, menyee; *Reichfeld Sári*, *Lily Gyuri*, *Lacl*, *Karvaly Pista*, *Acs Pál*, unokái; *Brandstädter Dávid*, fivére.

SZERKEZTŐI ÜZENETEK

JERMOVICS JENŐ, VERSEC. Beküldött versei közül ideiktatjuk az egyiket, amelyből arra következtetünk, hogy ha majd kikerül a középiskolából és Ön mai 15 éve még tizzel szaporodik, fog még írni jobbat is:

ADJATOK A SZEGÉNYEKNEK

Látja az Úr, ha szegény jó elétek
S kérve nyújtja kezét felétek.
Látja az Úr s figyelve csügg rajtatok,
Meghallgatja, mily szóra nyíl ajkatok.

Szent könyvében megjegyzi magának
A szegénynek mikor, mennyit adanak,
Megjegyzí, kinek nyájas a beszéde,
Kinek csillog résztvevő köny szemébe.

Adjatok hát, ha szegény jó elétek
S kérve nyújtja kezét felétek.
Amit adtok, enmagatok áldása,
Lelketeknek menyországba váltása.

NEM KÖZÖLHETŐ. Lengyel élet.
FR. D. ZILAH. Az érme lapzártakor érkeztek, bővebbet tehát legközelebb.

1900. B. E. A vers mély zsidó érzésre vall, de a formája még nem üti meg a mértéket.

DR. K. A vaskereszttel kitüntetett német zsidó katonák száma újabban körülbelül 20,000-re emelkedett.

F., MISKOLC. Köszönjük meleg sorait. Hogy „Az Ujság” a múlt év történetét összefoglalva megemlékezik a művészi események közt Struck-kiállításunkról is, a mi figyelmünket sem kerülte el.

Elesett hőseink

nevének megörökítő díszes emléktáblák, templomok vagy középületek falaira hazai márványból 50 K-tól feljebb, közterekre és temetőkbe állítandó emlékoszlopok 150 K-tól feljebb megrendelhetők: **KULATÁR** művészi sírkökiállítás: Budapest, VIII., Köztemető-út 4. szám alatt

PÁLYÁZATOK

A pesti izr. hitközség előljárástól (VII., Síp-utca 12.)

A pesti izr. hitközség előljárása ezennel pályázatot hirdet:

1. az *Agoston Lajosné, szül. Stern Malvín*-alapítványból egy 380 koronás kiházasítási segélyre az alapítónő, vagy férje rokonai számára;
2. a *Bauer Mór és Fanny*-alapítványból két, egyenkint 380 koronás, esetleg négy, egyenkint 190 koronás segélyre, helybeli szegény özvegyek támogatására, vagy kiházasítási segélyül árva leánynak, esetleg valamely arra méltó személy vagy család nyomorának enyhítésére;
3. a *Deutsch-Wittenberg*-alapítványból egy 152 koronás kiházasítási segélyre az alapítók rokonai számára;
4. az *Ehrlich Bernát*-alapítványból egy 360 koronás kiházasítási segélyre, az alapító rokonai számára;
5. a *kövesgyúri lovag Freystädter Antal*-alapítványból több, különböző összegű segélyre, kizárólag az alapító, vagy neje oly izr. vallású szegény kiskorú rokonai számára, kik kézműves vagy gazdasági pályára óhajtanak lépni, a tanítási díjak, vagy önállósítás esetén az első berendezés költségeinek fedezésére;
6. a *Gráner Jonás*-alapítványból egy 1596 koronás kiházasítási segélyre, az alapító rokonai számára (a segély elnyerőjének július hó 21-én kell esküvőjét megtartania);
7. a *Haas Joachim*-alapítványból egy 1080 koronás kiházasítási segélyre, kizárólag az alapító pesti vagy óbudai szegény rokonai számára;
8. a *Hay Ignác és Rozália*-családi alapítvány valamennyi pályázó között egyenlő arányban megosztandó, 360 koronát kitevő kamataira, melyekre az alapítók következő leszármazottai tarthatnak igényt: Hay Nina férj. Kramer Rudolfné; Hay Szidónia férj. Hay Gyuláné; továbbá az ezektől leszármazó gyermekek: Kramer Ilona férj. Spitzer Ignácné; Kramer Vilma, Kramer Margit férj. dr. Fried Vilmosné; Kramer Jenő; Hay Aranka férj. dr. Hecht Ernőné; Hay Mariska férj. Altstädter Béláné és Hay Piroska, valamint ezeknek leszármazottai. A jelentkezők közül azok, akik szegénységüket hatóságilag igazolják, kétszeres részt kapnak;
9. a *Hay Mihály L.*-alapítvány 720 koronát kitevő kamataira az alapító két vérrokona számára. (Tekintettel arra, hogy a közelebbi rokonok a távolabbiakkal szemben elsőbbséggel bírnak, a rokonság foka is igazolandó);
10. a *Hegner-Friedmann*-alapítvány 1500 korona kamataira, kizárólag zsidó vallású elszegényedett budapesti kereskedő, vagy iparos számára. A kamatok két pályázó között az előljárástól által meghatározandó arányban megoszthatók. Az alapítók igazolt vérrokonai elsősorban fognak figyelembe vétetni;
11. a *Holitscher Farkas*-alapítványból két, egyenkint 76 K-ás kiházasítási segélyre, elsősorban árvaleányok számára;
12. a *Klepetatsch Ignác*-alapítványból egy 190 koronás kiházasítási segélyre, egy szegény árvaleány számára;
13. a *Koronázási jubileumi alapítvány* 800 korona kamataiból esedékes, több pályázó között megosztható ösztöndíjra, szegénysorsú, izr. vallású magyar művészek, esetleg művésznövendékek számára;
14. a *megyeri Krausz Lajos*-alapítványból egy 760 koronás kiházasítási segélyre, az alapító rokona számára;
15. a *Kunewa'der L. M. és F. M.*-alapítványból 10—40 koronás három hónap alatt visszafizetendő kamatmentes kölcsönökre, kiskereskedők, házalók és piaci árusoknak;
16. a *Leopold Ignác és Katalin*-alapítványból egy 182 korona 40 filléres kiházasítási segélyre;
17. a *Montag Mór és neje Luczáttó Róza*-alapítványból egy 1000 koronás kiházasítási segélyre, melyre kizárólag az alapítóktól, vagy mindkettőjük testvéreitől egyenes ágon származó hajadonok tarthatnak igényt;
18. a *Müller Ignác és Rozália*-alapítványból egy 152 koronás kiházasítási segélyre, az alapító egy (legfeljebb 4 izigleni) rokona számára, kinek esküvőjét Sebuos ün-

nepéig meg kell tartania. Ilyen pályázó hiányában a nem rokonok is tarthatnak igényt, ezek között azonban elsősorban egy oly árvaleány, kit a pesti izr. nőegylet leányárvaháza nevelt föl, másodsorban pedig egy, a kereskedő osztályhoz tartozó szülők leánya fog figyelembe vétetni;

19. a *Neuschloss-Benvenisty*-alapítványból egy 190 koronás kiházasítási segélyre, szegénysorsú leány számára (a segély elnyerőjének okt. 24-én kell esküvőjét megtartania);

20. a *Pollák Jakab*-alapítványból egy 152 koronás kiházasítási segélyre;

21. a *Pollák Leon és Laura*-alapítványból egy 950 koronás kiházasítási segélyre az alapítók rokona számára (rokonpályázó hiányában, nem rokonnak csak 570 korona);

22. a *Reich Ármín és Blau Fanny*-alapítványból egy 470 korona 25 filléres kiházasítási segélyre szegény rokon vagy árvaleány számára (a segély elnyerőjének augusztus hó 1-én kell esküvőjét megtartania);

23. a *Reich Gábor és Sarolta*-alapítványból két, egyenkint 380 koronás kiházasítási segélyre, az alapítók rokonai számára (R. Gábor rokonának május hó 16-án, R. Gáborné rokonának pedig július hó 21-én kell esküvőjét megtartania);

24. a *Schnitzer Dávid*-alapítványból két, egyenkint 465 korona 50 filléres kiházasítási segélyre;

25. a *Schossberger-Deutsch*-alapítványból egy 262 korona 20 filléres kiházasítási segélyre (a segély elnyerőjének június hó 13-áig kell esküvőjét megtartania);

26. a *Spitzer Gerzson*-alapítványból egy 1350 koronás kiházasítási segélyre az alapító egy leányrokona számára. Amennyiben az alapító valamely egyetemi hallgató rokona szigorlati díjakra vagy pedig valamely kezdő iparosmester vagy gazdálkodó rokona az első berendezés költségeire segélyért folyamodnék, az 1350 korona kiházasítási segély ezúttal egy leány- és egy férfi-rokon között megosztható;

27. a *Wahrmann Sándor*-alapítványból egy 1368, esetleg két 684 koronás kiházasítási segélyre kizárólag az alapító szegény rokonai számára;

28. a *Weisz Jakab és Johanna*-alapítványból egy 144 korona 40 filléres kiházasítási segélyre az alapítók rokonai számára;

29. a *Wolfner Gyula és Karolín*-alapítványból egy 304, esetleg két 152 koronás kiházasítási segélyre az alapítók rokonai számára.

A kellően felszerelt és a folyamodók pontos lakáscímét is feltüntető folyamodványok valamennyi alapítványra március hó 15-ik napjáig az alulírott előljárástól küldendők, kivéve az 5. sz. a. Freystädter- és a 15. sz. a. Kunewalder-alapítványt, melyekre a kérvények az év folyamán bármikor benyújthatók. Elkésetten beküldött folyamodványok nem fognak figyelembe vétetni. A folyamodványokhoz mellékelendők: születési, szegénységi bizonyítvány, hiteles okmányok a vérrokonság igazolására. Kiházasítási alapítványokra folyamodóknak a fentiekén kívül még az eljegyzést igazoló tanúsítványt, míg a Freystädter-alapítványra folyamodóknak a gazdasági vagy ipari tanintézet látogatási bizonyítványát, vagy az illetékes iparhatóság által láttamozott tanoncszerződést, ösztöndíjért folyamodóknak pedig iskolai bizonyítványukat is kell csatolniuk.

Kiházasítási alapítványokra csak eljegyzett hajadonok pályázhatnak. Azok, akik a felsorolt alapítók valamelyikének nem rokonai, az alapítvány megnevezése nélkül, csupán valamelyik kiházasítási alapítványból leendő segélyezés tránt folyamodhatnak. Ezek azonban csak helyben lakó leányok lehetnek.

Az egyes kiházasítási segélyek elnyerői kötelesek lesznek házasságukat a zsidó vallás szertartásai szerint egyháziilag is megáldatni és pedig az esketési határidőhöz kötött alapítványi kamatok elnyerői az ott jelzett határnapon, a határnap nélkülieké pedig az 1915. év végéig.

Azon pályázó menyasszony, ki a pályázateldöntése előtt házasságot kötött, a segélyre való igényét elvesztette.

Bővebb felvilágosítás Gábor Gyula dr. hitközségi ügyész hivatalos helyiségében (VII., Síp-utca 12. I. 7. sz. alatt) bármely hétköznapon d. e. 9—1 óra között nyerhető.

Budapest, 1915. január hó 1-én.

A pesti izr. hitközség előljárása.

**MEGHŐDÍTOTTUK
A VILÁGOT!**

GEREBEN BÉLA *most* **ANDRÁSSY-UT 1.**

VISÓ MARKNÉ
HÖLGYFODRÁSZ, PARÓKAKÉSZÍTŐ ÉS
HAJKERESKEDŐ, BUDAPEST, IV., ANKER-
KÖZ 23. (ANKER-PALOTA). — FÜKÜZLET:
KIRÁLY-UTCA 1. (ORCZY-FÉLE HÁZBAN).

Nagy raktár kész hajfonatok,
(coplok), parókák (transformá-
ciók) és minden e szakmába vágó
munkákban.

Elvállal mindennemű hajmunkát (kibellott hajból is)
a legjutányosabb árak mellett. * Vidéki megren-
delésnél egy sárt levélben egy kis hajminta be-
küldése elegendő.

Telefon:
157-51.

FÜRST I. Kép-, tükörkeret és
díszbútorgyár.
BUDAPEST, VII., Raktár mindennemű
Károly-körút 9. sz. bel- és külföldi lécek-
Hadik-féle ház ból. Mindennemű ke-
(az udvarban). retezések a legjutányo-
sabb áron készíttetnek.

Hajszálakat hölgyek arcáról, korjáról
végleg kiirtja felelősséggel **MIRACLE** őr. vé-
dett módszerével

Pollák Sarolta
hajellőváltó specialista, hozm. Intézete
VI., Andrássy-út 38., I. em.
(Párizsi Áruházszal szemben).

Ártalmatlan, fájdalommentes kezelés.
Rögtön hatás. Ovakodjunk orvosi
állománykezeléstől és utózetektől. —
Vidékre a szert utasítással díszkré-
ten küldi Párizsi rendező aratópóda.

FOGAD EGÉSZ NAP. ***
TELEFONSZÁM 157-98.

„THOMSON“
ELEKTROTECHNIKAI VÁLLALAT
BUDAPEST, VII., WESSELÉNYI-U. 6.
CÉGTULAJDONOS: GLÜCK ARNOLD.

Gyári raktára: Modern csillároknak, minden-
nemű izzóteteknek, motorok és szellőztető-
nek, telefon és villamos jelzőkészülékeknek.
Elvállal: Házak, üzlethelyiségek és magánla-
kások villamvilágítási, erőátviteli berendezését.
Terv és költségvetés díjmentes. — Telefon 135-78.

Perzsa szőnyegek
alkalmi vételek
Sternbergnél, Dob-u. 24.

MARX ÉS MÉREI
tudományos műszerek gyára. • Fizikai, kémiai, természetrajzi
műszerek. • Röntgen-készülékek. • Tudományos műszerek.
Budapest, VI., Balcsu-utca 7. szám. Telefon 21-06